อาหาร 25 เรื่อง

ถ่ายทอดจากอักษรเดิม

มาสฺวยงสาวตฺถีเลาฺ อุปัชฌาย อาจาริยะ ก็วาแกฅนวาคนี้แกอันจักอยูจิมีเรา เจาก็อยูวสา กับดวยตูขากอนเหอะวาอั้นทานก็ถยงบได ก็ห ปฅติฝานวาจักอยูหนั้นแล

จิ่งใหลูกสิกฅนเมือบอกแกชาวเจาทังหลาย ฝูงอั้นแบ่งไวเฝาอารามที่นั้น กับทังกตุมีพกวาเรา ก็จักอยูเข้าวสาพรุ่งกอนชะแล ออกวสาแลวเราก็จักเมือชะแล

เจาก็คอยอยูรักสาอาราม ถาเรากอนเหอะวาอั้นลวิดีเข้าวสาที่นั้นแล เมื่อจักใกลเข้าวสายังมีทานเจาสัพพัคคีหนุม ๘ ฅน แกได ๑๕ วสา

ไปแอวแสวงหาที่อยูเข้าวสา หันอารามที่นั้น เข้าไปถามจอดีนีอร ถามชาวเจา ฝูงอยูเฝาวัดนั้น เขาเจาก็กลาววาตามคำอันมิชุอัน

ทานเจาสัพพัคคีฅนแกนั้นวา ผิวาเจาอาวาสบยงตูขาขอเข้าวสาที่นี้ ประหมานสามเดือร กอร คันออกวสาแลว ตูขาก็จักหนีไปแลวาอั้น

ชาวเจาฝูงอยูเฝาวัดนั้นวา ผิวาเจาทังหลายเทาจอดมาตราวา ขอเข้าวสาสามเดินดังอั้น ก็เมือถามทานกตุมพีกผูเปนอุปถัมภกีกอร เทอะ วาอั้นเขาก็เมือถาม กตุมพีกแทกตุมพีกวา เจาอารามที่นี้หากมีแลว

เทาปีนี้เข้าวัสสา จิ่มครูบาอาจาริยะโพนกอร คันออกวสาแลว ก็จักมาหลีแล ผิเจาทังหลาย จักจอดเขฏวัสสามาตราสามเดิน คันออกวสาแลวจักหนีไพดังอั้นก็อยูเทอะ

เรียบเรียงเป็นภาษาไทย

มาสุเมืองสาวัตถี พระอุปัชฌายอาจารย์ ก็กลาว กับตัวเองวารูปที่อาวุโสจงอยูกับเรา ทานก็อยูจำพรรษ กับพวกข้าพเจากอนฤๅ วาอย่างนั้นทานก็โตแย้งไม่ได ก็ใหปฏิญาณวาจักอยูที่นั้นแล

จึงใช้ใหลูกศิษย์ของคนไปบอกแก่พระสงฆ์ทั้งหลาย พวกที่แบ่งไว้เฝ้าวัดแห่งนั้นพร้อมกับกฐ, มีว่าระราจักอยู จำพรรษาทางนี้ก่อนออกพรรษาแล้ว เราจึงจักไป

เจ้าจงอยูรักษาวัดกอยเราเถิดว่าอย่างนั้นจึงเข้า จำพรรษาที่นั้นแล ตอนจะใกล้เข้าพรรษานั้น มีพระภิกษุ สัพพัคคีย์หนุ่ม ๘ รูป บวชได้ ๑๕ พรรษา

ไปเที่ยวแสวงหาที่อยู่เข้าพรรษาพบวัดแห่งนั้น พากันเข้าไปถามพักนอนในวัดนั้น พระภิกษุที่อยู่เฝ้าวัด ก็บอกกล่าวตามความจริงทุกประการ

พระภิกษุสัพพัคคีย์รูปที่อาวุโสกล่าว หากเจ้าอาวาสไปอยู่ พวกข้าพเจ้าขอจำพรรษาที่นี่ ประหมา สามเดือนกอน ครั้นออกพรรษาแล้วพวกเราก็จะพากันไป วาอย่างนั้น

พระภิกษุที่เฝ้าวัดนั้นกล่าวว่าผิว่าท่านทั้งหลาย จักพักเพียงเข้าพรรษาสามเดือนดังนั้น ก็ไปถามกุฏุมพี ผู้เป็นโยมอุปัฏฐากก่อนเถิด เขาก็ไปถามกุฏุมพีจริง กุฏุมพีบอกวา เจ้าอาวาสที่นี่มีแล้ว

แต่ปีนี้ท่านไปจำพรรษากับครูบาอาจารย์ที่โน่นก่อ พอออกพรรษาแล้วก็จักมาที่นี่ ถ้าทานทั้งหลายจักพักเข พรรษาเพียงสามเดือน พอออกพรรษาแล้วจักพากันไป ดังนั้น ก็จงอยู่เถิด

ผิว่าจักอยู่แท้ บหี้ได้อยู่ใดเยิ่งนึ่ง[๒๖] ชาวเจ้าฝูงอยู่เฝ้าวัดนั้นหื้อยู่กจุ่งอยู่เทอะ[๒๗] ผิว่าเขาเจ้าบหื้อยู่ขาก็บหื้อยู่ได้

เขาได้ยินคำกตุมพีกเท่านั้นแล้ว ก็เมื่อสู่อารามว่าท่านกตุมพีกก็หื้ออยู่แล้วแล ตูเท่าจักจอดเข้าวัสสาก็อธิษฐานเข้าวัสสาในปีนั้นแล ตนแก่นั้นว่าเราเปนอันแก่

เสนาสนะก็เปนสัปปายได้เราก็ขอจอด[๒๙]โรงเจ้าวัดหั้นก่อน เป็นรีอชา ออกวัสสาแล้วหากจักหนีชะแล

ชาวเจ้าฝูงอยู่เฝ้าวัดนั้นถยงบ่ได้ ก็หื้ออยู่หั้นแล เขาเจ้าก็ใช้ไพบอกแก่มหาเถรเจ้าชุอัน มหาเถรเจ้าว่า ผิเขาเจ้าจักจอดเข้าวัสสา ๓ เดินแล้วจักหนีไพดังอั้นก็หื้อยู่เทอะ อารามนั้นก็ยังเปนอาราม[๓๑]เราค่าย ออกวัสสาแล้วไห้เขาเจ้ารีบหนีเทอะ เราก็จักไม่อชแล[๓๒]

ออกพรรษาแล้ว มัยรีการชุอันแล้ว เขาเจ้าก็บหนีมหาเถรเจ้าตนเปนเจ้าวัดก็เข้ามาแล้ว มาว่าหื้อเขาหนีเขาก็บหนี ก็ลวดกุมถยงว่า แต่กอรก็เปนอารามเจ้าแท้แล บัดนี้เจ้าก็ออกไพเข้าวัสสาที่อื่นแล้ว ตูข้าหันหาเจ้าบ่ได้แล้ว ตูข้าก็ถามเหตุเจ้าฝูงอยู่เฝ้าวัด เขาเจ้าก็หื้ออยู่หานกตุมพีกผู้อยู่กำพายนอก ก็หากหื้ ตูอยู่ ตูจิ่งอยู่ค่าย หากเปนอารามแห่งตูแล้ว บเปนอารามเจ้าแล้วแล ตูบหื้อแล[๓๖]

มหาเถรเจ้าตนเปนเจ้าอารามจิ่งหื้อหา กตุมพีกมาถาม กตุมพีกมาว่า เขาเจ้าก็เมือถามข้าแท้แล ข้าก็กล่าวว่า เท่าจักจอดเข้าวสา ๓ เดือนดั่งอั้น ก็อยู่เทอะ ออกวัสสาแล้วหื้อหนีเทอะ ออกวัสสาแล้วเขาเจ้าก็บหนีแล ชาวเจ้าฝูงอยู่เฝ้าวัดนั้นกับกตุมพีก

ผิว่าจักอยู่จริงหรือมิได้อยู่ด้วยกรณีใดกรณีหนึ่ง ถ้าพระคุณเจ้าพวกที่อยู่เฝ้าวัดให้อยู่ ก็จงอยู่เถิด ถ้าท่านเหล่านั้นมิให้อยู่ ผมก็ไม่ให้อยู่เหมือนกัน

เขาได้ฟังถ้อยคำของกฎมพีแล้ว ก็ไปที่วัดกล่าวว่า กุฎมพีอนุญาตให้อยู่แล้ว พวกเราก็จักพักเข้าพรรษากอนแล เมื่อเข้าพรรษาก็อธิษฐานเข้าวัสสาในปีนั้นแล รูปที่อาวุโสว่าเรานี้ก็แก่แล้ว

เสนาสนะก็อยู่สบาย เราจะขอพักกุฎีเจ้าอาวาสนี้ก่อนจะเป็นไร ออกพรรษาแล้วก็จะหนีไป

พวกภิกษุที่อยู่เฝ้าวัดนั้นเถียงไม่ได้ ก็ให้อยู่แล พวกเขาก็ไปบอกให้พระมหาเถระทราบทุกประการ มหาเถระกล่าวว่า ผิว่าพวกภิกษุนั้นจะพักอยู่เข้าพรรษาเพียง ๒ เดือน จักไปนั้นก็ให้อยู่เถิด วัดแห่งนั้นก็เป็นวัดของเรา ออกพรรษาแล้วให้พวกเขารีบออกไป เรากลับมา

ออกพรรษาเสร็จงานแล้วทุกอยู่พวกเขาก็ไปจากที่นั้น มหาเถรเจ้าที่เป็นเจ้าอาวาสก็มาแล้ว บอกว่าให้ไป เขาก็ไม่ยอมหนี แลยตั้งแง่เถียงว่า แต่ก่อนมาหากเป็นวัดท่านจริง บัดนี้ท่านก็ออกวัดไปจำพรรษาที่อื่นแล้ว พวกเราเห็นว่าไม่มีเจ้าของแล้วแล พวกเราก็ถามพระที่เฝ้าวัด พวกเขาก็ให้พักอยู่ ท่านกฎมพีผู้กำจุนภายนอกก็ให้อยู่ พวกเราจึงอยู่จึงเป็นวัดของพวกเราแล้ว มิใช่วัดของท่านพวกเราไม่ยอมไปแล

พระมหาเถระรูปเป็นเจ้าอาวาส จึงให้ไปถามกฎมพีมาถาม กฎมพีจึงว่าท่านเหล่านั้นก็ไปถามบอกว่า ถ้าจะอยู่จำพรรษาเพียง ๓ เดือนนั้นก็อยู่ได้ ออกพรรษาแล้วก็ให้ออกไป ออกพรรษาแล้ว เหล่านั้นก็ไม่ยอมไป พวกภิกษุที่เฝ้าวัดกับกฎมพี

พร้อมกันไปว่าหนึ่ง เขาก็บ่หนี ก็บังว่าเป็นอารามเขาอยู่หั้นแล

ท่านกตุมพีกจึงว่าฉันใด จักขอเอาเนยยพระเจ้าบอกล่าว เจ้ากูทั้งหลายแล

ส่วนมหาเถรเจ้าตนเป็นเจ้าอารามจึ่งไพสู่เชตวณ์อารามแล้ว ก็ไพไหว้มหาอุปปาลีเจ้า กล่าวเหตุการทั้งหวรชุอัน มหาเถรเจ้าชื่มหาอุปปาลีนเถรเจ้าจึ่งใช้ชาวเจ้าไพหาภัพพักดีอันเขาชื่งอารามนั้น เขาทั้ง ๕ ตน พร้อมกันชื่งเอาอารามเขาก็บวาง

มหาอุบปาลีเจ้า ก็จึ่งล่ำเพิ่งว่า กูจักควรรักสาอัชชี ภิกขุ อย่าหื้อล้ำบากเหอะ ยังอัชชี ภิกขุ อย่าหื้อฉิบหายเสียแท้ดีหลีระแล

มหาเถรเจ้าจึ่งรำเพิ่งว่าอันนี้วาอัชชีฝูงนี้ร้ายนัก ผิดอันใดก็หากเขาแล้วบ่แล คันรักสาเขาไว้ ก็จักกะทำหื้อขุรมัวกลัวเกลือกล้วในสาสนาพระเจ้ามากชะแล ควรกูรักสาอัชชี ภิกขุ บ่ควรรักสาอัชชี ภิกขุหมู่นี้แลหนาตวยเขาอดทะวาอั้น มหาเถรเจ้าจึ่งวาแก่เขาว่า สูนี่บ่ใช่อาวาสสู สูเท่าหันอาวาสท่านดี สูชิงเอาอาวาสท่านค่าย สูจุ่งรู้ออกหนี หื้อเจ้าอาวาสเขาอยู่เหอะกันสูบหนีจากอาวาสหอดธุระอาไลยเสีย บ่ใช่ของกูแลว่าอั้น สูก็เป็นมูลเสตสย่งแล ชื่งที่ดั่งเอาอาวาสเข้าอยู่ดั่งอั้น

สูเท่าได้ต้องอาบัติทุกกฏและถุลโจยแล่ว่าอั้น

ที่นี้เขาบ่ฟังคำมหาเถรเจ้าจึ่งหื้อว่าในแก่เจ้าอาวาสแห่งนี้ เขาวางเขาบ่างสันนี้ อารามอันนี้ก็ใกล้เวียงบ่าปภิกขุมีนั้นนี้ ยอมกะทำหื้อเป็นอนตรายฉันนี้หื้อเป็นกางวังมากนัก สวรอาวาสอันนี้เป็น

พร้อมกันไปบอกให้หนีก็ไม่ยอมหนี ยังพูดว่าเป็นวัดพวกเขาอยู่

ท่านกุฏุมพีจึงกล่าวว่า ทำอย่างไรจึงชอบด้วยวินัยของพระพุทธองค์ที่จะบอกแก่เจ้ากูทั้งหลาย ก็ทำเถิด

ส่วนมหาเถระรูปที่เป็นเจ้าอาวาสจึงไปที่พระเชตวัน ก็ไปกราบเรียนพระมหาอุบาลี เล่าเหตุการณ์ทั้งมวลทุกอย่าง มหาเถระเจ้าอุบาลีจึงให้พระภิกษุไปหาพระฉัพพัคคีย์อันยึดอารามแห่งนั้น เขาทั้ง ๕ (น่าจะเป็น ๖) รูปพร้อมกันของเอาอารามโดยไม่ยอมปล่อยวาง

พระอุบาลีเถระเจ้ารำพึงว่า ควรที่เราจะป้องกันอัลชชีภิกษุอย่าให้ลำบาก อย่าให้ฉิบหาย (จากเพศ) เสียเลย หรือจะรักษาภิกษุลัชชีไว้

มหาเถระเจ้ารำพึงว่าดังนี้ อลัชชี ภิกษุเหล่านี้หลอกลวงนักมีความผิดอันใดก็ร้ายนักแล ถ้ารักษาเขาไว้ก็จักทำให้ขุ่นมัวเกลือกกลั้วในศาสนาพระพุทธองค์มากขึ้น ควรที่เรารักษาลัชชี ภิกษุ (ภิกษุรู้ละอาย) ไม่ควรรักษาพวกอลัชชี (ภิกษุไม่รู้ละอาย) ไมควรไว้หน้าเขา พระมหาเถระจึงบอกแก่เขาว่า พวกเธอนี้มิใช่อาวาสของเธอ กลับของเอาวาสของท่าน พวกเธอจงออกจากอาวาสให้เจ้าอาวาสเดิมเข้าอยู่เถิด อย่าพวกเธอไม่หนีจากอาวาสหอดธุระอาลัยเสียว่ามิใช่ของกู ดังนั้นพวกเธอก็เป็นมูลเฉทั้งสิ้น ผิว่าพวกเธอออกไปแลให้เจ้าอาวาสเข้าอยู่ดังนั้น

สูเพียงแต่ต้องอาบัติทุกกฏและถุลจัยเท่านั้น

ที่นี้เขากลับไม่เชื่อฟังคำสั่งของพระมหาเถระที่ให้วินัยแก่เจ้าอาวาสว่าให้เขาสละวางไว้ วัดแห่งนี้อยู่ใกล้เมืองบาปภิกษุมีอย่างนี้ ย่อมกระทำให้เป็นอันตรายอันนี้เป็นเรื่องชุลมุนมาก ส่วนอาวาสนี้เป็นบ้าน

บ้านนอกขอก[๕๕]เมือง บ่ใกล้ป่าปบุคล ก็ยังเปนสบบาย นัก ขาก็บ่หนาบ่เอาแล ขาหากบ่ไปชิงขวายหา อาวาต[๕๖] บ้านนอกขอกเมืองชาชะแล ว่าอั้น

นอกขอกเมืองไม่ใช่ใกล้แต่บาปบุคคลก็ยังเห็น เป็นสบายนัก ไม่ยอมเดินทางไปขวนขวายหาวัดบ้านนอกขอบเมืองเลย ว่าอย่างนั้น

มหาอุบปาลีเจ้าจิ่งว่าเจ้าจำเรินสมณธัมม์หลี แล่ว่าอั้น มหาเถรเจ้าตนเปนเจ้าอาวาสว่าอาวาดอันนั้น ก็หากเปนข้าแห่แล

มหาอุบาลีเถระจึงว่าท่านเจริญสมณธรรมดีแล้วฉ่าอย่างนั้น พระมหาเถระรูปที่เป็นเจ้าอาวาสว่าอาวาสนั้นก็หากเป็นของกระผมแท้จริง

บัดนี้[๕๗] [๕๘] ท่านมาชิงเอาบ่สวัะ บชวาง สันนี้ก็เปนกางวงสัยรหนามมากนัก ข้าบ่หนา บ่เอาแล ข้าจักไปชงขวายหาอารามบ้านนอกขอกเมืองพ่อข้าชะแล่ว่าอั้น

บัดนี้ ท่านมาแย่งชิงเอาไม่ยอมปล่อยวางอย่างนี้ก็นับเป็นความเดือดร้อนแสเสี้ยนหนามมาก ข้าไม่เอาแล้ว ข้าจะไปหาวัดแห่งอื่นนอกเมือง ให้พอเหมาะแก่แก่ข้าแล

มหาอุบปาลีจิ่งว่าคันอันท่านทอดธุระเสียบ่เอาแล จิ่งถามสัพพัคคีตนนั้นว่า สูก็บ่วางจักเอาแท้[๕๙]ลีกา เขาว่าตูข้าบ่วางอารามแท้ดีหลีแล

พระมหาอุบาลีเถระจึงว่า ถ้าท่านทอดธุระเสียไม่เอาแล้ว จึงได้ถามพวกภิกษุสัพพัคคีย์ว่า หากเธอไม่ยอมปล่อยวางจักเอาจริง ๆ หรือ พวกเขาว่าพวกกระผมไม่ยอมสละจะเอาจริง ๆ

ที่นั้นมหาเถรเจ้าจิ่งว่า คันอั้นกูจักกล่าวสิกขาบท หื้อสูได[๖๐]ยินเทอะ ภิกขุปรสสุ อวราม อภิยญชยนเตา สามิกำ เย เทหิ อาปตติ ทุกกฏ สสสามิกสส วิมติ อุปาเทติ อาปตติ ถุลลวยสส น มยหำ ภวิสสติ

ที่นั้นพระมหาเถระเจ้าจึงว่าถ้าอย่างนั้นเราจะอ้างสิกขาบท ให้พวกเธอฟังดังนี้ ภิกขุ ปรสฺส อารามำ อภิยญชยนฺโต สามิกำ เย เทหิ อาปตฺติ ทุกกฏสฺส วิมติ อาปตฺติ ถุลลวยสฺส น มยฺหำ ภวิสฺสติ

ธุรนิกฺขิปตฺติ อภิยญชเกา ปาราชิกำ อาปชติ วาสันนี้แล สูได้ต้องมูลเสตแล้ว บ่เปนสมณะกันบ่เปน[๖๑]สิมสันนั้น จักตั้งอยู่เปนเจ้าอาวาตที่นี้บ่ได้แล สัพพัคคีตนว่าได้ชิงเอาอาวาตท่านแท้ เขาก็บ่เปนสมณลวดสิกเสย[๖๒] ทางใดก็ทางนั้นหันแล

ธุรนิกฺขิปตฺติ อภิยญชโก ปาราชิกำ อาปชฺชติ ว่าสันนี้แล สูได้ต้องมูลเฉทแล้วไม่เป็นพระต่อไปอีก ถ้าไม่ได้เป็นสมณะอย่างนี้ จะอยู่ในอาวาสนี้ต่อไปไม่ได้ ฉัพพัคคีย์รูปที่ได้แย่งชิงเอาอาวาสของท่านก็ไม่ได้เป็นพระอีกต่อไปเลยต้องลาสิกขา ณ ที่ใดที่หนึ่งแล้วแล

มหาอุปาลีเถรเจ้าจิ่งจากับตนเจ้าอาวาตที่นั้นว่าก็หากเปนอาวาตท่านแต่กอนแท้ดีหลีแล ที่นี้เขาพอยชิงเอาท่านก็หากทอดธุระเสยแล้ว เขาก็หากสิกเสยแล้ว อาวาสอันนี้ยกว่าหาเจ้าบ่ได้เปนของสังฆะอันเปนถาวรเปนต้นว่า กติกตีแล บุป[๖๓] [๖๔] [๖๕]ผารามผลารามฝูงนี้

มหาอุบาลีเถระจึงพูดกับพระเถระรูปที่เป็นเจ้าอาวาสว่า อาวาสที่นั้นก็หากเป็นวัดของท่านจริง เมื่อเขาแย่งชิงเอาแต่ท่านก็ทอดธุระเสียแล้ว พวกนั้นก็ลาสิขาไปแล้ว วัดแห่งนี้เรียกว่าไม่มีเจ้าของต้องตกเป็นของสงฆ์ที่เป็นถาวร เป็นต้นว่า คติกดีแล้ว บุปผาราม ผลาราม แห่งนี้

กับอรโภคเปนของสังฆะฝูงใด ลหุคีภัณฑ
ควรบอรโภคเปนของบุคคล บบริโภคเทอะว่าอั้นก็
พร้อมกันหื้อเจ้าอาวาสเข้าอยู่คังเก่าเทอะ ท่านเท่า
รักสาลชี ภิกขุแล อันนี้ อาทิเยยหน่สาสนา มีฉันนี้แล
หมู่โลกมีสันนี้

ยังมีนายพ่อค้าเรือผู้นึ่งชื่อว่า รุคา อยู่ในเมือง
ราชคหะสร้างสวรอัน ๑ พายเหนือวยงพันวา มีวัตถุ
คือวาต้นพราว ตนหมาก ต้นส้ม ต้นหวาน ต้นตาน
พร้อมชุอัน ยังมีพ่อค้าถวยรผู้นึ่งชื่อว่า มสริพตะเปน
มิตสหายกับพ่อค้าเรือ ขาก็รักแพ้งกันนัก เมื่อภาย
ลูพ่อคาถวยร มาแปงบ้าน

อยู่จิมพ่อค้าเรือเท่ามีรั้วขั้น พ่อค้าเรือปั้น
พราว ๕ ต้น หมาก ๔ ต้น เท่าหื้อกินแตหนวยตนบหื้อ
พ่อค้าเรือมีลูกชายผู้ ๑ หาเมยหื้เป็นเรือนแล้ว หื้อ
ไพค้าเรือ ตางต้นผู้พอเถาแก่นักไพบ่ได้ เมื่อผู้ลูกไพ
ค้า ไปทันมา พออยุบ้านพ่ายหลังเปนพยาธิร้ายนัก
ก็หาพ่อคากวยรกับลูกหลานตนมาพร้อมกันชุคน สวร
พ่อคาเรือหากตายแตกอนแล้ว เท่ายังหลานจึง
หามาสั่งวา สวนตนกูนี้ก็ทองตายแท้ชะแล วัตถุใน
เท่าเรือนนี้อันมีวิญญาณก็ดี หาวิญญาณบ่ได้ก็ดี ไว้แก่
ลูกหลานเยงแล

สวนหมาก ๔ ต้น พราว ๕ ต้นนั้น ก็ไว้แก่
สหายกินแตหนวยตอรอดแล เท่าบหื้อต้นแล ที่แลต้น
นี้ยังเปนของลูกกูทั้งมวลแล อย่าหื้อละสหายเสยแต่
เท่านั้นแล้ว อยู่ได้ ๓ วันก็ตายไพนั้นแล

ผู้พอคากวยรโลบกลาวว่า ต้นพราว ต้นหมาก
ของเราตายหากสั่งไว้แกกูชุอัน กูจักเอาเปนของกู
แอะว่าหื้อกัวเกลากันเทอะ ว่าอั้นก็หื้เขาสร้างรั้วล้อม
แว้วกเอาต้นหมาก ๒๐ ต้น พราว ๕ ต้น เข้ามาเปน
เขตบานหั้นแล พ่อค้าเรือตายได้เดือนปลาย ผู้ลูกไป
ค้ามารอก เขาก็กลาวคำอันพ่อจักตายสั่งไว้ชุอันแล

ก็บริโภคเป็นของสงฆ์ ของที่เป็นลหุภัณฑ์เป็นของ
บุคคล ให้บริโภคเถิด ก็ตกลงกันให้เจ้าอาวาส (เดิม)
เข้าอยู่คังเดิมเถิด ท่านเป็นผู้รักษาธัชชี ภิกษุไว้ ลักษณะ
นี้เป็น อาทิเยยยทางศาสนาสำหรับทางโลกมีดังนี้

มีพ่อค้าเรือผู้หนึ่งชื่อ รุคา อยู่ในเมืองราชคฤห
สร้างสวนไว้แห่งหนึ่ง ทางเหนือเมืองระยะห่างหนึ่งพัน
วามีพืชยืนต้น เช่น มะพร้าว หมาก ส้ม ผลไม้หวาน
ตาล พร้อมทุกอย่าง มีพ่อค้าเกวียนคนหนึ่งชื่อ มัสะ-
ริพตะเป็นมิตรสหายกับพ่อค้าเรือ ภายหลังพ่อค้าเกวียน
มาสร้างบ้าน

กับพ่อค้าเรือ มีแต่รั้วกั้นไว้เท่านั้น พ่อค้าเรือ
แบ่งมะพร้าว ๕ ต้น หมาก ๔ ต้น โดยให้กินแต่ลูกมัน
ต้นไม้ไม่ให้ พ่อค้าเรือมีลูกชายคน ๑ แต่งงานแล้วให้
ไปค้าขายทางเรือนแทนบิดาซึ่งแก่ชรามากแล้ว ไปไม่ไ
ขณะที่ลูกชายไปค้าขายยังไม่กลับ พ่อซึ่งอยู่บ้านเจ็บป่วย
หนัก จึงบอกให้พ่อค้าเกวียนและลูกหลานมาพร้อมกันทุก
คน สำหรับเมียพ่อค้าเรือถึงแก่กรรมไปนานแล้ว ยัง
มีแต่หลานจึงมาเฝ้าพ่อค้าเรือ สั่งความว่าเรานี้คงจะ
ต้องตายแน่แล้ว ข้าวของภายในบ้านนี้มีวิญญาณ หรือ
หาวิญญาณไม่ได้ให้เป็นสมบัติลูกเราทั้งหมด

ส่วนหมาก ๔ ต้น มะพร้าว ๕ ต้นนั้น เอาไว้
ให้สหายกินตลอดไป แต่ไม่ให้ตนมัน สถานที่และต้นไม้
ยังเป็นของลูกเราทั้งหมด อย่าให้ (ลูก) ทอดทิ้ง
สหายเราเลย สั่งเท่านั้นแล้วอยู่ได้ ๓ วัน ก็ถึงแก่
กรรมไป

พ่อค้าเกวียนเป็นคนโลภ ว่าต้นมะพร้าว ต้นหมาก
ของเรา สหายเราก่อนจะตายสั่งว่าเอาให้แก่เราทั้ง
หมด เราจักเอาเป็นของเรา อย่าให้ปะปนเกลือกกลั้ว
แก่กัน ดังนั้นจึงให้เขาสร้างรั้วล้อมต้นหมาก ๒๐ ต้น
มะพร้าว ๕ ต้น เข้ามาอยู่ในเขตบ้านทั้งหมด พ่อค้า
ตายได้ ๑ เดือน ลูกชายไปค้าขายกลับมาถึง ญาติก็
บอกกำที่พ่อจักตายสั่งไว้ทุกประการ

ทางพ่อค้ากวยรู้ว่าผู้ลูกมารอด ก็ไปต้อนบอกกล่าวว่า เมื่อพ่อเจ้าจักตายวันนั้น ก็ได้หาข้ากับลูกหลานชุดนมาสั่งว่าสวรหมาก ๒๐ ต้น กับพร้าว ๕ ต้น อันหื้อสหายกินนั้นก็ไว้หื้อสหายกินทั้งมวลแล ลูกมารอดก็บอกแก่ลูกแล อย่าละสหายเสยเทอะว่าอั้น ข้าก็ล้อมเอาหมากและพร้าวอันหื้อแก่ข้านั้นมาเปนบ้านข้าหั้นแล บอกแก่ลูกหื้อรู้ชุอันหันแล

ลูกพ่อค้าเรือจึ่งว่า แต่กอนตูข้าพร้อมกันสักพ่อสหายเท่าหื้อกินแต่หน่วยแต่ลูก ที่นี้พ่อจักตาย พ่อสั่งว่าไว้หื้อทั้งต้นทั้งที่อั้นชา ผิหากมีอันแทบวาฤา จักล่วงคำผีตายบ่ได้แล ผิบ่มีอันเปนอั้น เยียะพิจจณาดูชาว่าอั้น จึ่งถามดูลูกหลานตนอันพ่อสั่งนั้นว่าพอเจากู เท่าสั่งว่าหื้อกินหน่วยกินลูกเปนดั่งแต่กอนนั้นดาย บ่หื้อต้นหื้อที่ บัดนี้ท่านหากล้อมเอาทั้งต้นทั้งที่เยียะอันนา

ลูกนายเรือว่า พ่อสหายเท่ากินแต่หน่วยแต่ลูก เป็นดั่งแต่กอนเทอะ ต้นแลที่ยังเป็นของข้าแล อย่าว่าจักเอาทั้งมวลเทอะว่าอั้น

นายพ่อค้ากวยรบฟังยังขันว่าจักเอาทั้งมวลเขาจากันบ่เป็นจิ่งไพหื้อ เจ้าขุนไท

เจ้าขุนหลางพองว่า กันหื้อกินหน่วย ก็รอกว่าหื้อทั้งต้นทั้งที่แลเด เหตุเขาติดเนื่องด้วยกันดาย นายกวยรล้อมเอาพอแล เจ้าขุนฝูงมีปรยาวาบเปนอั้นเท่าแต่กินลูก ยามเมื่อเปนหน่วยี่ แลลูกดาย นายกวยรเท่าเปนหน่วยแก่ลูกแก่หน่วย ยามเมื่อเปนนั้นดาย บ่เปนใหญ่แก่ต้นแลที่ได้ ยามเมื่อบ่เปนหน่วยเปนลูก เท่ามีต้นบดาย ต้นแลที่นั้นก็หากเปนของนายเรือแล ยามนั้นแม่นเจ้าต้นเจ้าที่หากจักหื้อ

พ่อค้าเกวียนทราบว่า ลูกชายพ่อค้าเรือมาถึงจึงไปต้อนรับบอกกล่าวว่า เมื่อพ่อจักตายนั้นก็ได้เรียกหาพ่อกับลูกหลานทุกคนมาสั่งว่า สวนหมาก ๒๐ ต้นกับมะพร้าว ๕ ต้น ที่ให้สหายไว้กินนั้น ก็เอาไว้ให้สหายทั้งหมด ลูกมาถึงพ่อก็บอกแก่ลูกแล อย่าทอดทิ้งสหายเสียว่าอย่างนั้น พ่อก็ล้อมรั้วเอาหมากและมะพร้าวที่ให้แก่พ่อนั้นไว้ในบ้านพ่อเสีย จึงบอกให้ลูกทราบไว้ทุกประการ

ลูกพ่อค้าเรือจึงกล่าวว่า แต่กอนพวกเราพร้อมกันรักใคร่พ่อสหายอนุญาตให้กินแต่ลูกผล ที่นี้พ่อจักตายสั่งว่าเอาไว้ให้ทั้งต้นไม้และสถานที่ดังนั้นหรือ ถ้ามีจริงก็ไม่ว่าอะไร จักขืนคำสั่งคนตายนั้นไม่ได้ ถ้าไม่อย่างนั้นให้พิจารณาดูก่อน จึงได้ถามดูกับลูกหลานของตนที่พ่อสั่งเสียไว้นั้นว่า พ่อของคุณสั่งว่าเพียงแต่ลูกผลดังแต่กอน แต่ไม่ยอมให้ต้นไม้และสถานที่ ขณะนี้ท่าน (พ่อค้าเกวียน) หากล้อมรั้วเอาทั้งต้นไม้และสถานที่ไฉนทำอย่างนั้น

ลูกนายเรือจึงว่า ให้พ่อสหายกินแต่ลูกผลดังแต่กอนมานั้นเถิด สำหรับต้นไม้และสถานที่ยังเป็นของผม อย่าเอาทั้งหมดเลย

พ่อค้าเกวียนไม่ยอม ยังชักขืนว่าจะเอาทั้งหมด ทั้งสองฝ่ายพูดไม่เป็นที่ตกลงกันจึงไปให้ลูกขุนสอบสวน

ลูกขุนบางคนว่า ถ้าให้กินลูกผลก็เรียกว่าให้ทั้งต้นไม้และสถานที่ด้วย เหตุว่าเป็นของต่อเนื่องกัน นายเกวียนล้อมรั้วเอานับว่าเหมาะสมแล้ว ลูกขุนผู้มีปัญญาว่ามิใช่เป็นดังนั้น เพียงแต่เขาให้กินลูกผล นายเกวียนมีสิทธิ์ตอนที่มันมีลูกผลเท่านั้น ไม่มีสิทธิในต้นและสถานที่ขณะที่ไม่มีลูกมีแต่ต้น ทั้งต้นไม้และสถานที่ย่อมเป็นของนายเรือ ขณะนั้นแม้นเจ้าของต้นไม้และสถานที่จะให้ผู้ใดหรือขายไปเขาก็ได้เพียง

ผู้ใดก็ดี จักขายแก่ผู้ใดก็ดี เท่าได้กินแต่ลูกนั้นแล บอาจจักว่าฤาแก่เจ้าที่บ่ได้แล ท่านเท่าหื้อกินแต่หน่วยลูกจักขาย

ต้น บ่ได้ เหตุตนบ่เป็นใหญ่แก่ต้นแก่ที่หากเป็นของเจ้าของค่าย เหตุดังอั้นผู้กินหน่วยพ้อยล้อมเอาที่ท่านบ่ชอบแล จึงถามนายกวยว่าจักว่าฤาแท้

นายกวยว่า "เจ้าที่หากหื้อข้าแท้ ทังมวลค่าย ข้าบขืนแล เจ้าชุนจิ่งว่า "ผีนายพ่อค้ากวยรขืนต้นขืนที่ เท่ากินแต่หน่วยแต่ลูกไม่เป็นโทดแล ที่นี้นายกวยรบขืนต้นขืนที่เป็นโทดแล เป็นผู้รายชิงเอาบ้านที่ลูกนายเรือแล

จิ่งแต่งค่าต้นหมากฝูงอันเป็นลูก หื้อต้นหมาก ๕๕๐ เบี้ย หื้อบชั่น ๔ เท่า ต้นพร้าวจิ่งเป็นหน่วยที่ต้น ๑๕๐๐ เบี้ย หื้อบเท่า

พร้าว ๕ ต้นคบ ๔ เท่า เป็น ๓๐๐๐๐ เบี้ย ทังค่าพร้าวค่าหมากเป็น ๕๐๐๐๐ เบี้ย หื้อแก่ลูกนายเรือแล พิชชหน้โลกมีฉันนี้แล

หน้ในศาสนา ภิกขุโลภเอาที่ท่าน ย้ายหลักปักตอยื่อรั้ว เอาที่ดินท่าน ย้ายเข้าที่ท่านมาตรเท่าปลายผม ๑ ก็เป็นมูลเฉทเสียตัวแล เหตุแผ่นดินหนา ๒๔๐๐๐๐ เยาชนะ หน้โลกบว่าอั้นเท่าจัดค่าที่ค่าต้นหมาก ต้นไม้ พายบนแผ่นดินเป็นประหมาณค่าย บ่เอาที่สุดแผ่นดิน คันแต่งแล้วลูกนายเรือว่านายกวยรเป็นสหายพ่อข้า รักกันหื้อกันแท้แล เท่าหื้อกินแต่หน่วยสันนี้ ข้าบว่าฤาแล เหตุพ่อข้าหากได้สั่งไว้ ที่นี้ท่านพ้อยโลบล้อมเอา

แต่ลูกผลเท่านั้น ไม่อาจจะว่าอะไรแก่เจ้าของได้ ท่านเพียงแต่ให้ลูกและผลจักขาย ต้นและที่ไม่ได้

เหตุว่าตนเองไม่ได้เป็นใหญ่แก่ต้นไม้และสถานที่ เป็นสิทธิเจ้าของเขาผู้กินลูกผลจะมาทำการล้อมเอาสถานที่ของคนอื่นเป็นการไม่ชอบแล จึงถามว่านายเกวียนว่า เจ้าจักว่าอย่างไร ?

นายเกวียนว่า "เจ้าของที่หากให้แก่ข้าพเจ้าแล้ว ข้าฯไม่ขัดขืนอะไร ลูกชุนจึงว่า "หากพ่อค้าเกวียนคืนต้นไม้และสถานที่เพียงกินแต่ลูกไม้ ผลไม้ไม่มีโทษ ถ้าหากเขาไม่ยอมคืนต้นไม้และสถานที่มีโทษ เป็นผู้ร้ายชิงเอาที่บ้านของนายเรือแล

จึงตัดสินบรรดาหมากที่มีลูกค่าต้นละ ๕๕๐ เบี้ย ให้ปรับ ๔ เท่า ต้นมะพร้าวที่มีลูก ราคา ๑๕๐๐ เบี้ย ให้ปรับ ๒ เท่า

มะพร้าว ๔ ต้นเพิ่ม ๒ เท่า เป็น ๓๐๐๐๐ เบี้ย รวมค่ามะพร้าวเป็น ๕๐๐๐ เบี้ย ให้แก่ลูกนายเรือ เรื่องราวทางโลกมีอย่างนี้แล

ทางพระศาสนา ภิกษุโลภเอาที่ของท่าน ย้ายหลักปักเขตตอล้อมรั้วเอาที่ดินท่าน ย้ายสุดร่ำที่มาตรว่าเท่าปลายผม ๑ ก็เป็นมูลเฉท (ปาราชิก) เสียตัวแล้วแล เหตุพื้นที่ดินหนาประมาณ ๒๔๐๐๐๐ โยชน์ (เป็นพยาน) แต่ทางโลกไม่ว่าอย่างนั้น ได้นับค่าสถานที่ค่าต้นหมากต้นไม้ บนแผ่นดินเป็นประมาณไม่เอาที่สุดของแผ่นดิน เมื่อพิพากษาแล้ว ลูกนายเรือกล่าวว่า นายเกวียนเป็นสหายพ่อของข้าพเจ้า รักใคร่กันให้แก่กันแล เท่าให้กินแต่ลูกผลอย่างนี้ข้าไม่ว่าอะไรแล ด้วยพ่อข้าหากได้สั่งความไว้ แต่กรณีนี้ท่านกลับมาโลภกั้นล้อมเอา

ต้นไม้แลที่ข้าฉันนี้ ข้าบ[107]เพิงใจข้าบหื้แล แต่นี้เมือหน้าอย่าหื้กลัวเกลาที่บ้านข้าเทอะว่าอั้น ลวดบ่หื้อเจ้าขุนก็ว่าชอบชุอัน

นายกวยรบ่ได้กิน ยินเผิดละอายอยู่บ่ได้ลวด[108][109]หนีไพหั้นแล อันนี้ชื่อ อาทิเยยยหนโลกแลกลาว อาทิเยยยแล้วเท่านี้แล

ที่นี้จักกล่าวหเรยยเล่ามีกาละอัน ๑ มหาสิมพลีเจ้ากับทังภิกขุหนุ่มตน ๑ ก็ทือบาตแลผ้าลุก[110][111]เมืองราชคหไพเมิงพาลา ณ สี ยามนั้นพระเจ้าอยู่เมิงพาลา ณ สี ตนลูกสิกเอาบาตแลผ้ามหาเถรเจ้าตามหลังแล บาตรแลผ้างามนัก มีใจมักใคร่บังเกิด[112]เฉยจิตวากูจักพาบาตแลผ้ามหาเถรเจ้าหนีเทอะว่าอั้นแล้ว ลวดพาบาตแลผ้ามหาเถรเจ้า ๆ แว่เข้าไพป่าเมื่อก่อรท่าฆ้งหัวไพ เมื่อลูนปง[113]ใส่บาจักข้าไพป่า[114][115]แทปงลงแอว เขาลีอยู่ป่าหั้นแล

มหาเถรเจ้าบ่ได้บอกได้ยินสยงมาหลยวหลัง[116]ผ่อคูบ่หันไหน ก็ใส่ว่าท่านรอยว่าหันคิงแวใช้ตัวเสยชะแลวาอั้น ก็ยังอยู่ถา[117]จีสี ก็บ่มามหาเถรเจ้าจิ่งเข้าไพนั่งอยู่เค้าไม้ตนนึ่ง ถ้าภิกขุหนุ่มตนนั้นเข้าไปลื้อยู่ป่ากระพิงใจว่า คนพาของท่านลักหนีสันนี้ เสยของท่าน ๆ หาบ่ได้ก็น้อยใจก็จักเปนบาปแก่กูมากนักดีหลีแล อย่าหากเทอะว่าอั้น

ก็จิ่งออก[118]ทวยหลังมหาเถรเจ้าไพ มหาเถรเจ้าถามว่าท่านแว่ยังไหน เป็นอันนานนักแก่เด่วอั้น

ต้นไม้แลที่กินของข้าพเจ้าอย่างนี้ ข้าฯไม่พึงพอใจ ข้าฯจะไม่ยอมให้แล้วตั้งแต่นี้ข้างหน้าอย่าให้มาเกลือกกลั้วในบ้านข้าฯอีกเลย เลยไม่ยอมให้ เจ้าขุนยอกว่าชอบแล้วทุกประการ

นายเกวียนไม่ มีสิทธิที่จะกินต่อไปรู้สึกละอายใจอยู่ไม่ได้เลยหนีจากที่นั้นแล อันนี้เรียน อาทิเยยยทางโลกแล กล่าวถึงอาทิเยยยมีเท่านี้แล

จากนี้จักกล่าวหเรยยต่อไป มีกาลครั้งหนึ่งพระมหาสิมพลีเจ้าและพระภิกษุหนุ่งรูปหนึ่งก็ถือเอาบาตรและผ้าออกจากเมืองราชคฤหเดินทางไปเมืองพาราณสี ขณะนั้นพระพุทธเจ้าประทับ ณ เมืองพาราณสี พระลูกศิษย์ถือบาตรแลผ้ามหาเถระตามหลังไป เห็นบาตรและผ้าสวยงามนักเกิดอยากได้มีเฉยจิตว่าเราจักพาเอาบาตรแลผ้ามหาเถระเจ้าหนีไปก็แล้วกัน เลยพาบาตรแลผ้าของพระมหาเถระแวะเข้าไปในป่า ที่แรกเธอเอาวางบนศรีษะเดินไป ภายหลังเอาลงสะพายบ่า พอจะหนีเข้าป่าก็เอาลงวางที่นั้นเอวเข้าไปหลบอยู่ในป่านั้นแล

พระมหาเถระเจ้าไม่ได้ยินเสียงภิกษุหนุ่ม เหลียมองดูก็ไม่เห็นที่ไหน เข้าใจว่าเธอคงปวดท้องเข้าไปถ่ายอุจจาระแน่ ๆ ท่านเลยนั่งรออยู่นานก็ยังไม่มา พระมหาเถระเจ้าจึงเข้าไปนั่งที่โคนไม้ต้นหนึ่งรอคอยภิกษุหนุ่มรูปนั้น ภิกษุหนุ่มคำนึงว่า คนที่พาของท่านหนีอย่างนี้เสียของท่านเวลาท่านหาไม่พบก็จัดเป็นบาปแก่เราอย่างหนักแล อย่ากระนั้นเลย

จึงออกมาจากป่าและตามหลังพระมหาเถระไป พระมหาเถระถามว่าเธอไปแวะอยู่ที่ไหนตั้งนมนานอย่างนี้

ท่านลายว่า กูจฉิเราเกิดแก่ข้าแล้วเท่าปวด[๑๑๙] หนองก็วอยู่เยียะอั้นก็บตกแหล้วดนานมาดายว่าอั้นแล้ว ก็ไปกับมหาเถรเจ้าหั้นแล ไปรองเถิงเมิงพาลาณสีแล้ว ท่านรำพิงว่าการอันกูจักใส่ใจลักเอาของท่าน คะนิงสันนี้ ยังจักเปนฤาแก่กูชา จิ่งกล่าวเหตุทังมวลแก่ภิกขุตนเปนสหายตน ก็ขื้อตนเปนสหายตนไพไหว้มหาอุปปาลีเถระเจ้าเล่าเหตุทังมวลชุประการ

มหาอุปปาลีเถระเจ้าว่าท่านหากใส่ใจลักของอุปัชฌายท่านก็พาของนั้นแว่เข้าป่านั้น คันท่านย้ายของลงใส่บาใส่แอวถานาที่[๑๒๒]เวยยมียามใด ปาราชิกก็มียามนั้นแล้วแล ท่านเถิงมูลเสทแล้วแล

ท่านได้ยินคำอันนั้นยินสังเวชกินแหนงใจนัก[๑๒๓] ลวดบอกแก่อุปัชฌายตนชวดเบื่อสิกเสยแล้วในสาสนานี้ เอาเจตนาเปนประหมาน บ่เอาวจีเภทเป็นประหมาน[๑๒๔] เหตุพระเจ้าเท่าถามภิกขุว่า กิจิตเตาภิกขุสันนั้นแล หเรยยในสาสนามีสันนี้แล[๑๒๕]

หนโลกยังมีสันนี้เล่ายังมีกฎุมพีกผู้ ๑ อยู่ในเมืองสาวัตถี จักไปเหล่นมเหาสรย[๑๒๖]

กับด้วยคนทังหลาย ก็ขื้อสหายผู้ ๑ หื้อเคริ่งประดับอันแล้วด้วยเงินแลคำพุร ๑ พันคำ[๑๒๗] เข้าไปในวยง จวบหมู่คนทังหลายอันกีดคัดนัก มันคะนิงใจว่ากูจักพาของอันนี้หนียามนี้เหอะว่าอั้น มันก็แว่หนีไพที่อื่น ๑

กฎุมพีกก็หลยวหลังหาบ่หันไหน จิ่งจาบันผู้นี้ไปไหนอันชา มันพาของกูหนีแลว่าอั้น ก็จิ่งคืน

เธอหลอกพระเถระว่า กระผมเป็นเบิดปวด ท้องนั่งถ่ายอยู่ไม่เสร็จง่าย ๆ จึงนานมาพูดอย่าง นั้นแล้ว ก็เดินทางไปกับพระเถระจนกระทั่งถึงเมืองพาราณสี ท่านรำพึงว่าการที่กูหมพใจจะลักขะโมยข้าวของอื่นท่าน คิดอย่างนี้จะเป็นอย่างไรกับเรา จึงได้เล่าเรื่องทั้งหมดกับภิกษุสหายของตนรูปหนึ่ง ให้ภิกษุสหายของตนไปกราบเรียนพระมหาอุปาลีเถระ เล่าเหตุการณ์ทั้งปวงให้ฟังทุกประการ

พระมหาอุบาลีเถระว่า ท่านใส่ใจลักข้าวของอุปัชฌาย์ของท่านโดยพาของเข้าป่าไปอย่างนั้น พอท่านย้ายของลงใส่บาใส่เอว ฐานาจาเวยยกรเคลื่อนย้ายเกิดขึ้นขณะใด ปาราชิกก็เกิดขึ้นขณะนั้น ท่านนับว่าถึงมูลเฉทแล้วแล

เธอได้ฟังคำนั้นรู้สึกสลดสังเวชใจมาก จึงเรียนแก่พระอุปัชฌาย์ของตน กลับไปลาสิกขาเสีย ในพระศาสนานี้ถือเอาเจตนาเป็นประมาณ ไม่ถือวจีเภทเป็นประมาณ เหตุว่าพระพุทธองค์ตรัสถามภิกษุว่า กึ จิตโต ภิกษุ อย่างนั้นแลหเรยย ในศาสนามีอย่างนี้แล

ทางโลกมีอย่างนี้คือ มีกุฎุมพีคนหนึ่งอยู่เมืองสาวัตถี จะเที่ยวดูการละเล่นมหรสพ

กับชาวบ้านทั้งหลาย ได้ให้สหายผู้หนึ่งถือเครื่องประดับอันล้วนแล้วด้วยเงิน และทองมีราคา ๑ พันทองคำ เข้าไปในเมือง ผู้คนแออัดยัดเยียดกันมาก (ชายคนถือเครื่องประดับ) คิดคำนึงว่า เราจะพาข้าวของอันนี้หนีขณะนี้เถิด ดังนั้นเขาจึงแวะหนีไปที่แห่งหนึ่ง

กฎุมพีหันไปดูไม่เห็นคิดว่า นายนี้ไปที่ไหนเสียเล่า น่าจะพาข้าวของเขิดแล้วก็ไม่รู้ กลับ

หาบหันไหนหาบได้สักแห่ง ใส่ใจว่าเสย ก็จิ่งเข้าไพนั่งอยู่ศาลาลอยดูหั้นแล มันผู้นั้นไพพายหน้าได้หน่อย ๑ มันจิ่งละนิงใจว่ากูพาของพ่อสหายกูหนีสันนี้ก็บจักไพรอดไหนได้ คนร้ายแลโจรหันกูรู้ว่าอั้น ก็พาของอันนั้นคืนมา ก็กันกตุมพีกขึ้นนั่งอยู่ในสาลา มันก็ขึ้นไพหาจิ่งกล่าวคำว่า หนหางกีดกัดอุกชุะหลุกนักข้าลวดลงหนีหางเสยได้ไพหางอื่นยินผิดจิ่งคืนมาหาท่านแล กตุมพีกว่าดีแลกูกองว่าเขาดูบชิงเอาเข้าของเราไพแล้วกี้เดแล อยู่ด้วยใจรอดีหลีแล

ขาก็พากันไปแหล่นมเหาสรบแล้วคืนมาสู่บ้าน มันก็มาเล่าจาคำอันนี้แก่เบยนันตามอันมีชุอันข้ายิง กตุมพีกผู้หนึ่ง ก็ไปได้ยินคำอันเน้ ข้ายิงกตุมพีกผู้นั้นก็มาบอกแก่กตุมพีกผู้นั้น ท่านกตุมพีกได้ยินจิ่งว่าบดีแลว่าอั้น จิ่งไพบอกเจ้าชุรเจ้าชุรก็หี้ไพหามันผู้นั้นมาถามดูมันก็กล่าวตามอันมีชุอัน

เจ้าขุนจิ่งว่ามันผู้นี้ที่อของท่านไพบังเกิดเถยจิต ใครลักเอาของท่าน คือไพบ่รอดบ่หั้น ค้อยคืนมาเล่าสันนี้ มันผู้นี้จักว่าเปนโจรก็ว่าบ่ได้ จักใส่หัณฑสินไหมก็บ่ได้ เหตุมันยังรักษามาหื้อดังเก่าค่าย เหตุดังอั้นผู้ลักของท่านอันมีวิญญาณก็ดี อันหาวิญญาณบ่ได้ก็ดี เอาไพแล้วเอาวัน ๑ ก็ดี ๒ วันก็ดี คิดไปบ่รอดพ้อยเอาคืนมาส่งแก่เจ้าของดังเก่า เลาอย่าว่าฤาแก่มัน บควรบาบควรไหมสักอัน ผิว่าตกหายเสยเท่าใดควรหี้ใช้เท่านั้นควรแล

ผิพาข้าท่านหนีก็ดีหนีบ่ได้คืนมาส่งไว้ดังเกล่า ไพนานเท่าใดชาคมี้ ผู้เข้าเสยหื้อ

ไปดูก็ไม่เห็นไม่พบที่ไหนสักแห่งคิดว่าหมดท่าแล้ว จึงเข้าไปนั่งในศาสาลอยอยู่

ชายคนนั้นเดินไปข้างหน้าระยะหนึ่งคิดในใจว่าเราพาเข้าของสหายเราหนีอย่างนี้ ไม่น่าจะไหนรอดคนร้ายหรือพวกโจรเกิดรู้ขึ้นมาเราก็แย่ก็หาเข้าของนั้นกลับคืนมา เห็นกฎมพีนั่งอยู่บนศาลา เขาก็ขึ้นไปหาพร้อมกับกล่าวว่า หนหางฉออัดยัดเยียดกันเกินไปฉันเลยแยกทางไปเสียทางอื่น คิดได้ทีหลังว่าผิดจึงกลับมาหาคุณ

กฎมพีว่า ดีแล้ว เราลอยหานึกว่าถูกดักชิงเอาข้าวของเราไปแล้ว จึงนั่งรออยู่ที่นี่แล

ทั้งสองก็พากันไปเล่นมหรสพแล้วพากันกลับมาบ้าน ชายคนนั้นก็มาเล่าเรื่องนี้ให้ภรรยาของตนฟังตามเรื่องราวทุกประการ ข้าหาสผู้หญิงของกฎมพีได้ยินคำนั้นจึงบอกแก่กฎมพี ๆ พอได้ฟังก็ว่าอย่างนี้ไม่ดีแน่ จึงไปบอกแก่ลูกขุน ๆ ก็ให้ไปตามเอาชายคนนั้นมาถามดู เขาก็กล่าวตามที่มีทุกประการ

ลูกขุนจึงกล่าวว่า มันผู้นี้ถือเอาของท่านไปบังเกิดเถยจิตอยากจะชะโมยเอาของ ๆ ท่านแต่ไปไหนไม่รอดจึงพากลับคืนมาอย่างนี้ จะนับว่าเขาเป็นโจรยังไม่ได้ จะลงทัณฑกรรมหรือปรับไหมก็ไม่ได้ เหตุกันยังรักษากุมครองข้าวของมาให้ดังเดิมอยู่

เหตุวันนั้น ผู้ลักชะโมยของมีวิญญาณหรือหาวิญญาณไม่ได้ เอาไปวัน ๑ คืน ๑ หรือ ๒ วันก็ดีไปไม่รอด เอากลับคืนมาส่งแก่เจ้าของดังเดิม อย่างว่าอะไรแก่เขาทั้งไม่ควรปรับไหมด้วย ถ้าทำหายอย่างใดอย่างหนึ่งก็ให้ชดใช้เท่านั้นแล

ถ้าพาข้าหาสคนอื่นหนีมิได้มาส่งคืนดังเดิม

เอาข้าท่านไปใช้เบี้ยเท่านั้นเทอะ ล้ำลงลุมวัน ๑ อย่าหนาวาฤาเทอะ ดังว่ามันบ่เอามาส่งมันเอาไพขายเสียทางใด ทางอื่นก็หากเสียบ่ดายแล้วแล

อทินนาทานหนโลก เอาคำปากเปนประหมาน[๑๓๔] แลกล่าวหเรยยแล้วเท่านี้แล

ที่นี้จักกล่าวอวหเรยยเล่ายังมีภิกขุตน ๑ อยู่ป่ายามนั้นบ้านเมืองร้ายโจรภัยเกิดมีมากนักยังมีพราหมผู้ ๑ เปนคุรุอุปถาก[๑๓๕] เจ้าไทยตนนั้นพราหมกลัวโจร[๑๓๖] คูบชิงเอาเข้าของนั้นใส่ไห ๔ ลูกแล ลูกแล ๕ พัน เอาไพสู่อารามป่าที่นั้น จิ่งบอกหื้อเจ้าไทป่าตนนั้นหื้อรู้ชุอัน[๑๓๗] ขอฝากไห ๔ ลูกนั้นไว้ในอารามป่าที่นั้น กล่าววาเจ้ากูคอยเมตตา[๑๓๘] หยยมไชดูแก่ข้าด้วยเทอะ วาอั้นแล้วก็หนีไหนั้นแล ภัยอันนั้นเกิดได้ ๔ เดือนแล้วจิ่งหายแล เจ้าไทยป่าตนนั้นบังเกิดใจโลบใคร่ได้ของอันนั้น ยามถึงวัดจิ่งขุดเอาไหนึ่งออกมาเอาเงินคำออกไพใส่ไหอันอื่น ก็เอาไพฝังไว้ที่ไหม่แล้ว เอาถ่านไพใส่ไหอันนั้นหื้อไหม่เอาไปปฝังไว้ที่เก่าหั้นแล ไกยอันนั้นหายแล้วท่านพราหมจิ่งชวนเอาเจ้าไทยป่าตนนั้นไพขุดเอาเข้าของทั้ง ๔ ไหนั้น ๓ ไหนั้นยังดังเก่า ไห ๑ ยินเปล่า พราหมถามไหนี้ยินเป่านักแก่เด เปนเหตุสังชาว่าอั้นจิ่งไพดู หันถ่านไฟเตมนั้นจิ่งว่าไหนี้พอยเปนถ่านเหตุใดอันชา เจ้าไทป่าตนนั้นวา รอยเปนแต่บาปแต่เคราะบ้าน[๑๓๙] สกหลีชะแล เมื่อพระเจ้ายังหรีบ้านวันนั้นเข้าของผู้ ๑ เปนถ่านไฟเสียก็ยังมีนา

พาเอาข้าทาสท่านไปใช้เบี้ยเท่านั้นเถิด หย่อนลงมาวันหนึ่งอย่าว่าอะไรกัน ถ้ามันไม่เอามาส่ง เกิดเอาไปขายเสียทางหนึ่งทางใด ก็หากเสียไปเปล่า ๆ แล

อทินนาทานสำหรับทางโลก ถือเอาคำพูดเปนประมาณ ทางศาสนาถือเอาโจรเปนประมาณ กล่าวถึงหเรยยเสร็จเพียงนี้

ที่นี้จะกล่าวถึงหเรยยก่อน ยังมีภิกษุรูปหนึ่งอาศัยในอารามป่าขณะที่บ้านเมืองเกิดโจรภัยกันชุกชุม พราหมคนหนึ่งซึ่งเป็นอุปัฏฐากของภิกษุรูปนั้น กลัวพวกโจรจะมาปล้นข้าวของของตน จึงเอาเงินทองบรรจุไห ๔ ลูก ๆ ละ ๕ พัน นำไปที่วัดป่าได้เรียนให้ภิกษุรูปนั้นให้ทราบทุกประการและได้ขอฝากไหเงินทองทั้ง ๔ ลูกนั้นไว้ในวัดป่าพร้อมกับขอร้องว่า ขอพระคุณเจ้ากรุณาดูแลให้ด้วย เมื่อฝังแล้วก็กลับบ้านของตน โจรภัยเกิดได้ ๔ เดือนก็สร่างซาลง พระภิกษุรูปนั้นบังเกิดโลภจิตอย่างได้ของนั้นของพราหมณ์ ตอนดึกสงัดวันหนึ่ง เธอขุดเอาไหเงินทองนั้นออกมาใบหนึ่ง โดยเอาเงินทองไปบรรจุไว้ในไหอีกใบหนึ่งแล้วเอาไปฝังไว้ที่ใหม่แล้วเอาถ่านไฟใส่เข้าไปแทนในไหเก่าแล้วเอาไปฝังไว้ที่เดิมนั้นแล

เมื่อโจรภัยสงบแล้ว พราหมณ์จึงไปชวนเอาพระภิกษุรูปนั้นไปขุดเอาไหนั้นออกมาทั้ง ๔ ไห ๓ ไหนั้นยังเต็มอยู่อย่างเดิม แต่ไหหนึ่งวางเปล่าไม่มีเงิน พราหมณ์จึงพูดว่าไหนี้เปล่าเป็นเพราะเหตุใด เปิดดูเห็นมีถ่านบรรจุอยู่เต็มจึงกล่าวว่าไหนี้กลับเปนถ่านไปได้อย่างไร พระภิกษุรูปนั้นว่า ชะรอยเกิดแต่บาปเคราะห์ของอุบาสกแน ๆ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงพระชนม์อยู่นั้นก็เคยปรากฏว่าข้าวของเศรษฐีผู้หนึ่งกลายเป็นถ่านไปก็ยังมี

พราหมจิ่งว่า บ่เคยเปนของพ้อยเปนถ่านไฟเสยสันนี้ บ้รู้วาฤาแลว่าอ้นก็ทอดธุระเสยก็ละไหถ่านไฟนั้นเสยเท่าเอา ๓ ไหนั้นหนีเมือแล เมื่อพายลูนนั้นพระป่าฅนนั้นมีคำกิ๊นี้แห่นงใจ คิดผิดเสยจิ่งว่าจักขึนแลเอาไหถ่านไฟนั้นถอกเสยแล้ว จิ่งเอาเงินคำอันนั้นใส่ไว้ดังเก่าแล้วเอาไฟฝังไว้ที่นั้น เมื่อได้สิบปลาย ๑ วัน พราหมผู้นั้นมาจิ่งจากับพราหมว่าเราร่ำเพิงดูว่า เข้าของท่านพราหมอันกลายเสยนี้ ก็เสยด้วยบาปกัม[๑๔๓]มอันใดอันหนึ่งอั้นชฎา รู้ว่าเท่าแบเสย[๑๔๔]ด้วยเคราะห์อันใดอันนึ่งดังอั้น จักหลอนเอาไหถ่านไฟนี้ฝังไว้แทนที่ไหอันดีแต่กอนนั้นแล้ว จิ่งอธิษฐานว่าเข้าของอันนี้ ผิเท่าแผเสยด้วยเคราะห์อันใดอันนึ่งดังอั้น จุงหื้อคืนมาเปนเข้าของดังเก่าเล่าเทอะ ผิ[๑๔๕]หากเปนแต่วิบากบเคยเปนของแท้ก็อย่าหื้อคืนเปนถ่านไฟดังเก่าเทอะ ขอเข้าของอันนี้คืนมาเปนเข้าของดังเก่าเล่าเทอะ ว่าอั้นแล้วก็ฝังไว้นั้นแล ราจะไว้ประหมานเดือนปลาย ๒ เดือนดูก่อนแล้ว

พราหมณ์จึงกล่าวว่า ผมไม่เคยเห็นเงินทองกลับกลายเป็นถ่านไปดังนี้ ไม่รู้ว่าจะอย่างไร ก็เลยทอดธุระเสียทิ้งไหถ่านนั้น เอาแต่ไหทั้ง ๓ นั้นกลับไป

ภายหลังพระภิกษุรูปนั้นเกิดมีความไม่สบายใจในความคิดที่ผิดของตน คิดว่าจักคืนให้แก่พราหมณ์อย่างเดิม จึงเอาไหถ่านนั้นเทถ่านทิ้งแล้วเอาเงินทองใส่ไว้แทนดังเดิม เอาฝังไว้อีก ได้ประมาณสิบกว่าวัน พราหมณ์กลับมาเยี่ยม จึงได้พูดกับพ่อพราหมณ์ว่า อาตมามาร่ำพึงดูว่าเข้าของโยมที่กลายเป็นถ่านไปดังนี้ ก็ด้วยบาปกรรมอันใดอันหนึ่ง หรือจะเปลี่ยนแปรไปด้วยเคราะห์กรรมอย่างใดก็ได้ อาตมาจึงลองเอาไหถ่านใบนั้นไปฝังแทนที่ไหเดิมดังแต่ก่อนแลตั้งสัตย์อธิษฐานว่า ข้าวของเหล่านี้หากจะเปลี่ยนแปรไปได้เคราะห์กรรมอย่างใดอย่างหนึ่งนั้น ขอจงกลับมาเป็นข้าวของอย่างเดิมเถิด ถ้าหากเป็นแต่วิบากกรรมขออย่าให้คืน ขอให้เป็นถ่านไฟดังเดิมเถิด ขอให้เข้าของอันนี้กลับมาเป็นข้าวของเงินทองเดิมเถิด อาตมาว่าอย่างนี้แล้วฝังไว้ เราจะรอไว้ประมาณเดือนหนึ่งหรือ ๒ เดือนดูก่อน

ราเยียะไปชุดดูชา[๑๔๖] พราหมผู้นั้นว่าดีแล แม่นคืนมาเปนเข้าของดังเก่า ข้าก็มีใจยินดีดังเกล่านักแล แม้นหากบคืนมาก็บรู้วาฤาแล อยู่ได้เดือนปลาย[๑๔๗]ข้าก็ชวนกันไปชุดดู ยกออกยินหนัก พราหมว่าหนักนักแท้เด เป่นเข้าของแท้ละ ๓ ว่าอั้นแล้วก็ไขหันเปนของดังเกล่าแท พราหมผู้นั้นยินดีจิ่งว่า หากเปนบุญเจ้าภูขะแล เข้าของนี้หากปูรเสียแล้วพ้อยเกิดมาเปนของเราดังเก่าสันนี้ ก็ด้วยเตชะเมตตาอันเจ้าภูดีหลีแล เข้าของทังมวลนี้ข้าก็หากทอดธุระเสยแล้ว ข้าก็หื้อแก่เจ้าภูทังมวลแล้ว ข้าบ่เอาแล

จากนั้นเราทดลองไปชุดดู พราหมณ์บอกว่าดีแล้วพระคุณเจ้า แม่นมันกลับมาเป็นข้าวของดังเก่า ผมก็มีความดีใจเหมือนดังเดิม หนามันไม่คืนก็ไม่รู้จะว่าอย่างไร

ต่อมาประมาณเดือนกว่า เขาก็พากันไปชุดดู ยกไหออกมารู้สึกหนัก พราหมณ์จึงกล่าวว่า เอไหหนักนี่ กงจะเป็นข้าวของเดิมนั้นละกระมัง พูดแล้วจึงเปิดดูเห็นเป็นข้าวของเดิมจริง พราหมณ์คนนั้นมีความยินดี กล่าวว่า น่าจะเป็นบุญกุศลของพระคุณเจ้าแน่ ๆ ข้าวของนี้หากเสียไปแล้วกลับกลายมาเป็น

ว่าอั้น ชีป่าฅนนั้นคะนิงใจว่าคันกูเอาเขาก็รู้ว่ากูแต่ง[๑๔๙] มายาขืนเสยค่าย จิ่งว่าอั้นแก่กูชะแล กูฉยาได้เอาเทอะว่าอั้น ก็กล่าวว่าเราบเอาแลว่าอั้น แม่นบานสกหอดธุระเสยแล้ว ดังอั้นก็ดีก็หากเปนเข้าของเราหื้อแก่บานสกแล

พราหมผู้นั้นเมือรอดบ้านมันแล้ว ก็เล่าจายังคำอันนั้นแก่ชาวบ้านชาวเมืองทังหลาย หล้างพ่องว่าอัจฉริยะหลีแล หากเปนแต่บุญ[๑๕๑] เตชสัจจะมหาเถรเจ้าดีหลีแล คนฝูงผู้มีประยาหล้างพ่อง ก็ว่ารอยท่านเจ้าชีป่าฅนนั้นลักเอาแล้วคิดดูเอาบ่ได้ แต่งฅนมายาเยียะอั้นชะค่าย บ่เชื่อได้แลว่าอั้น

คำร้ายหำดีทังมวลก็ปรากฏรอดหูเถรชีป่าฅนนั้นชุอันท่านจิ่งรำเพิ่งว่า แต่กอนกูได้เอาคิดผิดจิ่งอุบาย[๑๕๒] ขืนเสยสันนี้ ก็ใส่ใจว่าอย่าหื้อผู้ใดรู้เทอะว่าอั้น บัดนี้คนทังหลายพ้อยว่าเป็นสันนี้แก่กูอันชา ควรกูเมือถาม[๑๕๓] วิไนยธุระดูเทอะว่าอั้น จิ่งอุบายว่าเมือไหว้พระเจ้าจิ่งสังบานสกทังหลายแล้วเมือสู่เมืองสาวัตถีไปไหว้มหาอุปปาลีเจ้า เล่ากำทังมวลหื้อรู้ชุอัน

มหาอุบปาลีเจ้าจิ่งว่า ท่านหากเถิงมูลเฉทแต่เมือพรหมผู้นั้นหอดธุรเสยแล้วแลเด แม่นว่าขืนเมือก็หากเปนมูลเฉทแล้ว จิ่งขืนค่าย ท่านบ่เปนสมณะแล้วแลว่าอั้น ท่านชีป่าฅนนั้นคิดใจว่าฅนบ่เปนสมณะก็อุบายหนีเสียทีนั้นแล้วก็ไปสึกเสยวันนั้นแล อวหเรยในศาสนามีสันนี้แล

ชิองเดมอีกดังนี้ ก็ด้วยความเมตตากรุณาของพระคุณเจ้าโดยแม้ ข้าวของทังหมดนี้ผมก็หอดธุระแล้วชอกวายแก่พระคุณเจ้าทังหมดเถิด ผมไหเอาใจแล้ว พระภิกษุรูปนั้นคำนึงว่าถ้าเรารับเอา พราหมณ์จะหันว่าเรามายาหลอกแก คืนให้เขาเสียเถิด เขาจะติเตียนเราได้ เย่าเอาเลยจึงกล่าวกับพราหมณ์ว่า เรไม่รับหรอก แม้นอุบาสกไม่รับก็ขอให้ถือว่าเป็นข้าวของของเราให้แก่อุบาสกก็แล้วกัน

พราหมณ์ผู้นั้นกลับไปยังบ้านเรือนของตนแล้วก็ได้เล่าเรื่องนั้นให้ชาวบ้านฟัง ชาวบ้านบางคนกล่าวว่า น่าแปลกจริง ๆ หากเป็นแต่บุญกุศลหรือเดชสัจจะของพระมหาเถระโดยแท้

ชาวบ้านบางคนซึ่งมีปัญญากล่าวว่าชะรอยพระรูปนั้นชะโยเอาแล้วคิดว่าเอาไปไม่ได้จึงทำทีบายาทำดังนั้น ไม่น่าเชื่อว่าจะเป็นไปได้

คำพูดทั้งดีและร้ายมาถึงหูของพระมหาเถระรูปนั้นทุกประการ ท่านจึงมีรำพึงว่า แต่กอนเราคิดผิด จึงวางอุบายคืนเข้าของแก่เขา นึกว่าไม่ให้ใครรู้ บัดนี้ชาวบ้านทั้งหลายกลับมาว่าดังนี้แก่เรา จึงที่เราไปถามวินัยธุระดูเถิด ว่าอย่างนั้นจึงออกอุบายว่า เราจะเดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วจึงออกเดินทางไปเมืองสาวัตถีไปกราบเรียนพระมหาอุบาลีเรียนเรื่องราวทั้งมวลให้ทราบทุกประการ

พระมหาอุบาลีกล่าวว่า ท่านได้ถึงมูลเฉท (ปาราชิก) แล้ว แต่เมื่อผู้นั้นทอดธุระนั้นแล ถึงแม้จะเอากลับคืนไปก็นับเป็นมูลเฉทแล้วเหมือนกัน แม้นคืนไปท่านก็ไม่เป็นสมณะแล้วแล พระภิกษุรูปนั้นจึงคิดคำนึงว่า เราไม่เป็นสมณะแล้วก็อุบายหนีไปจากที่นั้นแล ก็เลยไปลาสิกขาเสีย ดังนี้แล

อวหเรยย หนโลกมีสันนี้เล่า ยังมีพ่อนาผู้นึ่งเท่ามีผัวกันเมย ขามีคำพันนึ่งเอาไปฝากไว้แห่งสหายผู้นึ่งอยู่บ้านใกล้กัน ขาผัวเมยเท่าอยู่ไปนาชุวัน

ยังมีในวันนึ่งคนร้าย ๓ คน ไพแอ่วแสวงหาลัก เมื่อคืนก็ไพตัดช่องเขาเรือนสหายที่พ่อนาฝากคำไว้นั้น ของสหายผู้เปนเจ้าเรือน ๓ พัน ของพ่อนาฝากไว้ก็เสีย ตื่นขึ้นร้องว่าคนร้ายตัดช่องเสลโยคะเสยของพุ่นพันคำว่า พ่อนาได้ยินว่าเสยของกูแลกาว่าอั้นก็แล่นไพดู ก็รู้ว่าเสย [illegible]

ผู้สหายบอกว่าอย่าเคิงใจเราจักไปบอกหื้อเจ้าชุนผู้รู้พิจฉา หื้อแก่เราหลีแล ว่าอั้นขาก็ไปบอกแก่เจ้าชุจหื้อเจ้าชุนว่าอย่าเคิงใจตู หากจักพิจฉาหื้อแก่เขือชาว่าอั้น เจ้าชุนว่าโจรฝูงนี้บ่ใช่ฝูงไกล หากเป็นข้าท้าวพระยาเสนาอามาจในเมืองที่นี้ด่าย สยงข่าวว่าเสยของคนก็มากนักแล อามาตท้าวพระยาปงไว้แก่เรา หื้รักษาบ้านเมืองอย่าหื้อมีสัยรหนาม ก็หื้ชาวบ้านชาวเมืองทั้งหลายอยู่มีสุขด่ายเราอย่าเรื่องอย่านั้นเหละ เราจักแต่งคนเราไพนั่งทุกทางเหละ ว่าอั้นก็แต่งคนใช้ไพนั่งทางทุกทางแท้ ก็จวบคนร้ายอั้นไพแอ่วแสวงหาลักเมื่อคืนเอาพุ่ร ๒๐ คน เอามาถวายแก่มหาเสนาฯ ก็ว่าสูนี้เท่าอยู่ไพลัก [illegible] ท่านชาวบ้านชาวเมืองสิบหายสัยงแล เข้าของสูจึ่งลักได้ไปทันจ่ายเทื่อหื้เอาออกมานับสัยง สองสามวันคืนหลังนี้ สยงว่าไพลักเสียสัยงคำ ๓ พัน ๔ พันว่าอั้น เจ้าชุนมาบอกว่าอั้นนา หื้อสูเอาออกมาคันอำไว้จักช้าเสยนับสัยง คันเอาออกมาหากดีบ่ช้าเท่าจักสอนสูหื้อรู้จักโทด เข้าของฝูงอันกินแล้ว บ่รู้ว่าฤาแล เขากัวตายจึ่งเอาของฝูงนั้นออกมาได้พุ่ร ๔ พันคำ กับถงอันใส่ของนั้นนึ่งถามว่าของนี้สูเอาที่ใดมา เขาก็กล่าวตามอันมีชุอันเจ้าชุนจึ่งหื้อเขานำคนเจ้าชุรไพหาเอาของอันนั้นออกมาหื้อสัยงตามดูเขาฝูงอันเสยของนั้นจึ่งถามเขาก็ว่าเสย

อวหเรยย สำหรับทางโลกมีดังนี้ มีชาวนาผัวเมียคู่หนึ่ง มีทองคำพันหนึ่ง เอาไปฝากไว้กับสหายสนิทคนหนึ่ง ซึ่งอยู่บ้านใกล้กัน ทั้งสองผัวเมียไปทำงานในท้องนาทุกวัน

วันหนึ่งมีคนร้าย ๓ คน ไปแสวงหาลักขะโมยตอนกลางคืนก็ไปแอบย่องเข้าไปในเรือนสหายที่พ่อนาฝากทองคำไว้ ข้าวของของเขาเจ้าเรือนจำนวน ๓ พัน ของที่ชาวนาฝากไว้นั้นก็เสียไปด้วย เมื่อเจ้าของบ้านตื่นขึ้นจึงร้องขึ้นว่าคนร้ายแอบขึ้นย่องเบา ทั้งหมดรวมกันเสียของไปประมาณหนึ่งพันทอง ชาวนาได้ยินนึกว่าเสียข้าวของเราด้วยกระมัง จึงรีบวิ่งไปดู ปรากฏว่าเสียของคนจริง

สหายผู้นั้นบอกว่าอย่าได้ร้อนใจไปเลย เราจะไปแจ้งความให้ลูกขุนทราบเพื่อพิจารณาให้แก่พวกเราแล เขาทั้งร้องก็ไปแจ้งแก่เจ้าขุนฯ ว่าอย่าร้อนใจ พวกเราจักพิจารณาแก่พวกเราแล

เจ้าขุนกล่าวว่าโจรพวกนี้ต้องไม่ใช่โจรที่มาจากที่ไกลไหน[illegible] คงจะเป็นพวกข้าราชการของท้าว–พระยาอำมาตย์โนเมืองนี้แล มีเสียงโจทกันว่าคนที่ถูกลักขะโมยมีเป็นจำนวนมาก สำหรับข้าราชการหรือคนของอำมาตย์เหล่านี้มอบไว้ให้เป็นภาระของเราให้รักษาบ้านเมือง อย่าให้มีเสี้ยนหนามให้ชาวบ้านชาวเมืองทั้งหลายมีความสุข พวกเจ้าอย่าได้เที่ยวพาให้แตกตื่นกันไป เราจะให้คนของเราไปสอบสวนขักดูทุกแห่ง เจ้าพนักงานที่ออกขักพวกโจรก็พบคนร้ายที่เข้ามาขะโมยตอนกลางคืนได้มา ๒๐ คน นำมาให้หัวหน้าลูกขุนมหาเสนาหัวหน้าลูกขุนจึงกล่าวว่า พวกเรานี้เที่ยวไปลักขะโมยเอาข้าวของชาวบ้านชาวเมืองให้ฉิบหายวอดวายเดือดร้อนไปหมด ข้าวของที่พวกแกลักขะโมยยังไม่ได้จับจ่ายให้เอาออกมาหมด สองสามวันมานี้ข่าวว่าไปขะโมยเขาหมดไปตั้ง ๓ – ๔ พัน พวกลูกขุนเขาบอกอย่างนี้ให้พวกแกนำออกมาทั้งหมด อย่าได้ปิดบังไว้ ถ้าปิดบังก็จะประหาร

ของตูข้าแท้แล เสยได้กี่วันแล้ว พ่องก็ว่าเสยได้ ๒ วัน ๓ วันนี้ พ่องว่าเสยได้ ๔ วัน ๕ วันนี้ เมื่อเสยคำสูเปน คำเยียฤาว่าเป็นคำหลิ้มใส่ถงใส่ห่อเปนวันใด มีสวสฐาร เป็นดังฤา เขาก็บอกตามอันมีชุดน เจ้าชุรจิ่งเอาของฝูง นั้นออกมาห้อดู เขาก็รู้จัก ต่างคนต่างว่าอันนี้ของข้าว่า อั้น

ชีวิตหมด ถ้านำมาเสยโดยดีจะไม่ประการเพียงแต่จะสอนให้รู้จักโทส เข้าของที่เอาไปจับจ่ายกินแล้วก็ไม่ว่าอะไร เขากลัวอาชญานั้นจึงนำเอาข้าวของเหล่านั้นออกมา จำนวน ๔ พันทอง กับถุงย่ามที่ใส่ข้าวของนั้น มหาเสนาจึงถามว่าเข้าของนี้พวกแกได้ที่ไหนมา เขาก็กล่าวตามที่มีทุกประการ ลูกชุนจึงนำเจ้าหน้าที่ไปเอาข้าวของนั้นมา ทั้งหมดแล้วถามดูถึงของที่เสียไป ชาวบ้านว่าของของข้าพเจ้าจริง ถามว่าเสียได้กี่วันแล้ว บางคนว่าเสียได้ ๒ วัน บางคนว่าหายได้ ๓ วันแล้ว บางคนก็ว่าหายได้ ๔ วัน ๕ วัน ทองคำที่เสียมีลักษณะอย่างไร เป็นทองคำแท่ง ใส่ไว้ในถุงหรืออย่างไร มีลักษณะเป็นดังฤา เขาก็บอกตามจริงทุกประการ เจ้าขุนให้นำข้าว-ของนั้นออกมาดู ซึ่งทุกคนก็รู้จัก ต่างคนต่างบอกว่า สิ่งนี้เป็นของข้าพเจ้า

เจ้าชุนก็แต่งตามคลองแล้วก็ห้อของอันนั้นแก่เขาชุคนนั้นแล เสลเยาคกับพ่อค้าก็ไพหันของถงอันนั้นแท้ เขาก็เอามาห้น เท่าได้คำ ๓ พัน ๒ พัน เสยถง ๑ พัน ๑ ใส่ถงนึ่ง คำ ๒ พัน ใส่ถง เสลเยาคะ พัน ๑ ใส่ถง พ่อนาพุรพัน ๑ เขาจ่ายกินแล้วเท่ายังหลอบาท ๓ พัน ชาก็รู้จักถงชาว่าถงอันนี้ก็ถงเผือข้าแท้แล เอาไพไขดูต่อหน้ามหาเสนา ถงอันใส่ ๒ พันนั้น เปนถงของเสลเยาคะ บ่เป็นคำพ่อนาสักอัน ได้คำเสลโยคะทัง ๓ พัน พ่อนาเขาได้ถงเปล่าบ่ดายบ่ได้คำสักเม็ด เสลโยคะว่าคำ ๓ พันนี้ หากเป็นคำข้าสองแล

เจ้าขุนจึงตัดสินตามกฎหมาย แล้วก็นำของนั้นให้แก่ทุกคนแล นายเสลโยคะกับพ่อค้าก็ไปพบถุงนั้นจริง เขาจึงนำมาให้ เป็นแต่ได้ทอง ๓ พัน ๒ พัน เสียถุงไป ๑ พัน ใส่ในถุงหนึ่ง ทอง ๒ พัน ใส่ไว้ถุง ๆ ของนายเสลโยคะ ๑ พัน ถุงของชาวนา ๑ พันนั้น เขาจับจ่ายกินหมดแล้ว เท่ายังเหลือ ๓ พัน เขาก็ทราบว่าถุงนี้เป็นของเราแท้แล เอามาเปิดดูต่อหน้ามหาเสนา ถุงอันใส่ ๒ พัน นั้นเป็นของ นายเสลโยคะ ทั้งหมด ไม่ใช่ของชาวนาเลย ทองเป็นของ นายเสลโยคะ ทั้ง ๓ พัน ของชาวนาไม่มีเลย นายเสลโยคะ ว่า ทองคำทั้ง ๓ พันนี้ เป็นของข้าทั้งหมด

พ่อนาว่า สหายยังได้พอย บ่ห้ข้าได้ดวยอันชา เสลโยคะว่า โจรหากบ่เอาออกมาหี้เสยจักว่าฤาแก่ข้าอันชา

ชาวนาว่าของสหายยังได้ กลับไม่ให้ข้าเลยหรือ นายเสลโยคะ ว่า โจรไม่เอาออกมาให้เสียไปแล้วจะว่าอะไรแก่ข้าเล่า

มหาเสนาว่า คลองเมืองหากยังมีตูจักแต่งแปงแก่เขือชา อย่าหี้ผู้ใดให้ผู้ใดหัว เขือเป็นสหายรักกันจิ่งฝากของไว้แก่กันหลีแล เมื่อโจรลักไพก็เสยแก่เขือทั้งสอง บัดนี้ตู

มหาเสนากล่าวว่า จาริตเมืองยังมีพวกเราจะรักการให้พวกเข้ามิให้ใครต้องร้องให้ใครต้องหัวเราะ พวกเจ้าเป็นสหายรักกันจึงฝากของไว้แก่กันแล เมื่อโจร

ได้โจรจิ่งได้ของกับมือโจรเท่าของอันนั้นแม่นเป็นของผู้ใด ก็ดีทรา ดังว่าโจรเอาของผู้ฝากไว้นั้นของเจ้าเรือนบ่เสีย ก็ยังได้ใช้ของผู้ฝากทั้งมวลหลีแล บัดนี้ผู้ ๑ ได้ทั้งมวล ผู้ ๑ บ่ได้ สักเหม็ดดังอั้นหล้างจักปันแก่ผู้เสียทั้งมวล พรองหลีแล

ในคำสามพันนั้น ปันเจ้าชุรคำ ๒๒ ใน ๒๗๐๐ ถอนออก ๑๐๐ ในคำ ๗๐๐ หล้างได้แก่พอนาถอรออกไหว้พระยา ๗๒ ชุรทั้งหลายกิน ๗๐ คำแล แต่งแล้วก็เอาคนร้ายฝูงนั้นไปใส่ทับเสียได้ ๗ เดือน เท่าหื้อกินเข้าวันละคาบ ตายในทับ ๑๐ คน ๘๒ คน พ้น ๗ เดือน จิ่งเอาออกมาสอนแล้วก็ปล่อยไพหาเจ้านายเขา แต่นั้นเมือหน้าลวดหาคนร้ายบ่ได้นั้นแล อวหเรยย หนโลกมีเท่านี้แล อวหเรยย แล้วเท่านี้ก่อนแล

ที่นี้จักกล่าวอิริยาปถะวิโกเปยยเล่า ยังมีสัพพัคคี ๓ คน ไปคลุมบาต แล้วคืนมาจวบข้าเขาผู้ยิง ๑ หาบเข้าไพหานายมันยังนา สัพพัคคี ๓ คนนั้น จากกันว่าเราจักเอาเข้าข้าผู้ยิงนี้ไปขายกินเหอะว่าอั้นก็พร้อมกันแล้วตวยหลังผู้ยิงนั้นไพเถิงทางแว่ที่นึ่ง เขาจิ่งว่ามึงจะไพไหนผู้ยิงนั้นว่า ข้าจักหาบเข้าไพหานายข้าด่ายว่าอั้นมึงจักไพทางใด เขาถามว่าอั้นมันว่าข้าหากไพทางนี้ทุกวันแล

ภิกขุฝูงนั้นว่า เมื่อเข้าก็ตูไพคุมบาตทางนั้น คนร้ายสี่คนฝากอยู่ข้างทาง หันชาวเจ้าก็ดีคนไพปิกไพปอย เขาออกมาตีเอาเข้าแต่กี้แล มึงอย่าไพทางนั้น มึงมาจิ่มตูทางนี้ ตูหากจักส่งมึงหื้อรอดเจ้ามึง เว้นคนร้ายฝูงนั้นชะแล

ยิงผู้นั้นก็ใส่ใจว่ามีแท้ ก็หนีเสียทางอันมันจักไพนั้น แท้มันก็แว่ไพทางอันภิกขุจักไพนั้นหั้นแล ภิกขุ ๓ คน ไพพายหน้าจวบภิกขุ ๒ คน แลจิ่งจากับภิกขุ ๒ คน นั้นด้วยคำรหัสว่า ตูข้าจักเอายิงผู้นั้นไพขายกินว่าอั้นแลเชือเจ้าทั้งสองจักพร้อมตูข้าบ่ ภิกขุ ๒ คน นั้นว่าพร้อมเด

ลักขะโมยไปก็นับว่าเสียของเจ้าทั้งสอง บัดนี้พวกเราจับโจรได้ของกลางกับมือ ของนั้นจักเป็นของใครก็ดี โจรขะโมยของที่ฝากไว้แม้นของเจ้าบ้านไม่เสียก็จะต้องชดใช้แก่ผู้ฝากทั้งมวล บัดนี้ คนหนึ่งได้หมด อีกคนไม่ได้เลยนั้น สมควรจะต้องแบ่งแก่ที่เสียไปบ้างจึงจะสมควร

ในคำสามพันนั้น แบ่งให้ลูกขุน ๒๒ ในจำนวน ๒๗๐๐ ถอนออก 100 ในจำนวนทอง ๗๐๐ ควรได้แก่ชาวนา ถอนออกเป็นของหลวง ๗๒ ชุนทั้งหลายได้ ๗๐ ตัดสินแล้วก็ให้นำคนร้ายเหล่านั้นไปเข้าคุก ๗ เดือน ให้รับประทานอาหารวันละ ๑ มื้อ ตายในทับ ๑๐ คน อีก ๘๒ คน ครบ ๗ เดือน ปลดปล่อยให้กลับไปหาเจ้านายของเขา นับแต่นั้นมาเลยไม่มีคนร้าย อวหเรยย ทางโ- มีเพียงเท่านี้ อวหเรยย เสร็จเท่านี้แล

ที่นี้จักกล่าวอิริยาปถวิโกเปยยะต่อไป มีพระภิกษุสัพพัคคีช ๓ รูป ไปบิณฑบาตรตอนกลับพบข้าหาสหญิง คน ๑ หาบข้าวไปหานายของมันกลางทุ่งนา สัพพัคคีช ทั้ง ๓ รูปนั้นพูดกันว่า พวกเราจักพาเอาข้าหาสหญิง ไปขายเถอะ พูดตกลงกันแล้วก็ตามหลังคนนั้นไปถึงหนท ที่จะแยกไป เขาจึงพูดว่าเธอจะไปที่ไหน หญิงนั้นว่าฉัน จะเอาหาบข้าวไปให้นาย เธอจะไปทางไหน เขาถาม อย่างนั้น หาสหญิงตอบว่า ฉันไปทางนี้ทุกวัน

ภิกษุเหล่านั้นบอกว่าตอนเช้านี้พวกฉันไปบิณฑบาต ทางนั้น คนร้าย ๔ คน ดักอยู่ข้างทาง เห็นพระสงฆ์หรือใครไปมาจะเอกมาตีเอาข้าวของตอนเช้านี้ เธออย่าไปทางนั้น เดินมากับพวกเราทางนี้ พวกเราจะไปส่งให้ถึงเจ้านายของเธอ หลีกหนีจากคนร้ายเหล่านั้น

หญิงคนนั้นเข้าใจว่ามีจริงก็หนีจากทางที่มันจักไปเดิมนั้นเสีย แวะไปตามทางที่ภิกษุเดินไปนั้น พอไปข้างหน้าภิกษุ ๓ รูป พบภิกษุอีก ๒ รูป จึงได้พูดกับภิกษุนั้นด้วยความลับว่า พวกเราจะเอาหญิงคนนั้นไปขาย ท่านสองจักร่วมด้วยไหม ภิกษุทั้งสองรูปนั้นว่าตกลง

อันั้นเขาทั้ง ๕ คนนั้นก็เอาพายหน้า ก็จวบภิกขุคนหนึ่งเล่า เขาก็ชวนกันสันคลว ภิกขุคนว่าข้าบ่ได้ไพกับเจ้าทั้งหลายแล เจ้าทั้งหลายขายได้เท่าใดก็ปันข้าพร่องเทอะว่าอั้น

เขาทั้ง ๕ คน ก็เอายิงผู้นั้นไพหื้อโถง[๑๗๖] ๒ คน ไปขายได้ค่า ๓ ร้อยเงิน โถง ๒ คน เอาคน ๕๐ ยังเงิน ๒ ร้อย เอามาหาภิกขุ ๕ คนนั้น เขา ๓ คน อันก่อน เอาแลคน ๕๐ ยังหลอเงิน ๕๐ นึ่ง หื้อแก่คนอันลูรแล[๑๗๗] คนและ ๒๐ ยังหลอเงิน ๑๐ นึ่ง เขาจึ่งจากันคนเราชวนบ่ไพนั้น มันยังรู้จิ่มเราเด คันบหื้มันบอกเขาบ่ดีชา เขาก็หื้เงิน ๑๐ นั้นแก่ท่าน ๆ ก็เอาหั้นแล[๑๗๘]

เมื่อพายลูนโถงนั้นผิดกันได้โทดนั้นออกเรื่องนั้นไปเถิงหูเจ้าคนนั้น จึ่งไปบอกแก่เจ้าชุน ๆ ก็หื้ไพมัดเอาโถง ๒ คนนั้นมาถามดูชาว่าบ่เปนแต่เผือข้า ท่านเจ้าสัพพัคคี ๆ คน หากเอาหื้เผือข้าไปขายต่างเมืองได้ ๓๐๐ เงิน เผือข้าเอาและคนและ ๕๐ เงิน ยัง ๒๐๐ เอาหื้อแก่ ๔ คนเจ้าสัพพัคคีแล

มหาเสนาจึ่งรู้แจ้งแล้ว ใช้คนไพเถิงมหาอุปปาลีเจ้า มหาอุปปาลีเจ้าแจ้งหื้ไพหาสัพพัคคี ๕ คนนั้นมาถามเขาก็ว่าได้หื้อโถง ๒ คน เอาไพขายได้ค่า ๓๐๐ เงิน ตูข้าเอาคน ๕๐ เอาเงินมาหาตูข้า ๒๐๐ เงิน ตูข้า ๓ คนเอาและคนแล ๕๐ หื้อคนลูนและคนและ ๒๐ ยังหลอเงิน ๑๐ นึ่ง หื้อแก่คนอั้นบ่อไพจิ่มตูข้านี้แล

มหาอุปปาลีเถรเจ้าว่าสู ๓ คน ก็หากเปนมูลเสตแต่เมื่อผู้ยิงนั้นแว่หนีเสียหนทางอันมันจักไปนั้นแล้วแล มาสู่หนทางอันสูจักไพนั้น ๒ คนลูนนี้เถิงมูลเสตแต่เมื่อมีใจพร้อมกับด้วยสู ๓ คน ก่อนนั้นผู้ยิงย่ายตีนออกบาทถ้วน ๒ ก็ยามนั้นแล เท่าคนลูนนี้เปนฤา[๑๗๙]

ดังนั้นภิกษุทั้ง ๕ รูปนั้นไปข้างหน้าพบภิกษุอีกรูปหนึ่งก็ชักชวนโดยวิธีเดียวกัน ภิกษุรูปนั้นว่าผมไม่ได้ไปกับพวกท่านแล แต่ถ้าพวกท่านขายได้เท่าไรแบ่งให้ผมบางก็แล้วกัน

เขาทั้ง ๕ ก็เอาหญิงผู้นั้นไปให้นักเลง ๒ คน นำไปขายได้ราคา ๓๐๐ บาท นักเลง ๒ คน เอาคนละ ๕๐ บาท เหลืออีก ๒๐๐ เอามาให้ภิกษุ ๕ รูปนั้น ทั้ง ๓ รูปแรก เอาคนละ ๕๐ บาท เหลือ ๕๐ บาท ให้แก่ ๒ รูปหลัง รูปละ ๒๐ บาท เหลือเงิน ๑๐ บาท เขาได้พูดกันว่ารูปที่เราชวนไม่ไปด้วยนั้นแกก็รู้เรื่องด้วย ถ้าเราไม่ให้มันคงไม่ดีแน่ เขาจึงเอาเงิน ๑๐ บาทนั้น ไปให้ ซึ่งท่านก็รับไว้แล

ภายหลังนักเลง ๒ คนนั้นทะเลาะกัน กล่าวโทษกันเรื่องนั้นได้ไปถึงหูเจ้านายของทาสหญิงนั้น จึงนำความไปบอกแก่ลูกชุน ๆ จึงให้เจ้าหน้าที่ไปจับเอานักเลง ๒ คนนั้นมาสอบสวนดู เขาบอกว่าไม่ใช่พวกเรา ๒ คน แต่เป็นเรื่องของพระภิกษุ ๕ รูป หากเอามาให้ข้าฯ ไปขายต่างเมืองได้เงิน ๓๐๐ บาท ข้าฯ ทั้งสองได้คนละ ๕๐ บาท อีก ๒๐๐ บาท ถวายแก่ท่านสัพพัคคีช เหล่านั้น

มหาเสนาทราบแล้วใช้ให้คนไปหาพระมหาอุบาลีเถระ ๆ ให้ไปนำพระสัพพัคคีชนั้นมาถามดูก็ว่าได้ให้นักเลงทั้งสองนำไปขายได้ ๓๐๐ บาท พวกกระผมได้ ๕๐ บาท ในจำนวน ๒๐๐ บาท พวกเรา ๓ รูป แบ่งกันคนละ ๕๐ บาท รูปที่หลังรูปละ ๒๐ บาท เหลือเงิน ๑๐ บาท ให้แก่รูปที่ไม่ได้ไปด้วยกับพวกกระผม

พระมหาอุบาลีเถระกล่าวว่า พวกเธอ ๓ รูป หากต้องมูลเฉทแล้ว แต่ขณะที่หญิงคนนั้นแวะออกจากหนทางอันเธอจักไปแต่เดิมนั้นแล มาสู่ทางอันพวกเธอจะไปนั้น ๒ รูปที่หลังนี้ถึงมูลเฉทเมื่อมีใจพร้อมกับพวกเธอ ๓ รูปก่อนที่หญิงนั้นจะก้าวเท้ามหาที่ ๒ ไป ขณะนั้นแล สำหรับรูปหลังนี้เป็นอย่างไร

อันท่านว่าใจชาบพร้อมด้วยอทินนาทานแห่งเขาจึ่งบ่ไพด่ายเท่าใคร่ได้แท้แลว่า สูเจ้าได้ปันข้าพร่องเทอะว่าอั้นเขาก็หื้อข้าบาทหนึ่งข้าก็ได้เอาแล

มหาอุปปาลีว่าคนเจตนาบ่มีมันบ่พร้อมเท่าใคร่ได้แล ถามเอาเงินบาทนั้นรยกว่าเป็นของเขาหื้อแก่มันด่าย ดังเขาบ่หื้อมันจักถยงเอาบ่ได้แล

มหาอุปปาลีเจ้าก็ว่าแก่คนมหาเสนาตามอันมีชุอันแล

คนของมหาเสนาก็เอาภิกขุ ๕ คนนั้น เมื่อหามหาเสนานั้นแล้ว มหาเสนารู้แจ้งแล้วจึ่งหื้อเขา ๕ คนสึกเสีย พุ่รคนลูรนี้หื้อเป็นภัณฑไทยเงิน ๕๓ นั้นแล้ว หื้ออยู่ดังเก่า ๕ คนนั้นสึกเสีย เอาไพกระทำทัณฑกรรมตามโทษเงินอันเขาก็ได้จ่ายสย้งแล้ว ก็หื้อเถ้าแก่พ่อแม่เขามาบอกหื้อรู้เขาอินดูลูกหลานเขาก็ว่าผิจักใหม ก็เอาตัวเขาเป็ข้าแล ผิดว่าจักใช้ค่าคนตูข้าก็จักค่าชะแล ว่าอั้น

มหาเสนาจึ่งว่า ผิดพ่อแม่เขาจักช่วยใช้ค่าคนก็หื้อใช้เขานี้บวชในสาสนาพระเจ้า เขาก็ยังกระทำผิดสันนี้เผื่อว่าเขาเป็นคนเขาจักเปนคนร้ายหลีชะแล ว่าอั้นก็หื้อมัดเอาเขา ๕ คนนั้นไปถวายแก่พระยา ๆ ก็เอาเขาเป็นข้าพระยาว่าผิว่าพ่อแม่เขาจักใช้ค่าคนก็หื้อเงินมา ๒๑๑ พุ่รกูจักไถ่เอาชีวิตเขา ๗๑๑ ทั้งบวล เป็นเงิน ๙๑๑ แต่งใน ๙๑๑ นั้น ไว้แก่พระยา ๓๑๑ เจ้าขุนกิน ๓๑๑ แต่งสันนี้ใหม ๓ เท่า เหตุได้คนคืนแล

ประการหนึ่ง ยังมีภิกขุตนหนึ่งไพสู่เมืองคันธารุ[๘๒] หาผู้จัดเอาปริขารไพบ่ได้ หันข้าเขาผู้ชายราม ๑ แรง[๘๓] มาตักน้ำยังวัดจึ่งรยกมันมาจาว่า กูจักไพเมืองคันธารุโพ้นนา เมืองอันนั้นอยู่สุขเกษมนัก มีสุขสำราญนัก ข้าเขาหนีไพอยู่โพ้น[๘๔] หาผู้จักไพหันบ่ได้ [๘๕] ยุทางค้าขายกินล้ยงชีวิตหลีแล มึงจักไพด้วยกูเบ่า

เนื่องจากใจเธอไม่พร้อมด้วยอทินนาทาน จึงไม่ยอมไปด้วย แต่อยากได้เงินเหมือนกัน โดยกล่าวว่าสูเจ้าแบ่งข้าบ้างเถิด แม้นเขาให้เพียงบาทหนึ่งข้าก็ได้เอาแล

พระมหาอุบาลีกล่าวว่า รูปที่ไม่มีเจตนานั้นมันไม่พร้อมแต่ว่าอยากได้ ถามเอาเงิน ๑๑ บาทนั้น อันเป็นของเขาให้แก่มัน ถ้าเขาไม่ให้แกก็เถียงไม่ได้

พระมหาอุบาลีจึงกล่าวแก่คนของมหาเสนาตามความเป็นจริงทุกประการ

คนของมหาเสนาก็พาภิกษุทั้ง ๕ รูปนั้น กลับไปหามหาเสนา แล้วเมื่อรู้แน่นอนจึงให้ทำการสึกพระภิกษุทั้ง ๕ รูปนั้นเสีย สำหรับรูปหลังนี้ให้เป็นภัณฑไทย ใช้เงิน ๕๑ บาทแล้วให้อยู่ดังเดิม ๕ รูปนั้นให้ทำการสึกแล้วนำไปทำทัณฑกรรมตามโทษเงินซึ่งเขาได้จ่ายไปหมดแล้ว เรียกเถ้าแก่พ่อแม่เขามาบอกให้ทราบ เขาสงสารลูกหลานก็ว่าผิจักปรับไหมก็ให้เอาตัวเป็นข้าแล แม้นจักชดใช้ค่าคนพวกเราก็จักชดใช้แล

มหาเสนากล่าวว่า ถ้าพ่อแม่เขาจักช่วยชดใช้ค่าคนก็ให้ใช้ พวกนี้บวชในพระพุทธศาสนาเขายังกระทำความผิดอย่างนี้ ถ้าเป็นชาวบ้านก็จักเป็นคนร้ายกาจกว่านี้แน่ ๆ กล่าวแล้วก็ให้เจ้าหน้าที่ผูกเอาคนทั้ง ๕ ไปถวายแก่เจ้าเมือง ๆ ก็เอาเป็นข้าทาส เจ้าเมืองว่าผิพ่อแม่เขาจักชดใช้ค่าคนก็ให้นำเงินมา ๒๑๑ สำหรับเราจักให้ไถ่เอาชีวิตเขา ๗๑๑ บาท เป็นเงิน ๙๑๑ บาท แบ่งเงิน ๙๑๑ นั้น ให้แก่เจ้าเมือง ๓๑๑ ให้ลูกขุนอีก ๓๑๑ ตัดสินแบบนี้ปรับไหม ๓ เท่า เพราะยังได้คนคืนมาอยู่

ประการหนึ่ง ยังมีภิกษุรูปหนึ่งไปเมืองคันธารุ หาคนเอาบริขารไปให้ไม่ได้ เห็นข้าทาสผู้ชายกลางคนผู้หนึ่งมาตักน้ำที่วัดจึงเรียกชายคนนั้นมาหาพูดว่า เราจักไปเมืองคันธารุโน้นเป็นเมืองมีความสุขสมบูรณ์มาก มีความสุขความสำราญดีนัก ข้าทาสซึ่งหนีไปอยู่ที่นั้นไม่มีใครไปตามได้ สะดวกในการค้าขาย เลี้ยงชีวิต แกจักไปกับเราไหม ?

มันผู้ข้านั้นว่า ข้าอยู่ด้วยเจ้านายข้านี้ก็เป็นทุกข์ยากลำบากนักแล ผิดเจ้ากูยังขุนฉาข่าบ่ละข้าเสย ข้าก็จักไพจิ่มแล ว่าอั้นเจ้ากูจักไพเมื่อใดชา คันอั้นมึงก็มาหากูเทอะกินงายแล้วหรูกนี้ก็จักไพชะแล

มันผู้นั้นคันพรูกนี้คันกินข้าวงายแล้วข้ามาหาเจ้ากูลาว่าอั้นมันก็เอาน้ำไหหนีเมือบ้านเจ้ามันหั้นแล เถิงวันลูนกินงายแล้วมันก็มาหาแท้ ภิกขุฅนนั้นว่ามึงก็มาเทอว่าอั้นก็แต่งหาบห้อแก่มันแล้วก็รยกว่ามาเทอะว่าอั้น

เขาก็ไล่ขับไพได้พันวานึ่ง เขาก็ทันหันหลังจิ่งร้องว่า เจ้าหัวอยู่หั้นก่อนว่าอั้น ท่านเจ้าฅนนั้นจิ่งว่าเขาทันราแล้วแล กูว่าฤามึงพร้อมกูเนอว่าอั้น ก็ยั้งอยู่หั้นแล

เขามาทันแล้ว เขาว่าเจ้าหัวจักพาข้าฅูหนีไพไหน. ชาว่าอั้น

เจ้าหัวว่ามันหันเราจักเอาปริกขารฝูงนี้ไพ มันอินดูเราเท่าจักไพส่งเราพอหื้พ้นหมู่คนแล้วก็จักคืนมาด่าย มันบ่หนีว่าอั้น เขาถามมัน ๆ ก็ว่าสันดยวนั้น เขาว่ามึงบ่หนีมึงจักเอาผ้าเสื้อหนีส้ยงอั้นชา มันว่าจักไปส่งเจ้าหัวจักนุ่งผ้าเก่าเสื้อเก่าก็ผางรายนา ข้าก็เอามาส้ยงเพื่ออั้นแล

เจ้าหัวว่ามึงมาส่งกูเถิงหนี้แล้วก็คืนเมือเทอะว่าอั้น เขาลวดบ่ว่าสังแก่เจ้าหัวเท่าเอาผู้นั้นคืนมาหั้นแล เจ้าหัวฅนนั้นก็เอาปริขารแห่งฅนไพเถิงคันธาระ เข้าไปจอดในอารามหลังนึ่งชื่อว่าโสจิวิหาร ก็จิ่งรำเพิงว่ากูได้พาข้าท่านหนีมาสันนี้ก็บ่ไพฅกไกลฅกยาวสังเทื่อ เจ้ามันก็หากมาทันเอาคืนเมือแล้ว ยังจักเปนสันใดแก่กูอั้นชาว่าอั้นชาว่าอั้นแล้วก็ไปกล่าวแก่มหาเถระเจ้า ๒ ฅน อันอยู่ในอาวาฅที่นั้น ฅนหนึ่งชื่ออนันทกรี ฅนหนึ่งชื่อธัมมกิตติอันทกรีว่าได้เถิงมูลเสท แต่แลข้าผู้นั้นหนีเสียเจ้ามันด้วยอันย้ายสีนบาทถวน ๒ แต่เมื่อยังบ้านนั้นแล

ข้าทาสคนนั้นว่า กระผมอยู่กับเจ้านายคนนี้ก็ได้รับความทุกข์ยากลำบากมาก ถ้าพระคุณเจ้ากรุณาบ่อกลิ้ง กระผมก็จักไปกับพระคุณเจ้า แต่ว่าพระคุณเจ้าจักออกเดินทางเมื่อใด ? ถ้าอย่างนั้นแกก็มาหาเราเถิด กินข้าวเช้าแล้วก็จะออกเดินทางไปเลย

ข้าทาสผู้นั้นว่า ถ้าวันพรุ่งนี้กินเช้าเช้าแล้ว กระผมจะมาหาพระคุณเจ้า ดังนั้นแล้วมันก็หนีกลับไปบ้าน รุ่งขึ้นกินข้าวเช้าแล้วมันก็มาหาจริง ภุกษุรูปนั้นว่ามาเถอะก็ได้แต่งคาหาบบริขารแก่มัน แล้วก็เรียกว่ามาเถิด

เขา (ชาวบ้าน) ไล่ออกไล่ตามไปประมาณ ๒ กิโลเมตร เขาเห็นข้างหลังจึงตะโกนว่า พระคุณเจ้าอยู่ตรงนั้นก่อน ภิกษุรูปนั้นจึงบอกแก่ทาสชายว่าเขาไล่มาทันเราแล ฉันว่าอย่างใดให้แกว่าอย่างนั้น ก็หยุดรออยู่นี่แหละ

เขามาทันแล้วจึงถามว่าพระคุณเจ้าจักพาข้าทาสของพวกเราหนีไปที่ใด

พระภิกษุบอกว่ามันเห็นเราจะเอาบริขารเหล่านี้ไปมันสงสารเราบอกว่าจะไปส่งเราพอให้พ้นผู้คนแล้วก็จะกลับคืนมา มันไม่หนี เขาถามมันดูก็รับว่าอย่างนั้น เขาว่ามึงไม่หนีทำไมจึงเอาเสื้อผ้าหนีหมดดังฤา มันบอกว่าจักไปส่งพระคุณเจ้าใส่เสื้อผ้าเก่า ๆ ก็ดูไม่สมควร ข้าเลยเอาหมดเลย

ภิกษุบอกว่ามึงมาส่งเราถึงที่นี่แล้วก็กลับคืนไปเถิด ชาวบ้านเลยไม่เอาเรื่องกับภิกษุรูปนั้น เพียงแต่เอาข้าทาสนั้นคืนไป พระภิกษุรูปนั้นเดินทางไปถึงคันธาระแล้วเข้าพักในวัดแห่งหนึ่งชื่อโสจิวิหาร รำพึงในใจว่าเราได้พาเอาข้าทาสเขาหนีอย่างนี้ก็ไม่ไปไกลสักเท่าไร เจ้าของมาทันเอาคืนไปแล้วจักเป็นอะไรแก่เรานะ ดังนั้นแล้วก็ไปกล่าวแก่มหาเถระ ๒ รูป อันอยู่ในอาวาสนั้น รูปหนึ่งชื่ออนันทกรี รูปหนึ่งชื่อธรรมกิติ ท่านนันทกรีว่าได้เถิงมูลเหตุแล้ว นับแต่ข้าทาสนั้นหนีจากเจ้านายมันด้วยการย่างเท้าที่ ๒ แต่เมื่อออกบ้านมาแล้ว

ศนธัมมกิตินั้นว่า ไป่เป็นยามนั้นเหตุภิกขุบ่ได้ผิดว่ากินงายพรูกนี้แล้วมาหากูเทอะบ่ได้ว่าอั้น มันหากใคร่หนีแลมาหาด่ายยามมารอดวันแล้ว ภิกษุแต่งหาบหี้แล้วภิกขุรยกว่ามาเทอะราว่าอั้นจิ่งเถิงมูลเสตยามนั้น ยามย้ายตีนบาทถ้วน ๒ นี้แล

คำมี ๒ บาทบ่ชาดสนเหหได้ ภิกขุศนนั้นก็เมืองสาวัตถีไปไหว้มหาอุปปาลีเจ้า มหาอุปปาลีก็ว่าเป็นยามเมื่ออั้นเอาหาบแล้วไพตามภิกขุศนนั้นแล

เจ้าศนนั้นก็รู้ว่าศนบ่เป็นภิกขุก็ลิกเสยวันนั้นแล

ในสาสนาพระเจ้านี้ภิกขุพาข้าท่านหนีหื้อมันผู้นั้นคลาดจากอิริยาปถะทังสี่อันใดอันหนึ่งอันมันตามปกติ มาศรย้ายไพหน้อยนึ่งก็ดีบ่ถ้าไกลไพโพ้นเขตพ้นแดนหี้เสยแท้นั้นแล มันผู้นั้นก็ใส่ใจหนีแท้มันคลาดคลาจากอิริยาปถะอันอยู่ตามปกติแลไปตามภิกขุมาตรว่าย้ายตีนถ้วน ๒ นั้น ก็เป็นแล แม่นมันบ่ใคร่ไพหนีคืนมาก็ดีหากเป็นแล้วแล ผิมันบ่ใคร่ไพภิกขุใคร่เอามันไพชักลากเอามัน คันมันชะเรไป ย่างตีนถ้วน ๒ เป็นแล้วแล

แม่นมันไพก็ดีบ่ไพก็ดี แรงมันแพ้มันลุกหนีได้ก็ดี ก็หากเป็นแล้วแล เท่าเอาเจศนาภิกขุเป็นด่าย

อันนึ่งชื่อิริยาปถวิเกาเปยยในสาสนาแล

หนโลกนี้คันนี้เล่า ยังมีถง ๗ คน อยู่บ้านอันนึ่งเข้านั้นย่อมไพแอ่วบ้านอก ขอกแคมที่ไกลก็ไพเคาะเอาข้าเขาหนีได้ ๔ คน ยิง ๓ ชาย ๑ เขาจากันว่าเราได้เท่านี้ไพขายกินก่อนเทอะ ว่าอั้นถงผู้นึ่งมีชาติอันหย้านเมื่อเขาไพแอ่วบ้านนอกมันคราง เป็นพยาธิลางคาบมันก็ไพเมื่อเขาได้คนมามันก็บ่หยุบบ่เอา เท่านับไพนับมาพร้อมกับเขาใจมันบ่สู้เมื่อเขาเป็นหี้มันล้ยงมันก็ล้ยงหี้กินเข้ากินแกงเมื่อเขาจักเอาไพขายชวนมันไพมันก็คราง ว่าเป็นพยาธิไพบ่ได้ มันเท่าว่าเจ้าทั้งหลายไพขายได้

ท่านธรรมกิตินั้นว่าไม่น่าจะเป็น ขณะนั้นภิกษุไม่ได้ผิดบอกว่ากินข้าวเช้าแล้วมาหาเราเฉิด มิได้ว่าอย่างนั้น มันอยากจะหนีเองและมาหาเมื่อมาถึงวันแล้วภิกษุแต่งคาหาบของให้ และเรียกว่ามาเฉิดตอนนั้นจึงถึงมูลเฉทขณะที่ย่างเท้าที่ ๒ นั้นแล

คำว่า ๒ บาทย่างก้าวไม่ทำให้เธอคลายความสนเท่หได้ จึงเดินทางไปเมือง สาวัตถีกราบเรียนพระมหาอุบาลี พระมหาอุบาลีว่าเป็นมูลเฉท ตอนที่เอาหาบไปตามพระภิกษุนั้นแล

ภิกษุรูปนั้นหราบว่าศนไม่เป็นภิกษุแล้วก็ลาสิกขาเสียวันนั้นเอง

ในพระศาสนานี้ ภิกษุพาเอาข้าทาสคนอื่นหนี ให้มันผู้นั้นคลาดจากอิริยาบถทั้ง ๔ อย่างใดอย่างหนึ่งตามปกติ แม้นย้ายไปนัดหนึ่งก็ดี ไม่ต้องไปไกลพ้นเขตแดนก็ดี ก็นับว่าเสียแล้ว มันผู้นั้นตั้งใจจะหนีจริง คลาดจากอิริยาบถที่อยู่ตามปกติแลไปตามภิกษุมาตรว่าก้าวย่างบาทที่ ๒ ก็นับว่าเป็น (มูลเฉท) แล้ว แม้นมันไม่อยากไปหนีคืนมาก็หากเป็นเหมือนกัน ไม่อยากไปภิกษุอยากพามันไปใช้กำลังลากถูกเพียงแต่มันเซไถลไปแค่ย่างเท้าที่ ๒ กับเป็น (มูลเฉท) แล้ว

แม้นมันไปก็ดีไม่ไปก็ดี มันมีเรี่ยวแรงกว่าลุกขึ้นหนีก็เป็น (มูลเฉท) เหมือนกัน เท่านับเจตนาของภิกษุเป็นประมาณ

อนึ่ง ชื่ออิริยาปถวิโกเปยยในศาสนานี้แล

ทางโลกเป็นดังนี้ ยังมีนักเลง ๗ คน อยู่บ้านแห่งหนึ่ง พวกนั้นชอบไปเที่ยวตามบ้านนอกชนบทที่ไกล ๆ ได้ไปพาเอาข้าทาสหนี ๔ คน ผู้หญิง ๓ ผู้ชาย ๑ เขาตกลงกันว่าเราเอาเท่านี้ไปขายก่อนเถอะ ว่าอย่างนั้นนักเลงผู้หนึ่งเป็นคนขี้ขลาด ตอนที่พรรคพวกไปเที่ยวบ้านนอกมันบอกว่ามันป่วย บางครั้งมันก็ไปเมื่อเขาได้คนมาก็ไม่ยอมจับยอมเอาเป็นเพียงแต่ไปมาพร้อมกันเท่านั้น ใจมันไม่สู้แต่ตอบ ตอนที่เขาให้เลี้ยงมันก็เลี้ยง หื้อกินข้าวกินปลา ตอนที่เอาข้าไปขาย

มากอย่าละข้า เสยเทอะว่าอั้น

ถง ๖ คนก็เอาไพขายต่างเมืองได้เงิน ๘๓๕๐ ผู้ชายนั้นเขาขายได้ ๓๐๑ เงิน ผู้ยิง ๓ คนได้ ๘๐๕๐ เงิน เขา ๖ คน บันกันได้คน ๒๘๐ สยงเงิน ๘๒๖๐ ยังหลอเงิน ๔๐ นี้ เราก็หื้แก่สหายผู้นั้นเทอะเหดมันยังรู้จิ่มเรานาว่าอั้น

เขาก็เอาเงิน ๔๐ นั้นไพหื้แก่ผู้นั้นมันก็เอาหั้นแล เมื่อลูนนี้ข้าผู้ชายนั้นอยู่ด้วยเขาพายหน้าบ่ได้เขาเยียะรายแก่มัน อยู่บ่ได้มันก็ลักมาหาเจ้าเกลามายังเมืองสาวัตถีนั้นแล เขาถามมันก็กล่าวตามอันมีชุอัน เขาฝูงเสยข้านั้น พร้อมกันไพไหว้เจ้าชุรข้าชายผู้นั้นก็ไพไหว้เจ้าชุรบอกคำทังมวลชุอัน เจ้าชุรรู้แจ้งนิ่งหื้ข้าผู้นั้น นำไพมัดเอาโถง ๗ คนนั้นมาถามดูเขาก็ว่ามีชุอัน

มันผู้บ่ไพด้วยเขานั้นมันก็กล่าวตามอันมีชุอัน เจ้าขุนจิ่งรู้ว่าเขาหากคนนี้โทษหนัก จิ่งรู้ว่าควรข้าเสย มันผู้บ่ไพนั้นแถวนเบลาเขานี้หาสังกิจบ่ได้เท่าลักเอาข้าท่านไพขายกินสยงยามดยวจักใหมก็บ่ได้ว่าอั้นแล้วก็มัดเอาเมือถวายแก่พระยาว่า เขาฝูงนี้หากเป็นข้ามหาราชเจ้าพ้อยเป็นโจรลักข้าชาวบ้านชาวเมืองไพขายผู้ยิง ๓ ผู้ชาย ๑ ได้เงิน ๘๓๕๐ โทษอันหนักนั้นควรข้าเสย บ่อันก็ควรมัดไพขายเสยต่างเมือง ผิมหาราชเจ้าจักไถ่เอาก็ไถ่เอาเทอะว่าอั้น เท่ามี ๓ ทางนี้แล

พระยาจิ่งว่า ปางนี้กูบ่ไถ่เอาก่อนแล ปางหนาเขาหากร้ายเลาเยียะข้าเสยชาว่าอั้น พระยาก็หื้อแก่เขา ๘๓๐๑ แล้ว จิ่งผาถวายพระยา ๓๐๑ หื้อแก่เจ้าคน ๓ คนนั้น ๒๐๕๐ หื้อแก่เจ้าคนผู้ชายนั้น ๓๐๑ เงิน เจ้าชุเพร่องว่าเจ้าคนผู้ชายนี้มันร้ายนัก มันหากได้คนมันคืนแล้วค่ายเท่าดีหื้เกิ่งนึ่ง ๑๕๑ ก็ดี ๗๒ ก็ดี ว่าอั้น

ชวนมันไปมันบอกว่าป่วยไปไม่ได้มันบอกว่าพวกแกไปขายได้มากน้อยอย่างไรอย่าทอดทิ้งข้าก็แล้วกัน

นักเลง ๖ คนเอาไปขายต่างเมืองได้เงิน ๘๓๕๐ บาท ผู้ชายเขาขายได้ ๓๐๑ ผู้หญิง ๓ คน ขายได้ ๘๐๕๐ ทั้ง ๖ คนแบ่งกันได้คนละ ๒๘๐ หมดเงินไป ๘๒๖๐ ยังเหลือ ๔๐ บาท เขาตกลงว่าเราเอาให้สหายผู้นั้นเถิด เพราะมันรู้เรื่องเราดี

เขาได้เงิน ๔๐ บาทนั้น ไปให้แก่มันผู้นั้นแล ภายหลังทาสชายคนนั้นอยู่กับนายใหม่ไม่นานถูกเขากระทำร้ายจึงหนีกลับมาหานายเก่าที่เมืองสาวัตถี เมื่อนายถามมันก็กล่าวตามจริงทุกประการ เจ้านายของข้าทาสที่เสียไปนั้นพากันไปหาลูกขุนแจ้งเรื่องราวทุกประการให้ฟัง เจ้าขุนทราบแล้วจึงให้ข้าทาสผู้นั้นนำไปจับนักเลงทั้ง ๗ คนมาสอบสวนดู เขาก็ยอมรับทุกประการ

ชายคนที่ไม่ไปกับพวกนั้นก็กล่าวตามที่มีทุกประการ ลูกขุนจึงทราบว่าคนทั้ง ๖ นี้ มีโทษหนักควรประหารชีวิตเสีย คนที่ไม่ไปร่วมนั้นมีโทษเบา คนพวกนี้หาอะไรกินไม่ได้กลับไปชะโมยเอาข้าทาสของท่านไปขายกินเงินหมดอย่างรวดเร็ว จักปรับไหมก็ไม่ได้ กล่าวดังนั้นแล้วก็ผูกมัดเอาไปถวายแก่เจ้าเมือง ทูลว่าคนพวกนี้หากเป็นข้าแผ่นดินของมหาราชเจ้า ทำตัวโจรชะโมยข้าทาสของชาวบ้านชาวเมืองไปขาย ข้าหญิงจำนวน ๓ คน ข้าทาสชาย ๑ คน ได้เงิน ๘๓๕๐ บาท โทษหนักอย่างนี้ควรประหารชีวิตเสีย มิเช่นนั้นก็ผูกนำไปขายต่างเมือง ถ้ามหาราชเจ้าจักไถ่เอาก็ขอโปรดรับสั่งเถิดมีอยู่ ๓ ทาง พระเจ้าข้า

เจ้าเมืองรับสั่ง ขณะนี้กูไม่ไถ่เอาพวกนี้ ไม่ทราบว่าภายหน้าพวกนี้เกิดเป็นคนร้ายอีก ควรนำไปประหารเสีย เจ้าเมืองก็พระราชทานแก่เขา (ชาวบ้าน) ๘๓๐๑ แล้วแบ่งให้เป็นของหลวงเสีย ๓๐๑ ให้แก่เจ้าของทาส ๒๐๕๐ สำหรับเจ้าของทาสผู้ชายได้ ๓๐๑ ลูกขุนกราบทูลว่าเจ้าของทาสผู้ชายคนนี้ร้ายกาจนัก คนก็ได้คืนมาแล้วควรจะให้ครึ่งหนึ่ง ๑๕๑ ก็ดี ๗๒ ก็ดี อย่างนั้น

เจ้าขุนพร่องว่า เราได้รู้ผู้ลักก็เพราะข้าเพิ่นด่าย มึงก็หากรู้ว่าของสักมึงก็ยังเอาค่าคนนั้น ๙๐ เงิน ก็พ้นโทษได้แล มึงก็เข้าเป่นโจรด้วยเขาแล เท่าบ่หนักนัก เหตุใจบ่สู้นัก กับบ่ไพขายด้วยเขาสันนั้น เท่าควรข้าสิ่งคยวจิ่งไหม คอบเท่า ๙๐ เป่นเงิน ๙๐ เงิน มึงจักหื้อได้เบร่า

มันว่าข้าหาสังบ่ได้เงิน ๙๐ นั้น ข้าก็ได้จ่ายกินส้ยงแล้ว หาสังจักหื้อได้และว่าอั้นจิ่งขายมันแก่พ่อค้าม้าผู้นึ่ง เอาค่า ๒๑๐ เงินกับเงิน ๕๐ อันยังหลอนั้นมาใส่เป่นเงิน ๒๕๐ เจ้าขุนปันกันกินเท่านั้นแล

ยังมีโถง ๕ คน ไพแอ่วลักข้าท่าน เท่า ๔ คน ดักอยู่ยังป่า ผู้นึ่งออกไพแอ่วแก่หมู่จ่าวัวมันหันจ่าวัวผู้หนุ่ม ๑ อยู่พ้อย มันจิ่งเข้าไพว่าอินดูนางนี้เหมือนลูกแล มาเจ้าหนอย พ่อจักดูหน้าว่าอั้นก็ตื้วถงหมากออกว่า มาพรี่มาพรี่คยวหมาก จิ่มพ่อเทอะว่าอั้น ผู้ยิงหน้อยนั้นก็ไพแท้หั้นแล ชอบว่ามีชาวบ้านผู้ ๑ ไปเอาไม้ยังป่าแบกมาหันขามาจิ่มกัน มันรู้จักผู้ยิงนั้น มึงว่าอี่หน้อยมึงจักไพไหนนั่นว่าอั้น มันก็ลักลากคอมือคืนเมือบ้านบอกแก่เขาว่า โจรลักเอาอี่หน้อยนี้ไตทางไพพ้น กูจบจิ่งลากแขนคืนมาหนี้นา คนร้ายเท่าผู้คยวว่าอั้น

ชาวบ้านว่าดั่งเจ้าบ่หันมันก็เอาแล้วแล ได้ลูกอ่อนกับมือสันนี้เป่นโทษแท้แล มาเราจักไพไล่เอาเทอะว่าอั้น เขาออกไพหั้นแล

คนร้ายผู้อันเอาลูกอ่อนไพนั้นคันชาวบ้านผู้แบกไม้มาพันเอาผู้ยิงหน้อยคืนมา มันก็ลวดแผหนีไพหาเข้า ๔ คน อันยกอยู่ป่านั้น เขาหันชาวบ้านไพไล่คนร้ายผู้อันเอาลูกอ่อนหนีนั้น มันก็ลี้เสีย ชาวบ้านเท่าหันเขา ๔ คน จิ่งถามว่าโจรผู้นึ่งลักลูกอ่อนตูข้ามา มันแล่นหนีมาทางนี้ เจ้าทั้งหลายยังพันชาวอั้น เขาว่าตูข้าหากมาแอ่วป่ามายั้งร่มหน้าย บ่หันไผสักคนเดอว่าอั้น

ลูกขุนบางคนกล่าวว่า เราได้ทราบผู้ขะโมยก็โดยอาศัยข้าทาสของเขา มึงก็ทราบว่าของที่เขาลักขะโมยก็ยังเอาค่านั้นถึง ๙๐ ก็นับว่าพ้นโทษได้ มึงก็เข้าเป็นโจรกับเขาด้วยแต่ไม่หนักนัก เหตุใจไม่สู้กับไม่ได้นำไปขาย กับเขาด้วยนั้น ซึ่งควรฆ่าเสีย แต่จะปรับไหม ๒ เท่า ๙๐ บาท เป็นเงิน ๒๘๐ บาท มึงจักให้ได้ไหม ?

มันบอกว่าข้าไม่มีเงิน ๙๐ นั้น ก็ได้จับจ่ายไปหมดแล้ว ไม่มีอะไรจะให้ ลูกขุนจึงให้ขายมันแก่พ่อค้าม้าผู้หนึ่ง เป็นเงิน ๒๑๐ บาท กับเงินที่เหลือนั้น ๕๐ เพิ่มเป็นเงิน ๒๕๐ บาท แก่ลูกขุนค่าพิพากษาแล

ยังมีนักเลง ๕ คน ไปเที่ยวขะโมยข้าทาสของคนอื่น ๔ คนดักซุ่มอยู่ในป่าให้อีกคนหนึ่งไปเที่ยวที่คนเลี้ยงวัว มันพบคนเลี้ยงวัวสาวคนหนึ่งจึงเข้าไปหากล่าวว่า น่าสงสารหนูหนี้เหมือนลูกของเรา "มาแม่หนูพ่อขอดูหน้าเจ้าหน่อย" อย่างนั้นก็หิ้วถุงหมากพลูออกมาบอกว่า "มาทางนี้มาเคี้ยวหมากด้วยพ่อเถอะ" เด็กสาวคนนั้นก็ไปหาจริง ดีแต่มีชาวบ้านลนหนึ่งไปเที่ยวในป่าเพื่อหาไม้กำลังแบกเดินมา เห็นทั้ง ๒ คน เดินมาพร้อมกันมันรู้จักหญิงสาวผู้นั้น จึงพูดว่าแม่หนูเอง จะไปที่ไหนนั่น ว่าอย่างนั้นมันก็ตรงเข้าข่อมือพากลับไปบ้าน บอกแก่ชาวบ้านว่าโจรมาพาเอาแม่หนูนี้พาเดินไปทางโน้นกูไปพบเข้าจึงคว้าแขนพาคืนมา มีคนร้ายเพียงคนเดียว

ชาวบ้านว่า ถ้าแกไม่พบมันก็คงเอาไปแล้ว ได้เด็กมากับมือเช่นนี้นับว่าต้องมีโทษแน่ ๆ มาพวกเราไปสะกัดจับโจรเถอะ แล้วก็พากันออกไป

คนร้ายที่ลักเด็กไปนั้นครั้นชาวบ้านมาพบเข้าเอาเด็กหญิงคืนไป มันก็เลยหนีกลับไปหาคนทั้ง ๔ คน ที่ดักซุ่มอยู่ในป่านั้น คนทั้ง ๕ เห็นชาวบ้านไล่คนร้ายที่ขะโมยลูกอ่อนหนีนั้น คนที่ชวนเด็กแอบหลบไปที่อื่น ชาวบ้านเห็นเขาเพียง ๔ คน จึงถามว่าโจรที่ขะโมยเด็กหญิงวิ่งมาทางนี้หรือไม่ เจ้าทั้งหลายเห็นหรือเปล่า ชายทั้ง ๔ คนบอกว่า พวกเรามาเที่ยวป่าและมาพักอยู่ใต้ไม้นี้ ไม่เห็นใครสักคนเลย

เขาก็เอายิงผู้หน้อยนั้นไปหันถามว่าผู้เอามึงไพนั้นบ่ลอรเข้านี้สักคนคาว่าอั้น มันว่าบ่ใช่สักคน เหตุผู้นั้นลี้อยู่บ่ออกมาหื้อหันเขา ๔ คนนั้นว่าตูนี้หากเป็นข้าพระยาเจ้ามาแอ่วหากินด่ายสูพ้อยนับว่าตูเปนคนร้ายนั้นชาลวดเกล่าผิดกันลุกมาว่าจักตีเขาชาวบ้าน

เขาชาวบ้านมีมา ๑๑ คน เขาว่าสูบ่ใช่คนร้ายก็อย่าทะรา อย่าเยียะอั้น ตูหลายตูตีสูตายชา สูจักไพแอ่วหากินก็ไปทะรา เขาหันเยียะสังบ่ได้ก็หนีไพแอ่วพ้นพงพี เปนดั่งจักหากินนั้น

ชาวบ้านจากันว่า เราจักไพนั่งทางพายหน้าพ้นเอาเทอะได้ผู้นั้นหลีชะแล ว่าอั้นเขาไพนั่งพายหน้าเถิงยามเย็นผู้นั้นจึ่งออกเมือเขาหี้ว่า ผู้นั้นแลว่าอั้น เขาก็สู้เอาผู้นั้นได้ ฝูงอื่นแล่นหนี เขาก็มัดเอาผู้นั้นไพเถิงเจ้าขุนยังวยง เจ้าขุรต้องถามมันก็ได้เคาะเอาแท้แล เท่ามึงผู้คยวรู้ว่ามีกี่คนด้วยกัน มันว่าตูข้ามี ๕ คน แต่ผกอยู่ป่าพรองคันข้าได้คนมาเขาจักมัดเอาคนนั้นว่าอั้น ก็ไพเคาะผู้ยิง ๑ มาไปทันรอดเทือผู้นึ่งออกป่ามาชักเอาผู้ยิ่งนั้น เมือข้าก็ลวดหนีไพหาเขาจึงพากันเมือแล เจ้าขุนก็หี้ไพเอาเขา ๔ คนนั้นมาถาม เขาว่าตูข้าหากไพหากินได้ไพด้วยแท้ตูข้ายังอยู่ร่มไม้ห้น หากออกไพไหนบรู้มันหากคล้อข้าท่านมา ตูข้าก็บรู้มัน ยามไหย่ ๑ เยียะหน้าพุ่งมาหาตูข้าแล้ว ลวดหนีไพนั่งลับเคล้าไม้อยู่มืด ๑ ชาวบ้านออกมาเถิงตูข้าเขาว่าตูข้าเป็นโจรลักคนผู้ยิงนั้นว่าเขานี้บ่ใช่สักคนด่ายว่าอั้น เขาจึ่งบ่าฤาด่าย

เจ้าขุรว่าเมื่อเขานั่งทางผกเอาเขาออกเอาผู้นี้สูบ่ใช่โจรสูจักแล่นหนีเพียะสัง ก็ดีช่วยกันเอาคนร้ายหี้ได้บ้นก็เท่าดีอยู่ว่าตูข้าบ่ใช่คนร้ายมันผู้นั้นหากพร้อมกันกับหี้ตูไพคล้อเอาด่าย บัดนี้พ้อยเสียรายแก่ผู้คยวมีดอย่าว่าเทอะว่าอั้นแก่เจ้าขร

เขาพาเด็กหญิงคนนั้นไปดูถามว่าผู้ที่พาแกไปนั้นใช่หรือไม่ เธอว่าไม่ใช่สักคน ทั้งนี้เพราะชายคนนั้นหลบอยู่ไม่ออกมาให้เห็น คนทั้ง ๔ บอกว่าพวกเราเป็นเจ้าหน้าที่ของเจ้าเมืองออกมาเที่ยวหากิน แต่พวกแกกลับหาว่าพวกเราเป็นคนร้ายหรือ เลยทะเลาะกัน ผลุดขึ้นว่าจะต่อยตีกับชาวบ้าน

พวกชาวบ้านมีมากัน ๑๑ คน เขาว่าพวกแกไม่ใช่คนร้ายก็อย่านา อย่าทำอย่างนั้น พวกข้าจะตีให้ตายทีเดียว พวกแกจะไปหากินที่ไหนก็ไป พวกโจรเห็นจะทำอะไรไม่ก็พากันหนีเข้าป่าไปทำทีเหมือนไปหากิน

ชาวบ้านพูดกันว่า เราลองไปนั่งดักข้างหน้าเถอะบางทีจะจับชายผู้นั้นได้ ว่าจึงพากันไปนั่งดักทางข้างหน้า ถึงเวลาเย็นจึงพากันกลับบ้าน เห็นชายคนนั้นออกไป เขาให้เด็กหญิงชี้ว่าชายคนนั้นแล เขาก็พากันจับชายคนผู้นั้นได้ ทั้ง ๔ คนนั้นวิ่งหนีไป เขาก็ผูกมัดชายคนนั้น เข้าไปหาลูกขุนในเมือง เจ้าขุนสอบถามมันก็ว่าได้ชักชวนเด็กหญิงจริง เจ้าขุนถามมึงทำคนเดียวหรือทำร่วมกับใคร มันบอกว่ามีพวกข้าฯ อยู่ ๕ คนด้วยกัน พวกนั้นแอบดักอยู่ในป่า ถ้าข้าฯ ได้คนมาเขาก็จะผูกเอา ข้าฯ จึงไปชักชวนเด็กหญิงมาคนหนึ่งไม่ทันเรียบร้อยดีมีชาวบ้านผู้หนึ่งมาพบเข้าเอาเด็กคนนั้นกลับไป ข้าฯ ก็เลยวิ่งไปบอกให้เขา ๔ กลับบ้าน ลูกขุนจึงให้ไปจับคนทั้ง ๔ นั้นมาถามดู คนทั้ง ๔ บอกว่าพวกข้าฯ ออกไปหากินจริงและพักอยู่ที่ร่มไม้ แต่มันออกเดินไปหันไม่รู้ไปหลอกเอาข้าท่านมา พวกเราไม่รู้ไม่เห็นด้วยชั่วครู่มันวิ่งมาหาแล้วหนีไปแอบอยู่ที่ต้นไม่พักใหญ่ ชาวบ้านออกมาพบกับพวกเรา เขาถามว่าพวกเราเป็นโจรลักขะโมยหญิงคนนั้นก็บอกว่าพวกเรามิใช่คนลักขะโมยสักคน เขาก็ไม่อะไร

เจ้าขุนว่า ตอนที่ชาวบ้านดักจับชายคนนี้ได้ พวกแกไม่ใช่โจรวิ่งหนีทำไม น่าจะช่วยกันสะกัดจับให้ได้ จึงจะเป็นการดี ชายผู้จำเลยจึงกล่าวว่าข้าฯ มิใช่คนร้ายคนทั้ง ๔ นั้น ต่างหากที่บอกให้ข้าฯ ไปหลอกเด็ก บัดนี้กลับว่าข้าฯ ร้ายแต่ผู้เดียวอย่าได้พูดเฉไฉได้บอกความนี้แก่เจ้าขุน

เจ้าขุรว่าเขานี้ก็เป็นโจรสันดยวแล ไพลักเอาคนท่านด่าย เท่าผู้ดยวบ่ห่อนมียอมหลายคนแลว่าอั้นเขานี้เป็นโจรดั่งกัน พ้อยเสยร้ายแก่ผู้ดยวสันนี้บ่ดี จิ่งหื้อมัดเอานับส้ยงจิ่งว่าเขาพร้อมกันไพลักเอาข้าท่านคลาดจากอิริยาปถะใน ๔๐ วา ๕๐ วาก็ดี เป็นอวหารแก่เขาแล้วแล

ลูกขุนว่าพวกนี้ก็หากเป็นโจรเหมือนกันด้วยไปลักพาคนของท่าน จะไปคนเดียวไม่เคยมี ยอมเข้าพวกกันหลายคน ดังนั้นจึงเป็นโจรเหมือนกัน จะว่าคนเดียวร้ายไม่ได้ จึงสั่งให้คุมขังหมดแล้วว่าพวกนี้พร้อมกันไปลักขะโมยข้าของคนอื่นคลาดจากอิริยาบถใน ๔๐ วาก็ดี ๕๐ วาก็ดี นับเป็นอวหาร (การลักพา) แก่เขาแล้วแล

ทั้งหลายว่า อวหารจักขึ้นยามใด ชาผู้ลักมีเถยยจิตแต่เมื่อรยกมันไพอวหารขึ้นยามนั้นแล พร่องว่าไปมียามนั้น ชาไพจากันแล้วจำผู้ยิงลุกไพจิ่งมียามนั้น เมื่อก่อนเป็นวัญจนะ[๒๓๑] ห้อมันมาหามันด่าย ที่นี้จักใส่ลุรุฆัฑฑะ คือว่าข้าเสียแล ไหม ๓ เท่า บ่ชอบจิ่งไพใกล้ด่ายยังได้คืนดังเก่า ดังผู้นั้นบ่จวบก็เสยแท้ จิ่งแต่งค่าผู้ยิงหนุ่มนั้นประมาณ ๓๕๐ เงิน หื้อผู้ไปเคาะเอาเสย ๑๐๐ เงิน เขา ๔ คนนั้นเสย ๒๕๐ แต่งสันนี้แล้วผ่าในเงิน ๓๕๐ นั้น หื้อได้แก่เจ้าคน ๗๒ หื้อผู้มาจวบเอา ๕๐ ยิงเงิน ๑๒๒ เงิน ๗๒ อันได้แก่เจ้าคนนั้นหื้มันล้ยงฝูงช่วยไล่ ๒๒ ไว้แก่มัน ๕๐ ในเงิน ๑๒๒ นั้นไว้พระยา ๑๐๑ เงิน ขุนกิน ๑๒๒ แล

คนทั้งหลายกล่าวว่า อวหารจักขึ้นขณะใด ผู้ลักขะโมยมีเถยยจิตขณะที่เรียกหาสหญิงไปก็นับเป็นอวหารแล้ว บางคนว่าไม่ใช่เกิดขึ้นขณะนั้น เขาไปชักชวนและบอกผู้หญิงให้ลุกขึ้น อวหารจึงเกิดมียามนั้นตอนแรกเป็นวัญจนะเรียกให้มันมาหา กรณีนี้ควรลงโทสลหุรุฆัฑฑ์ คือให้ประหารชีวิตเสียปรับไหม ๓ เท่า ไม่ถูกต้องเพราะได้คนคืน ถ้าคนนั้นไม่พบก็เสียเปล่า จึงตั้งราคาหญิงคนนั้นประมาณ ๓๕๐ บาท ให้คนที่ไปหลอกเด็กเสีย ๑๐๐ บาท คนทั้ง ๔ ให้ปรับ ๒๕๐ บาท ตัดสินค้านี้แล้วแบ่งเงิน ๓๕๐ บาทนั้น ได้แก่เจ้าของทางหญิง ๗๒ บาท ให้คนที่มาพบ ๕๐ บาท ให้ผู้หญิง ๒๒๒ บาท เงิน ๗๒ ที่ควรได้แก่เจ้าของคนนั้นให้มันเลาเลี้ยงชาวบ้านที่ไปช่วยไล่จับโจรเอาให้อีก ๕๐ บาท ให้เงิน ๑๒๒ ให้ปรับเข้าหลวง ๑๐๑ ลูกขุนได้ ๑๒๒ แล

อันนึ่งสินผิด[๒๓๒] อันนึ่งสินใช้[๒๓๓] อันนึ่งสินพาน[๒๓๔] ใหม ๒ เท่า ๔ เท่า ๕ เท่า ๖ เท่า ๑๐ เท่า ชื่อว่าใหม่บ่ใหม่เท่าหื้อใช้เท่าของอันเสย เสยเท่าใดใช้เท่านั้น ชื่สินใช้ บ่รู้ผู้ลักเท่าใกล้บ้านใกล้เรือนหื้ใหม่ผู้นั้นก่อรคันได้ผู้ร้าย เมื่อสูนจิ่งใหม่แทนรยกว่าพานแล

อย่างหนึ่งปรับสินผิด อย่างหนึ่งปรับสินใช้ อย่างหนึ่งเป็นสันพาน ปรับ ๒ เท่า ๔ เท่า ๕ เท่า ๖ เท่า ๑๐ เท่า ชื่อว่าไม่ปรับใหม่แต่ให้ชดใช้เท่าเข้าของที่เสียไปนั้น เสียเท่าใดให้ใช้เท่านั้นชื่อว่าสินใช้ไม่ทราบคนขะโมยแต่อยู่ใกล้บ้านใกล้เรือนให้ปรับผู้นั้นก่อนถ้าจับผู้ร้ายได้ภายหลังจึงปรับใหม่แทนเรียกว่าสันพาน

ผิดว่าลักของอันมีวิญญาณ คือช้าง ม้า วัว ควาย เปด หมู หมา ไกล่ นก แม่นว่าไกล ๑๐ วา ๒๐ วา เจ้าของยังได้คืนจักใหมตามคลองบ่ควร เท่าควรจำใช้เท่าค่าของอันลักนั้น ผ่าเคล้าเป็น ๒ ปูรหื้ใช้เก่งก็ดี ใช้ ๒ ปูร ก็ดี เจ้าของผูกคอตายหากได้คืนแล้ว พ้อยยังหื้ใช้เล่าเหตุใดชา

ผิว่าขะโมยของอันมีวิญญาณและหาวิญญาณไม่ได้เช่นช้าง ม้า วัว ควาย เป็ด หมู หมา ไก่ นก แม้ใกล้ ๑๐ วา ๒๐ วา เจ้าของยังได้ของคืนจักปรับตามกฎหมายไม่ควร เท่าควรบังคับของอันขะโมยนั้น ผ่าเงินต้นออกเป็น ๒ ส่วน ให้ใช้กึ่งหนึ่งก็ดี ๒ ส่วนก็ดี เจ้าของคนที่ผูกคอตายหากได้ของคืนแล้วกลับต้องชดใช้ด้วยเหตุใดเล่า

แท้แลแต่งใช้นั้นด้วยเหตุ ๒ ประการ อันนึ่งหื้อผู้ลักรู้จักโทส อย่าหื้อหยามลัก อันนึ่งอย่าหื้อคนทั้งหลายดูเยี่ยง อันนึ่งหื้อเป็นยาดเจ้าขุรชุมอันพิจจรณานั้นแล เข้าเล้มพระยากังเขาบ่ลักก็บ่ยากใจเจ้าขุร เหตุดังอั้นจึ่งแต่งเพื่ออั้นแล

แท้จริงการตัดสินให้ชดใช้นั้นแล้วด้วยเหตุ ๒ ประการ อนึ่ง ผู้ขะโมยรู้ความผิดมิให้เกิดความย่ามใจ อนึ่งอย่าให้คนทั้งหลายดูเป็นเยี่ยงอย่าง อนึ่งอย่านับเอาเป็นญาติลูกขุนที่ชุมนุมวันพิจารณานั้น แม้ทรัพย์จะตกเป็นของหลวงก็ไม่ยากแก่ใจเจ้าขุน เหตุดังนั้นจึงพิจารณาตัดสินดังนี้

ผิว่าลักของบ่มีวิญญาณเป็นต้นว่าเงินและคำ คันว่าคลาดจากที่ได้ของลักกับมือก็ที่ว่าเป็นโจรแล โทษหนักควรข้าเสย ควรปฏิบัติตามโทสอันหนักอันเบาเอาแล นิยายก็สมเข้าบทว่าอิริยาปถวิโกเปยยมีดังนี้เล่า

ถ้าขะโมยของที่ไม่มีวิญญาณเป็นต้นว่าเงินทองถ้าให้เคลื่อนจากที่ได้ของที่ขะโมยกับมือก็ให้ถือว่าเป็นโจรแล มีโทษหนักให้ประหารเสีย ควรปฏิบัติตามโทษหนักเบานั้นแล เรื่องราวสมด้วยบทว่า อิริยาปถวิโกเปยยดังนี้

ยังมีทาสีผู้นึ่งเป็นข้าประกูรอันนึ่ง อยู่ปัจจันตบ้านนอกเจ้ามันกหำร้ายด่าตีมันมากนัก มันอดบ่ได้มันหื้อเจ้ามันขายเสีย เจ้ามันก็ขายมันยินลำบาก มันเอาเชิกไปผูกคอตายแขวรยังป่าใกล้บ้านเจ้ามันประหมาน ๕๐ วา ยังมีชาวช้างมหาอำมาตเอาช้างไพป่าเขาหันยิงผู้นั้นผูกคอแขวนกิ่งไม้ไป่ทันตายเทื่อ ยังดิ้นอยู่เข้าตัดเชือกตกตายลืม หลอดเป่าหูคืนมารู้คิงมาเขาจิ่งแต่งอยู่เฝ้าผู้นึ่ง ไพดูช้าง ๒ คน

มีทาสีคน ๑ เป็นข้าในตระกูลหนึ่ง อยู่ปัจจันตบ้านนอกเจ้าของกระทำร้ายด่าตีมันหนัก มันทนไม่ได้ให้เจ้าของมันขายเสีย เจ้านายก็ขายไปที่อื่น รู้สึกลำบากใจอีกจึงเอาเชือกไปผูกคอตายแขวนอยู่ในป่าใกล้บ้านเจ้านายมันประมาณ ๕๐ วา มีพนักงานเลี้ยงของมหาอำมาตย์เอาช้างเข้าไปในป่านั้น เห็นหญิงผู้นั้นผูกคอแขวนกับกิ่งไม้ยังไม่ทันตาย กำลังดิ้นอยู่ จึงตรงเข้าตัดเชือกตกลงมาสลบไป จึงเอาหลอดเป่าเป่าหูกลับคืนมารู้สึกตัวแล้วให้คนเฝ้าคนหนึ่งไปดูช้าง ๒ คน

ยามเมื่อชาวช้างตัดตกนั้นมีชายผู้นึ่งอยู่บ้านที่เจ้าคนผู้นั้นก็ไพขนไม้ยังป่ามา มันหันมันลวดแว่ดู มันรู้จักว่ามันผู้นี้เป็นคนชาวบ้าน ตูข้าเดว่าอั้นแล้ว มันก็บอกแก่เขาชาวช้างแล้วมันก็เมือบ้านหั้นแล

ขณะที่พนักงานช้างตัดตกลงมานั้น มีชายคนหนึ่งอยู่ใกล้ ๆ กับนายของข้าหญิงคนนั้น ไปเอาไม้จากป่ามาพบเข้าเลยแวะดูมันบอกว่ามันรู้จักบอกว่าหญิงคนนี้เป็นคนของชาวบ้านข้าว่าอย่างนั้น พอบอกแก่คนเลี้ยงช้างแล้วก็กลับบ้าน

ขา ๒ คนไพใช้ช้างแล้วคืนมา เขา ๓ คน จิ่งเอาข้าผู้ยิงมาบ้านผู้ชายอันไพขนไม้แล้ว จิ่งหื้อผู้อยู่เฝ้าไปบอกแก่เจ้าคน ๆ ไพดูรู้ว่าเป็นข้าตนแท้ จิ่งขอไถ่เอาหื้เงิน ๕๐ เขาบ่เอา เขาว่ามันผู้นี้พุรตายแล้วดาย ดังตูข้าบ่หันรีบตัดตกหากตายแล้วดาย ตูข้าหากเอาได้เสมอผู้ใหมดาย เหตุดังอั้นตูข้าบ่วางได้แลว่าอั้น

คน ๒ คน ที่ไปเยี่ยมดูช้างกลับคืนมาทั้ง ๓ คน จึงพาเอาทาสีคนนั้นมาที่บ้านชายผู้ที่พบตราวไปขนไม้นั้น ให้คนที่อยู่เฝ้าไปบอกแก่นายของทาสีนั้นให้รู้ว่าเป็นข้าของตนจริง และมาขอไถ่เอาเป็นเงิน ๕๐ บาท พวกเลี้ยงช้างไม่ยอมให้กล่าวว่าสำหรับหญิงผู้นี้นับว่าตายแล้ว ถ้าพวกเราไม่รีบตัดเชือกตกลงมาจะต้องตายแน่นอน พวกเรานับว่าได้คนใหม่มา เหตุดังนั้นพวกเราจึงไม่ยอมให้

เขาจากันบ่พอจิ่งพากันไพรอดมหาเสนาบอกคำทั้งมวลแล้วมหาเสนาว่า มันผู้นั้นเป็นพุรผู้ตายแล้วแล ดังคนกูบ่ไพหันยามมันขึ้นอยู่นั้น ยังยาม ๑ ก็ตายแล้วแล หากเสยคน

เขาพูดกันไม่เป็นที่ตกลงจึงพากันไปหามหาเสนาบอกถ้อยคำทั้งมวลแล้วมหาเสนาบอกว่าหญิงคนนี้นับว่าเป็นคนที่ตายแล้ว แม้คนของเราไม่ไปดูยามที่มันผูกคอนั้นก็นับว่า

สูบ[๒๓๒]ตายแล คนกูไปจวบจิ่งตัดเชือกตกเอาหลอดเป่าหู จิ่งคืนมาเปนคนด่าย อยู่คำอันบ่เปนคนสมแล้วแล ดังบ่หื้สูสักเม็ดก็ชอบแล มันก็ข้าสูแต่ก่อรเหตุอาไดยสูยัง เหตุใจมันบ่ชาดเพื่อสันนี้เท่าจักหื้เงินแก่สู ๕๐ นึ่งแล ก็หื้อเงิน ๕๐ นึ่งแก่เจ้าคนห้นแล มหาเสนาแต่งสันนี้วันนั้นแล

แม้คนของเราไม่ไปดูยามที่มันผูกคอนั้นก็นับว่าตายแล้วแล ก็นับว่าจะเสียคนพวกแกไปเปล่า ๆ คนของเราไปพบจึงตัดเชือกลงมาแล้วเอาหลอดเป่าหูจึงคืนมาเป็นคนดังเดิม คำกล่าวที่ว่าเป็นคนนับว่าสมแล้ว แม้จะไม่ให้พวกแกสักสตางค์เดียวก็ชอบแล้ว มันเป็นข้าสูแต่ก่อนจริง แต่พวกแกยังอาลัยอยู่เหตุใจมันไม่ขาดอย่างนี้ เราจะให้เงินแก่พวกแก ๕๐ บาท มหาเสนาก็ให้เงินไป ๕๐ แก่เจ้าของทาสีนั้น มหาเสนาได้ตัดสินดังนี้วันนั้นแล

ต่อนึ่งยังมีข้ายิงขระกูรผู้นึ่ง พ่อเจ้าเรือนนอนจิ่มคนเรือน มีลูกในท้อง[๒๓๓]คอมพอ ๑๐ เดือนในท้อง จักใกล[๒๓๔]ออกขึ้นนั้น แม่เจ้าเรือนร้ายนักด่าตีมัน ยินอดบ่ได้เอาเชือกไพแขวนคอตายยังกิ่งไม้ข้างหนองอันใหญ่ ๑ ยังมีเขา ๔ คนไพหาปลายังหนองอันนั้น เขาหันจิ่งไปตัดตกได้เงินกับแอวมัน ๕๐๐ ได้คำ ๕๐ ได้แหวน ๓ ควง คำคอมือคู่ ๑ หนัก ๕๐ คำ มันคยดแก่เจ้ามัน มันแชงพาไพตายห้นแล[๒๓๕]

ยามนั้นยังมีลูกอ่อน ๒ คน ไพเลี้ยงงัว ขาไพอาบน้ำห้นเขาตัด[๒๓๖]ผีตกได้เงินคำแหวนนั้นแล้ว เอาพร้าหวะท้องลูกอ่อน[๒๓๗]ปราดออกเปนผู้ยิง ๑ ยังบ่ตาย ยังมีชีวิตร้องไห้อยู่เขาอัจฉริยนัก แม่มันตายแล้วมันพอยบตาย[๒๓๘] รอยบุญมีชะแล[๒๓๙] เราจักเอาเมือลยงไว้เทอะว่าอั้น ก็เอายังลูกอ่อนกับของฝูงนั้นเมือบ้านแล้ว ก็เอาไพหานายเขาบอกเหตุทังมวลชุอันแล้ว ก็เอาบองอันนั้นไพไว้ก่อน ลูกอ่อนก็เอาไพหื้แม่ลูกอ่อนลยง จ่างัวทังสองนั้นก็ได้ช่วยเขาเอาลูกอ่อนนั้นไพอาบน้ำเสยขายังว่าแก่เขาว่า เผือข้าขอเงินนั้นพร่องเทอะว่าอั้น เขาลวดบ่หื้อแก่ลูกอ่อน ๒ คนสักเม็ด ลูกอ่อนนั้นคยดลวดเมือบอกแก่ชาวบ้านว่าเผือข้าหันโจรนำคนเอาข้า[๒๔๐]ผู้ยิง ๑ แมมานไปข้าเอาของยังข้างหนองโพ้นได้ของกับ[๒๔๑]คิงมันมากนัก ลูกอ่อนยังทอง[๒๔๒]มันก็ปราดออกมาด้วยรอยอันเขาพันบ่ตายก็เอาเมือลยงผีผู้แม่นั้นละเสยห้นแล เผือข้า[๒๔๓]กัวลวดแล่นหนีแลว่าอั้น ชาวบ้านทังหลายได้ยินคำอันนั้น ลวดไพรอดหูเจ้าคน ลวดไปถามดูลูกอ่อนที่นั้นแล ห้นำขาไพดูก็หันขอน[๒๔๔]ผีนั้น เจ้าคนรู้จักแล้วก็ใส่ใจว่าเขาข้าเอาของแท้แล เหตุว่าหันรอยเขาหวะเอาลูกอ่อนนั้น

อีกคดีหนึ่งมีข้าทาสหญิงในตระกูลแห่งหนึ่ง พ่อบ้านได้ร่วมสังวาสด้วย มีท้องประมาณ ๑๐ เดือน จวนจะคลอดแล้ว เมียหลวงเป็นคนใจร้ายมาก ดุด่าตีมันเหลือประมาณ เธอทนไม่ได้ก็เอาเชือกไปผูกคอตายที่กิ่งไม้ข้างหนองน้ำใหญ่แห่งหนึ่ง มีคน ๔ คนไปหาปลาที่หนองน้ำแห่งนั้นไป พอเช้าจึงเอามีดตัดเชือกตกลงมาพบเงินที่เอว ๕๐๐ บาท ได้ทอง ๕๐ แหวน ๓ วง ทองคำที่ข้อมือ ๑ คู่ หนัก ๕๐ บาท ด้วยความโกรธแก่เจ้านายมันจึงแกล้งไปตาย ขณะนั้นมีเด็ก ๒ คน ไปเลี้ยงวัวพากันไปอาบน้ำเห็นเขาตัดเชือกคนตายตกลงมาได้ทองและแหวนพร้อมกับเอามีดแหวะท้องเด็กก็ทะลักออกมาเป็นเด็กหญิงซึ่งยังไม่ตาย มีชีวิตร้องให้จ้า เขารู้สึกอัศจรรย์นักแม่มันตายแล้วมันเกลับไม่ตายชะรอยจะเป็นคนมีบุญ พวกเราจะเอาไปเลี้ยงเสียเถิด ว่าแล้วก็เอาเด็กกับข้าวของเหล่านั้นกลับไปบ้าน เอาไปหานายและบอกเหตุทั้งมวลทุกประการ ก็เก็บเอาของนั้นไว้ก่อน สำหรับทารกนั้นนำไปให้แม่ลูกอ่อนเลี้ยไว้ เด็กเลี้ยงทั้งสองนั้นได้ช่วยเขาเอาทารกนั้นไปอาบน้ำและได้พูดกับชาวบ้านนั้นว่า ข้าทั้งสองขอเงินนั้นบ้างเถิด แต่พวกชาวบ้านไม่ยินยอมให้ แม้แต่นิดเดียว เด็กทั้งสองโกรธเลยกลับไปบอกแก่ชาวบ้านว่าเราทั้งสองเห็นโจรนำเอาข้าทาสผู้หญิงคนหนึ่งมีท้องด้วยนำไปฆ่าเอาของที่หนองน้ำข้างโน้น ได้ของกับตัวมันเป็นอันมาก ลูกอ่อนในท้องของมันทะลักออกมาตรงรอยที่เขาฟันยังไม่ตาย เขาจึงนำไปเลี้ยงไว้ ศพผู้เป็นแม่นั้นเขาเอาทิ้งไว้ที่นั้น เรากลัวจึงวิ่งหนีมา ว่าดังนั้นชาวบ้านทั้งหลาย

แจ้งสันนี้แท้ บรู้จักโจรถามลูกอ่อนคนนั้นขาก็ว่าบรู้จัก เป็นข้าเจ้าขุนไนโพ้นแลว่าอั้น

เจ้าคนนั้นมีของฝากไฟไหว้เจ้าขุน บอกคำทังมวลชุอันแล้วเจ้าขุน เจ้าขุรจัดจวบเปนบ่าวนายเล้ม ถามดูว่าสูลักข้าท่านไพข้าเอาของท่านแท้ฤา เขาว่าตูข้าบ่ใช่โจร บ่ลักเอาข้าท่านไพข้าเอาข้าวของเปนดังว่านั้นบ่มีแล เขาก็เล่าคำทังมวลแก่ขุร เจ้าขุรก็ให้ไพดุขอรผีอันนั้น ก็หันเชือก[๒๔๖]ยังกับคอเอาปมเชิกเมื่อหลัง กับหันเชือกผูกกับต้นไม้ ยังอกปลาย กับหันคอหยื่อ[๒๔๗]คลิ้นยาว รอยหวะท้องที่[๒๔๘]คยวบหันที่อื่นสักแห่ง คนใช้รู้หันเหตุนี้แจ้งแล้ว เมื่อบอกแก่เจ้าขุนให้รู้ชุอันแล้ว

เจ้าขุรจึ่งว่าผิว่ามีเปนอั้นแท้รูปเปนดั่งตายแขวนคอแท้ดาย ตูข้าก็ได้ตัดเชือกตกแท้ หันท้องมันใหย่ก็ได้เอาพร้าหวะดู หันลูกอ่อนไม่ตายออกมาด้วยรอยพร้านั้น ปูนอินดูจึ่งเอาไพช่วยเสยลวดเอามาล้ยงไว้ยังเทิงวันนี้แล สักขีตูก็มี ยังมีลูกอ่อน ๒ คน เลี้ยงงัวก็ยังรู้ยังหันจิ่มตูขาชุอันหลีแล[๒๔๙]

เจ้าขุรบอกว่าจ่างัว ๒ คนนั้น บอกเจ้าคนว่าสูเป็นโจรว่าอั้นแลเด สูพ้อยยังอ้างว่าลูกอ่อนเปสักขีว่าอั้นเขาว่าจ่างัว ๒ คนนั้น ขอเงินคำอันตูข้าได้นั้น ตูข้าบ่ให้แก่ขา ๒ คนนั้น รอยว่าคยคหลีชะแล ว่าอั้น[๒๕๐]

เจ้าขุรได้ยินคำอันนั้นเปนอันหมั้นนักจึ่งข้าเอาขา ๒ คน มาถามว่าเชือกล่าวชื่อแท้ดู คันบอกชื่อก็จักได้เข้าของนั้นพร่องชา อันตายแห่งผู้ยิ่งนั้นตูหากรู้สยงแล้วแล คันเชือบบอกตามอันมีพ้อยใส่โทสนั้น ตูหลอรรู้เมื่อภายภูนแจ้งก็จักขายหัวเชือส้ยงทิ้งเรือน เอาค่าเปนสินใช้หลีแล

ได้ยินคำนั้น ทราบไปถึงเจ้านายของทาสหญิงพากันไปถามดูก็เห็นซากศพนั้น เจ้านายของศพนั้นรู้แล้วเข้าใจว่าเขาได้ฆ่าเอาข้าวของจริง ๆ ด้วยเขาเห็นรอยที่เขาแหวะท้องเอาลูกอ่อนนั้นแจ้งแล้วไม่รู้จักโจร ถามดูเด็กเขาก็ไม่รู้จัก เขาบอกว่าได้ยินว่าเป็นข้าทาสเข้าขุนว่าอย่างนั้น

เจ้านายของทาสหญิงนั้นไปบอกแก่เจ้าขุน บอกถ้อยคำทั้งมวลทุกประการแล้ว เจ้าขุนทำการสอบสวนปรากฏว่าเป็นข้าทาสของนายเล้ม (ขุนคลัง) ถามว่าพวกแกเอาข้าคนของท่านไปฆ่าจริงหรือไม่ เขาบอกว่าพวกข้าฯ มิใช่โจร พาเอาข้าทาสไปฆ่า เอาข้าวของ เป็นเช่นนั้นไม่มี เขาก็เล่าความจริงทั้งมวลแก่ลูกขุน เจ้าขุนก็ไปดูซากศพนั้น ก็เห็นเชือกติดอยู่กับคอ เอาปมเชือกไปด้านหลัง เหนเงื่อนเชือกผูกกับท่อนไม้ยาวประมาณเมตรกว่า ๆ เห็นคอยืดมีลิ้นยาวออกมา ที่ท้องมีรอยแหวะท้องแห่งเดียว ที่อื่นไม่มีสักแห่ง เจ้าหน้าที่รู้เห็นเหตุแล้วจึงกลับไปบอกแก่เจ้าขุนให้ทราบทุกประการแล้ว

ลูกขุนกล่าวว่าถ้ามีอย่างนั้นจริงก็คงเป็นผูกคอตายแท้ พวกเราได้ตัดเชือกลงจริงเห็นท้องมันโตจึงแหวะออกดูเห็นทารกยังไม่ตายทะลักออกมาตามรอยมีดนั้น จึงพากันเอาไปอาบน้ำและนำมาเลี้ยงไว้ตลอดทุกวันนี้ พยานของพวกเราก็มีอยู่คือมีเด็ก ๒ คนเลี้ยงวัวได้รู้เห็นกับพวกเราด้วยทุกประการ

เจ้าขุนบอกว่าเด็กเลี้ยงวัว ๒ คนนั้น บอกแก่เจ้าของทาสว่าพวกแกเป็นโจร สูกลับมาอ้างว่าเอาเขาเป็นพยาน เขาบอกว่าเด็กเลี้ยงวัวทั้งสองนั้นได้ขอเงินพวกข้าพเจ้าที่ได้นั้น แต่พวกข้าฯ ไม่ยอมให้ ชะรอยจะโกรธเอาก็เป็นได้

ลูกขุนได้ยินคำอันนั้นเป็นที่แน่นอนแล้ว จึงเอาเด็กเลี้ยงวัวทั้งสองมาถามว่าให้แก่ทั้งสองกล่าวตามความเป็นจริง ถ้าบอกจริงก็จะได้เข้าของบ้าง เขาบอกว่าการตายของหญิงนั้นผู้เรารู้หมดสิ้น ถ้าแกไม่บอกก็จะมีโทษ ถ้ารู้ภายหลังก็จะขายเจ้าทั้งสองทั้งครัวเรือนเพื่อเป็นค่า

ว่าอั้นแล้ว

ขา ๒ คน จ่างัวนั้นกัวก็กล่าวมีเปนดั่งเขา ๔ คน ว่าชุอันแล เจ้าชุรจิ่งว่าคันอั้นเราจักพิจารณาดูก่อนเทอะ ว่าอั้นจิ่งเชิงดูว่าชาติเอาข้าท่านได้แล้ว คันได้ของกับตัวมันก็เท่าเอาหื้สยงแล้ว ก็มัดคอมือมันผู้นั้นไพขายกิน ต่างเมิงโพ้นแล ผิมันบ่สู้ไพเทเสคัวเสยสยงแล้วก็ข้าเสย สิ่งคยวแลพ้อยจักเยียะเปนดังตายแขวนคอ บหลางจักมีชะแล ยุตติอันใกล้ผูกคอตายมี ๕ อัน คือว่าได้เชือกยังคอ ๑ ปมเชิกพายหลัง ๑ คอกิ่วลิ้นออกปาก ๑ ไดลูกอ่อนมาล้ยง ๑ เอาของมาหานายโดยดี ๑ แล

ยุตติอันใกล้ปรากฏเหตทังหลายฝูงนี้มีดังนี้แล ยุตติอันใกล้เขา ๔ คนว่าบ่เปนคนร้ายมีดังเขาเปนคนร้ายแท้ ข้าเอาของได้แล้วคันผู้แม่บ่ตายก็ซ้ำเสียหื้ตายแล บ่ควรเอามาหื้ปรากฏแล อันนึ่งเล่าดังเขาข้าเอาของแท้ บ่ควรเอามาหานายแล เท่าควรเป็นกันที่แทบแล้วมาดักอยู่แล บัดนี้พ้อยยังเอามาหานายเล่า ก็ใกล้เข้าอันนึ่งแล

เจ้าชุรทังหลายเชิงดูหันยุตติอั้นมันตายแขวนคอมี ๕ อันใกล้เขา ๔ คน อันบ่ใช่คนร้ายมี ๒ อัน เจ้าชุรหันเหตด้วยประยาแล้วจิ่งซำปัดดูเค้าปลายแห่งขา ๒ คน นั้นว่าเขือบอกหื้อซื่อแท้บอั้นจักหื้อพวกข้าคนไปหารกำเขือชาว่าอั้นจ่างัว ๒ คนกัวอั้นจักมัดก็บอกไพแถมว่า เผือข้าขอเอาของแห่งเขา ๆ บหื้อแก่เผือข้า ๆ ยังได้ช่วย ยังได้ช่วยเขาอาบน้ำลูกอ่อนนั้นด้าย เผือข้าลวดคยดก็ได้ว่าแท้แล ด้วยแท้มันก็หากตายแขวนคอแท้แล ยามเมื่อตัดตกนั้นเผือข้าก็ยังหันแท้แล คำทังมวลมีเท่านี้แล

สินใช้แลว่าอย่างนั้น

เขาทั้งสองที่เป็นคนเลี้ยงวัวนั้นก็กล่าวตามที่มีทุกประการ ดังเขา ๔ คนนั้นกล่าว ลูกขุนกล่าวว่าให้พวกเราพิจารณาดูก่อน จึงตั้งข้อสังเกตว่าธรรมดาว่าการฆ่าคนได้แล้ว ถ้าได้ในตัวมันก็เท่ากับให้หมดแล้ว กับผูกข้อมือไปขายกินต่างเมืองโพ้น ถ้ามันไม่ตอสู้พวกแก้ของออกแล้วก็ฆ่าเสียอย่างเดียว กลับจะทำเหมือนดังตาย แขวนคอไม่น่าจะมีอย่างนั้น ข้อยุติที่ใกล้เคียงกับการผูกคอตายนั้นมี ๕ ข้อด้วยกัน ๑ เชือกยังผูกคออยู่ ๒ ปมเชือกอยู่ข้างหลัง ๓ คอคอด มีลิ้นห้อยจากปาก ๔ ได้เด็กมาเลี้ยง ๕ เอาของมาหาเจ้านายโดยดี

ข้อยุติอันใกล้เคียงเหล่านี้มีดังนี้แล วินิจฉัยว่าคนทั้ง ๔ มิได้คนร้าย ถ้าเขาเป็นคนร้ายจริง ฆ่าคนเอาของได้แล้ว ถ้าแม้ไม่ตายก็จะซ้ำเสียให้ตาย ไม่ควรเอาลูกมาปรากฏ อนึ่งเล่า ถ้าเขาฆ่าจริงเพื่อเอาข้าวของก็ไม่ควรเอามาหานาย มีแต่จะแบ่งปันกัน ณ ที่เขามาคักอยู่นั้น บัดนี้กลับเอามาให้นายดังนี้ เหตุผลก็นับใกล้กับความจริงอย่างหนึ่ง

ลูกขุนทั้งหลายตั้งข้อสังเกตดังนี้แล้วก็ยุติลงว่ามันตายแขวนคอด้วยเหตุ ๕ ประการนั้น เขาทั้ง ๔ คนจึงมิใช่คนร้าย ด้วยเหตุ ๒ ประการ ลูกขุนได้เห็นบัญญาแล้วจึงได้บัดไปให้ตันและปลายแห่งคนทั้งสอง บอกว่าเจ้าทั้งสองนี้ซื่อจริงมิเช่นนั้นก็จะเอาให้พวกเพชรฆาตเอาไปทรมานแก่เจ้าทั้งสอง เด็กเลี้ยงวัวทั้งสองจะต้องถูกจองจำ ก็ได้บอกไปอีกว่า ข้าฯ ทั้งสองขอของเขา ๆ ไม่ยอมให้ ข้าฯ ทั้งสองยังได้ช่วยเขาอาบน้ำให้เด็กอ่อนนั้นด้วย ข้าฯ ทั้งสองโกรธ ความจริงหญิงคนนั้นก็ตายแขวนคอ ขณะที่เขาตัดเชือกตกนั้น ข้าฯ ทั้งสองก็ยังเห็นด้วย เรื่องราวทั้งมวลมีดังนี้

ที่นั้นเจ้าขุรจึ่งตัดว่ามันหากตายแขวนคอสันนั้นก็หาก
เสียคนสูหั้นแล จักว่าผู้ใดบ่ได้แล ส่วนของอันมันพาไพตาย
นั้น ก็หากหล้างเสียแก่สูแล้วแล ดั่งว่าผู้รายได้ไพก็บ่รู้บปรา
กฏไหนแล เสมอชัดเสียยังกวางป่าท่าน้ำ หากพ้นวิไสสูแล้ว
เท่าอาไลยสูยังมียังมาโจทนาเอาสันนี้ ตูจักหื้แก่มึง ๑๑๑
เงินนึ่ง กับแหวนควง ๑ คำคอมือเกิ่ง ๑ ชะแล พออย่าหื้อ
หันดายแล ส่วนลูกอ่อนหากเกิดพายหน้าสูจักเอาบ่ได้ จ่างัว
๒ คนนั้น เป็นสักขีเป็นผู้ซื่อผู้ดีแท้ อย่าใส่โทสเยียะอั้นขา
ก็ยังจักหล้างได้วัตถุฝูงนี้พ่องแล เหตดังอั้นควรเจ้าเงิน
หื้อแก่ขา ๕๑ เงินนึ่งแล

อันนึ่งเจ้าคนเท่าฟังคำจ่างัว ๒ คนนั้นมาตั้งโทสว่า
เขา ๔ คนนี้เป็นโจร บ่พิจจรณาดูหื้อแจ้งก่อนเท่าว่าแก่ท่าน
ง่ายสันนี้ก็บ่ควรไหมเหตุบ่รู้เท่าควรหื้อวาจาเป็นทัฬหกัมมสอน
เจ้าคนว่าแต่นี้เมื่อหน้าผู้ใดหากมาบอกว่าเขาข้าคนเสียหั้น
แล เหมือนผู้นั้น ๆ ว่าอั้นก็ดี หากกล่าวคำอันหลากด้วย
ประการสันใดก็ดี อย่าได้ว่าจักฟังง่าย หื้อพิจจรณาหื้ถองก่อน
อย่ารีบฟังด้วยง่ายมีเป็นดั่งว่านั้นมีสักขีผู้รู้ผู้หันแจ้งแท้เยียะ
ตั้งคำว่าแก่ท่านเทอะ คันต่อแจ้งบ่มีเป็นดังว่านั้นก็จักเป็น
โทสเล่าแล ว่าอั้นแล้วก็หื้วาจาทัฬหกัมมเท่านั้นแล้ว ก็จำหนี
เมือหั้นแล ในเงิน ๕๑๑ กับคำ ๕๑ แหวน ๒ ควง คำคอมือ
เกิ่งนั้น จิ่งแต่งสันนี้

ในคำ ๕๑ นั้น กับแหวน ๒ ควง เข้าเล้มพระยาใช้
เงิน ๕๑๑ หื้แก่เขา ๔ คน คำคอมือหนัก ๒๑ เป็นยาเจ้าขุร
ฝูงพิจจรณาแล

ลูกออนผูนอยนั้นไหยได้ขวบ ๑ สองขวบ ผู้นายเอา
เป็นลูกสยงไว้ได้ค่า ๗๑๑ เงิน เขาฝูงเป็นบ่าวนั้นรู้จิ่งไป
ถามเอาเงินนั้นพร่องผู้นายบหื้ เขาว่าเราหาได้ดายนายพอย
บหื้เราสักเหม็ดบ่เพิงใจแลว่าอั้นแล้วก็ไพบอกแก่เจ้าขุร ๆ
ก็หื้ไพหาผู้นายนั้นมาถามว่าลูกอ่อนนั้นเขาหื้แก่เจ้าแท้ฤา

ที่นั้นลูกขุนได้ศัดสินว่า มันหากผูกคอตายจริงก็หาก
เสียคนพวกแกไปแล้ว จักว่าให้ใครไม่ได้ ส่วนข้าวของ
ที่มันพาไปตายแล้วก็ควรเสียไปแล ดังว่าผู้รายก็ไม่ปรากฏ
ที่ไหน เสมอว่าชัดไปกลางป่า ท่าน้ำ หากพ้นวิสัยของพวก
แกแล้ว แต่ว่าอาลัยสูยังไม่หมดจะมาโจทย์ท้องเอาอย่างนี้
เราจักให้เงินแก่พวกแก ๑๑๑ บาท กับแหวน ๑ วง ทอง
คำข้อมือครึ่งหนึ่งแล มิให้เห็นเปล่า ๆ ส่วนลูกอ่อนหากจะ
เกิดภายหน้าไม่ได้ พวกแกจะเอาไม่ได้ เด็กเลี้ยงวัวทั้ง
๒ นับเป็นพยานเขาเป็นคนซื่อ คนดี อย่าปรับไหมเป็นโทษ
เขาก็ยังได้วัตถุเหล่านี้บ้าง เหตุดังนั้นเจ้าเงินควรให้เงิน
แก่เขา ๕๑ แล

อนึ่ง เจ้านายของทาสฟังคำคนเลี้ยงวัวมากล่าวโทษ
ว่าเขาทั้ง ๔ คนนี้เป็นโจร ไม่พิจารณาให้แจ่มแจ้งก่อนกล่าว
โทษแก่ท่านง่ายอย่างนี้ก็ไม่ควรปรับไหม เหตุไม่รู้เท่าควร
ให้ว่ากล่าวเป็นทัณฑกรรมสอนเจ้านายของคนบอกว่า แต่นี้
ไปข้างหน้าผู้ใดหากมาบอกว่าเขาฆ่าคนเสียแล้วนั้นแล
เหมือนนั้น ๆ ว่าอย่างนั้นก็ดี หากกล่าวคำอันผิดแปลก
ประการใด ๆ ก็ดี อย่าได้เชื่อง่าย ๆ จงพิจารณาให้แจ่ม
แจ้งก่อน อย่ารีบฟังด้วยง่าย ถ้าไม่มีพยานผู้รู้เห็นแจ้งจริง
อย่าพึงกล่าวหาท่าน ครั้นแจ้งความเป็นดังว่านั้นก็จะมี
โทษแล ว่าอย่างนั้นแล้วก็ให้วาจาทัณฑกรรมตักเตือนเท่านั้น
แล้ว ก็บอกให้หนีกลับบ้านไปในเงิน ๕๑๑ กับทองคำ ๕๑
แหวน ๒ วง สร้อยข้อมือครึ่งนั้นได้ตัดสินดังนี้

สำหรับทอง ๕๑ นั้น กับแหวน ๒ วง ให้นำเข้า
คลัง ให้เงิน ๕๑๑ แก่เขาทั้ง ๔ คน สร้อยข้อมือหนัก
๒๑ เป็นยาแก่ลูกขุนผู้พิจารณาแล

เด็กทาสนั้นโตขึ้นมา ๑ – ๒ ขวบ ผู้เป็นนายเขา
ไปเลี้ยงไว้ได้รับค่าเลี้ยงดู ๗๑๑ บาท พวกที่เป็นผู้รับใช้
ไปขอเงินบ้างแต่ผู้เป็นนายไม่ยอมให้ เขาว่าเราหามาได้
เจ้านายกลับไม่ยอมแบ่งสักนิดเดียว ต่างก็ไม่พึงพอใจ
ว่าดังนั้นแล้วจึงนำความไปบอกแก่ลูกขุน ๆ ก็เรียกหา
ผู้เป็นนายนั้นมาถามว่า เด็กทาสนั้นเขาเอามาใช้งาน

ผู้นายนั้นว่า เขาจักหื้อข้าก็บ่มี เท่าว่าข้าหันยินอินคูลวด เอามาล้ยงไว้แล คันว่าอ้นก็ยังเป่นของเขาอยู่แท้ค่าย ว่าอ้น่ เขาไพรินเอามาก็ยากแล้ว ดั่งเขาบ่เอามาว่า ลูกออนผีตายแขวนคอบ่ค่ายเป็นจังไร จักทานบ่ดี อย่าเอาเทอะว่าอ้นเขาข้าเสยก็ตายแต่วันนั้นแล้วแล ท่านก็บ่ได้กินค่ามันแล ที่นี้ท่านจักกินค่าก็เหตเขาแล ในเงิน ๘๑๑ นั้น ปันหื้อเขา ๔ คนนั้น ๕๑๑ เงิน เป่นยาเจ้าขุน ๒ ร้อย ไว้หื้แก่ท่านเป็นผู้หยุกยาล้ยงคูชุอัน ๑๑๑ เงินนึ่งว่าอ้น วันนั้นแล ในคำต่อนี้ก็สมเข้าในอิริยาปถวิโกเปยยหนโลกแล

อิริยาปถะหนวิไนยก็ยังมีดังนี้เล่า ยังมีภิกษุฅนหนึ่งไปคุมบาตได้แล้ว ในปัจจันตคามอันหนึ่งอันมีในโกสลชนบท ได้เข้าแล้วหนีออกมาพายนอกบ้าน นอกบ้านหันนกยูงชาวบ้านนั้นตัวนึ่งออกมาแอ่วหากินเหยื่อยังนอกบ้าน ภิกษุออนออยรยกมันไพนกตัวนั้น หันแกอามิตจะได้กินเข้าบั้น คันมันได้ยินเสยงรยกมันก็แล่นไพหาภิกขุฅนนั้นแท้ ภิกขุฅนนั้นไปหน้อยนึ่งก็ชำเอาเข้าออกออยแถมหน้อย ๑ เล่า จักออดเอานกนั้น ยามนั้นชาวบ้านผู้นึ่งจะไพป่าออกบ้านมาก็หันภิกษุฅนนั้นเอาเข้าจอยเอานกยูงไพ มันจึ่งร้องว่าเจ้าหัวจอยเอานกยูงตูไพไหนว่าอ้น ภิกขุแก้ว่าเราหันมันเงามดีนัก ยินอินดูมันเล่า เราหื้ทานแก่มันด่ายว่าอ้นมันผู้นั้นว่า หากอินดูมันก็ควรหื้กินที่ดยวด่าย อันนี้พ้อยอ่อยไพสันนี้อันชา

ภิกขุฅนนั้นแก้ว่ามันได้กินเข้าแห่งเราแล้วเท่าอยู่แล่นมาตามเราลวดอ่อยหื้กินบ่อั้นด่าย ว่าอ้นมันผู้นั้นจึ่งเอาห่อนไม้ชัดนกยูงตัวหื้แล่นคืนเมือบ้านหั้นแล

ภิกขุฅนนั้นมารอดอารามแล้วยินสลังใจจึ่งไพอุปัฏฐากมหาอุปปาลีเจ้า ๆ จึ่งว่าท่านได้ต้องคุรุกาบัติ แต่ยามท่านมีเถยยจิต เอาเข้าอ่อยรยกนกตัวนั้นมา คันตกตัวนั้นย้ายบาหย่างอันถ้วนสองนั้น ท่านได้เฉิงมูลเสฅยามนั้นแลว่าอ้น ภิกขุฅนนั้นรู้ว่าบ่เป่นสมณะแล้วก็ลวดไพตามกัมมวันนั้นแล อันนี้ชื่ออิริยาวิโกเปยยหนสาสนาแล

จริงหรือ นายจ้างบอกว่าเขาไม่ให้หรอก เป็นแต่ข้าฯ สงสารมันเลยเอามาเลี้ยงไว้ ถ้าอย่างนั้นก็ยังเป็นเด็กของเขาอยู่ เขาไปพิจารณาเอามาก็นับว่ายากแล้ว ถ้าเขาไม่เอามาว่าเป็นลูกอ่อนของศพแขวนคอเท่านั้นเป็นจัญไร จัดให้ก็ไม่ดี จงอย่าเอาเลย แม้นเขาฆ่าเสียท่านก็ไม่ได้กินค่ามันแล้ว ทีนี้ท่านได้เงินก็ด้วยอาศัยเขาในเงิน ๘๑๑ น้อย แบ่งให้เขา ๔ คน ๕๑๑ บาท ให้เป็นยาเจ้าขุนเสีย ๒๑๑ บาท เอาไว้ให้แก่ท่านเป็นค่าหยุกยาเลี้ยงดูทุกอย่าง จำนวน ๑๑๑ บาท วันนั้นแล ในลำดับสินนี้สมกับอิริยาปถวิโกเปยยทางโลกแล

อิริยาบถทางวินัยมีดังนี้ มีภิกษุรูปหนึ่งไปบิณฑบาตรได้แล้ว ในปัจจันตชนบทแห่งหนึ่งซึ่งอยู่ในโกศลชนบท พอได้ข้าวแล้วก็เดินออกมาถึงนอกบ้าน เห็นนกยูงของชาวบ้านตัวหนึ่งออกมาหากินเหยื่อนอกบ้าน ภิกษุเรียกมันไปหานก ดังนั้นเห็นแก่เหยื่อจะได้กินข้าว พอมันได้ยินเสียงเรียกมันก็วิ่งไปหาภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้นเดินไปได้นิดหนึ่งก็เอาข้าวออกโปรยให้อีกนิดหนึ่ง จะพยายามเอานกตัวนั้นไป ชาวบ้านคนหนึ่งจะไปถ่ายอุจจาระออกจากบ้านมาเห็นภิกษุรูปนั้นเอาข้าวโปรยนกยูงตัวนั้นไป เขาจึงร้องเรียกภิกษุว่า พระคุณเจ้าจะเอานกยูงไปทำไม พระภิกษุแก้ว่าเราเห็นมันสวย สงสารมัน เราจึงให้ทานแก่มันเท่านั้น ชาวบ้านผู้นั้นว่า หากสงสารมันก็ควรให้กินทีเดียว อันนี้โปรยเหยื่อไปเรื่อย ๆ อย่างนี้

ภิกษุรูปนั้นแก้ว่ามันกินข้าวของเราแล้วก็ยังแล่นตามมา เราก็โปรยให้มันอีก ชาวบ้านคนนั้นจึงเอาห่อนไม้ชัดนกยูงตัวนั้นให้แล่นคืนไปที่บ้านนั่นแล

ภิกษุรูปนั้นมาถึงอารามแล้วเกิดความสงสัยในพฤติกรรมของฅน จึงไปอุปัฏฐากพระอุบาลีเถระ ๆ บอกว่าท่านต้องคุรุกาบัติขณะที่ท่านมีเถยยจิตเอาข้าวโปรยให้และเรียกนกยูงตัวนั้น พอนกตัวนั้นย้ายเท้าตามบาครั้งที่สองนั้นท่านก็ได้ถึงมูลเฉทแล้ว ขณะนั้นแล ภิกษุรูปนั้นหราบว่าฅนไม่เป็นสมณะแล้วก็เลยเป็นไปตามกรรมของฅน ลักษณะนี้ชื่ออิริยาวิโกเปยยทางศาสนาแล

หนโลกยังมีสันนี้เล่า ยังมีจ่าไกล่พระยาหมู่ ๑ อยู่บ้านนอกกยงพายวันตก[๑๗๖] บ้านอันนั้นมี ๓ กรกูล และเรือนมี ๗๑๑ คน ทังญิงชายเขาทังหลายฝูงนั้นล้ยงไก่ผู้ไก่เม่ยมากนัก ยอมเปนไก่พระยาชุตัว ยังมีวันนึ่งชาวนักคุรเปนชาวปี่ชั้น[๒๗๗]น้อยพระยา ๒ คน ขวนกันไพแอ่วบ้านนอกไพเถิงบ้านจ่าไกล่ที่นั้นหันไก่ผู้ใหย่ ๑ ออกมาหากินเหยื่อนอกบ้านขา ๒ คนนั้นหันใครได้จึ่งเอาเข้าออกอ่อยไก่ตัวนั้นก็มาสับกิน ขาก็นั่งอยู่ใกล้หันว่าจักอุ้มเอา ชาวบ้านผู้ ๑ อยู่ในบ้านผ่อหันมันใส่ใจว่าโจรลักไกล่พระยา มันก็เอาหน้าไม้ยิงออกไพถูกคอ[๒๗๘]ลวดห่าวตายกับที่นั้น ผู้เพื่อรมันนั้นหันเพื่อรมันตายก็แล่นหนี[๒๗๙]เมื่อในวยงบอกแก่ฝูงพี่น้องลูกเมยมันแล้ว

ชาวบ้านจ่าไก่เขาหันผู้นั้นตายเขาก็ออกมาดูชุดนแล้ว เขาจากันว่าเราบ่ได้ของสักกับมือพ่อยข้าเพื่อนตายสันนี้บ่ดีชะแล เขาก็จากันว่าเอาไก่ผู้ตัวนึ่งไปยัดพวกผ้ามันผู้ตายนั้นขว้ำตัวมันเสยเอาตัวเปนเมื่อทางอั้นมันจักไพนั้นแล้วถอดเอาปื่นมาปักทางหลัง เข้าไปทางรูปื่นอันแผวออกนั้น[๒๘๐] หื้อออกแผวต้อมคอพายหน้าไว้แล้วก็ย้ายตัวมันเมื่อหน้าหน่อยนึ่ง ย้ายเข้าอั้นออยนั้นคืนเมื่อหลัง ไกลประมาณ ๓ วา เขาก็จากันว่า เราได้ข้าคนตายบ่ทวงกอง (กลอง)[๒๘๑] บ่ดีแล จึ่งเอากองมาตีหั้นแล

ที่นั้นคนทั้งหลายฝูงอยู่ใกล้ได้ยินสยงกองเขาก็มาดูชาวยงก็ออกมาดู ก็รู้จักมันผู้ตายนั้นว่ามันผู้นี้เปนชาวนักคุรเดสูพ่อยข้าชาวช่างปี่ชั้นน้อยตายสันนี้บ่ดีและว่าอั้น เขาว่าอีกบ่รู้จักชาวนักคุรชาวช่างปี่ชั้นพระยาเจ้าแล ตูข้าก็หน้าไม้ออกไปแทแล ยามนั้นมันก็อวายหน้าคืนแล่นหนีปื่นไพถูกพายหลังลวดห่าวขว้ำตายนี้แล สูหันคนร้ายกี่คนก้วยกัน[๒๘๓]

เขาว่ามี ๒ คน ผู้ ๑ เอาไก่ยักพวกแล้วสยงคนนั้นข้าแล่นหนี ผู้นึ่งบ่ทันเอาเหื่อมันไพก่อนผู้เอาไก่นั้นมีเอยู่ขายหลังแล พร่องว่าหลอนมันผู้นั้นมาว่าเผือข้าไป่ทันเอาเหื่อ

สำหรับทางโลกนั้นมีดังนี้ มีเจ้าหน้าที่กลุ่มหนึ่งของเจ้าเมืองอยู่บ้านนอกเมืองด้านตะวันตก บ้านอันนั้นมี ๓ ตระกูล และมีเรือนมีผู้คน ๗๑๑ คน รวมทั้งหญิงทั้งชาย ได้เลี้ยงไก่ตัวผู้ตัวเมียไว้มากซึ่งเป็นไก่ของเจ้าเมืองทุกตัว ยังมีในวันหนึ่งมีนักคุณ (นักดนตรี) เป็นนักเป่าปี่ชั้นน้อยของเจ้าเมือง ๒ คน พากันไปเที่ยวบ้านอก ถึงบ้านว่าไก่ที่นั้นเห็นไก่ผู้ตัวหนึ่งออกมาหาเหยื่อกินนอกบ้านเขา ๒ คนนั้นเห็นเข้าเกิดอยากได้จึงเอาข้าวออกโปรยให้ไก่ตัวนั้น มันก็มาจิกกิน ทั้งสองจึงนั่งลงเพื่อจะอุ้มเอา ชาวบ้านคนหนึ่งเห็นเข้ามันนึกว่าจะมีคนมาขะโมยไก่ของเจ้าเมืองจึงเอาหน้าไม้ยิงไปถูกกระเดือกคอล้มลงตาย ณ ที่นั้น อีกคนหนึ่งเห็นเพื่อนของมันตายก็วิ่งหนีเข้าไปในเมือง บอกแก่ญาติพี่น้องลูกเมียของมัน

ชาวบ้านจ่าไก่เห็นคน ๆ นั้นตายแล้วก็พากันออกมามุงดู เขาพูดกันว่าเราไม่ได้ของกลางกับมือกับมาฆ่าเขาตายอย่างนี้ไม่ดีเลย เขาพูดกันว่าเอาไก่ผู้สักตัวไปยัดไว้ที่ชายพกของชายคนนั้น เอาตัวมันคว่ำลงหันศีรษะไปทางตรงทางที่มันจะเดินไปนั้น แล้วถอดเอาปื่นมาปักด้านหลัง ให้ทะลุไปถึงกระเดือกคอ แล้วตัวมันไปทางหน้านิดหนึ่ง ย้ายข้าวที่โปรยให้แก่ไว้ข้างหลัง ให้ไกลประมาณ ๓ วา เขาพูดกันว่าเราฆ่าคนตายแล้วไม่ตีกลองสัญญาณไม่ดีแน่ เขาจึงเอากลองมาตีที่นั้นแล

ที่นั้นคนทั้งหลายบรรดาที่อยู่ใกล้ฟังเสียงกลองนั้นก็พากันออกมาดูชาวในเมืองก็พากันออกมาดูด้วย รู้จักว่าคนที่ตายนี้เป็นนักดนตรี ทำไมต้องไปฆ่าพวกปี่ชั้นน้อยตายอย่างนี้ ชาวบ้านจ่าไก่ว่าพวกเราไม่รู้ว่าเป็นนักดนตรีช่างปี่ชั้นของเจ้าเมือง จึงได้ยิงหน้าไม้ออกไปจริงแล้วพอดีมันหันกลับวิ่งหนีปื่นจึงถูกเข้าด้านหลังล้มคว่ำตายตรงนี้แล้ว มีคนถามว่าพวกแกเห็นคนร้ายกี่คน

เขาบอกว่ามี ๒ คน คนหนึ่งยัดไก่เข้าตรงชายพกคนหนึ่งวิ่งหนี คนแรกไปไม่ทันเพราะมันกำลังจับไก่อยู่ คนที่ตายนี้จึงอยู่ข้างหลัง บางคนบอกว่าหากผู้ที่ไหนไปทัน

เขาหลอนยิงมาถูกต่อมคอเผือข้าลวดท่าวตากหงายตายที่นี้ แล อวายหน้าไพทางนี้ อว่ายตีนไพทางนี้แล บ่ใช่ที่นี้เด เขายิงถูกพายหน้าด่ายบ่ใช่พายหลังเด กับบ่ทาวขว้ำเยี่ยะลี่ ท่าวหงายด่าย มันผู้นั้นหากมาว่าสันนี้สูเจ้าจักว่าฤาเล่า ก็ว่าหากมีเปนสันนี้แท้แลว่าอั้นคนทังหลายจิ่งว่าเราอย่าได้ฟังคำผู้ใดเทอะ เท่าควรเราพิจจารณาดูเทอะว่าอั้นก็จิ่งยอขามันดู หันเลือดตกทัดหัวเข่าแควนนักกับหันย้อยอกแควนนัก ท่างหลังบ่ย้อยนัก หันเหตฝูงนั้นแจ้งแล้วจิ่งเอากันเมือบอกเจ้าขุนโนวยงได้ยินคำอันนั้นแจ้งแล้ว จิ่งแต่งว่ารอยยิงถูกพายหน้าแท้แล เหตุเลือดตกพายหน้านักรอยเปนดังเขาย้ายเสยหน้อยนึ่ง ขว้ำไว้เอาปลายปืนแทงทางหลังหี้แผวพายหน้าไว้ ตามรอยเก่านั้นแท้แล ขาก็ใส่ใจเปนโจรลักไก่แท้แล สูก็ใส่ใจรักษาของพระยาเจ้าแท้ได้ขาลนร้ายบ่รู้จักคนเท่ารู้ว่าคนร้ายลักไก่พระยาเจ้าแล ยิงถูกตายแม่นว่าถูกพายหน้าก็ดี ถูกพายหลังก็ดีเทอะ บ่มีโทสสังแล เหตุว่าเขาหากร้ายเท่าว่าสูบอกซื่ออย่าได้คำเทอะว่าอั้น

เขาจิ่งว่าตูข้าหันโจรลักไก่พระยาเจ้าตัวผู้ใหย่ควรค่า ๕๐๐ เงินเปนไก่ชนไก่ดีพระยาเจ้าด่าย คันมันได้หยุบเทอะว่าอั้นก็ลวดยิงหน้าไม้ออกไพถูกต่อมคอมันลวดตายหงานตายหั้นแล

ตูข้าจิ่งจากันว่าบ่ได้ของลักกับมือพ้อยข้าเพื่อนเสยหลอนเจ้าขุรว่าอั้นชา ตูข้าก็ลวดข้าไก่ยัดพกมันไว้ก็มีแท้แล เจ้าขุนว่าไก่ที่สูตียัดพกมันนั้นไหย่เท่าตัวมันจักหยุบเอานั้นดา เขาว่าบ่ใช่ไก่พระยาเจ้าตัวนั้น ไก่ใหย่ตูข้าก็ว่าโจรลักเอาเยาว่าเสยใส่ใจรักษาสันนี้แล พ้อยจักข้าหี้ตายเสยบ่มีแล ตัวอั้นมันจักเอาเปนไก่พระยาเจ้าแท้แล เท่าตูข้าหากตีไก่ตูข้ายัดพกมันไว้ด่ายว่าอั้น เขาจิ่งเอาไก่ตัวนั้นออกหื้อมันว่าไก่ตัวเขาออยนั้นว่าบ่ใช่มันว่าบ่ใช่ไก่ตัวนั้นก็ใหย่นักแท้ว่าอั้น

มากล่าวว่าพวกเรายังไม่ทันได้ชะโมย พวกชาวบ้านยิงมาเลย ถูกกระเดือกคอเพื่อนล้มหงายท้องตายตรงที่นี่ หันหน้าไปทางนี้เอาเท้าไปทางนี้ มิใช่ตรงนี้ พวกชาวบ้านยิงถูกข้างหน้ามิใช่ข้างหลัง และไม่ใช่ตายคว่ำหน้าอย่างนี้ เป็นแต่นอนหงายต่างหาก ถ้ามันมากล่าวอย่างนี้พวกเจ้าจะว่าอย่างไร ถ้าหากมีเป็นอย่างนั้นจริงคนทั้งหลายกล่าวอย่างนี้ เราอย่าฟังคำพูดของใครเลย เราควรจะพิจารณาว่าทำอย่างไร เขาจึงยกขามันดูได้เห็นเลือดตกตรงข้างเข่าเป็นอันมาก กับที่ย้อยตกหน้าอกก็มาก ด้านหลังก็ไม่ค่อยมี เห็นเหตุการณ์ทั้งมวลแล้วจึงพากันกลับไปบอกลูกขุน ลูกขุนหรับความอันนั้นแล้วจึงลงความเห็นว่าน่าจะยิงถูกด้านหน้าแน่ เพราะเลือดตกด้านหน้านัก ชะรอยชาวบ้านจะย้ายที่ไปจากเดิมนิดหนึ่ง เถานอนคว่ำไว้แล้วเอาปลายปืนแทงด้านหลังให้หะลุด้านหน้าตรงรอยเก่านั้นแล จึงกล่าวว่าเขาเข้าใจผิดว่าเป็นโจรชะโมยไก่จริง และพวกเจ้าก็ตั้งใจรักษาของเจ้าเมืองไว้โดยแท้ได้ประหารคนร้ายไม่รู้จักคนนึกว่าเป็นคนร้ายชะโมยไก่เจ้าเมืองเลยยิงตาย แม้นจะถูกด้านหน้าก็ตาม ด้านหลังก็ตาม ก็ไม่มีโทษอะไรเลย เหตุว่าขอให้พวกแกบอกความจริงอย่าปิดบังเลย

เขา (ชาวบ้าน) บอกว่าข้าได้เห็นโจรเข้ามาชะโมยไก่เจ้าเมืองซึ่งเป็นไก่ตัวผู้ตัวใหญ่ราคา ๕๐๐ บาท เป็นไก่ชนชั้นดีของเจ้าเมือง พอมันจับได้มันก็หักคอทำให้ไก่เจ้าเมืองเสียไป อย่าให้มันทันได้จับเลย ข้าฯ ก็ยิงหน้าไม้ออกไปถูกตรงกระเดือกคอล้มลงหงายท้องตายเลย

พวกข้าฯ จึงพูดกันว่าถ้าไม่มีของชะโมยในมือกลับฆ่าเขาตาย ลูกขุนจะจับได้ พวกข้าฯ ก็เลยฆ่าไก่ยัดเข้าชายพกของมันก็เป็นความจริง ลูกขุนถามว่าไก่ที่พวกแกจับยัดเข้าไปนั้นตัวใหญ่ขนาดไหน ตัวขนาดที่มันจับเอานั้นหรือ เขาบอกว่าไม่ใช่ไก่เจ้าเมืองตัวนั้น ไก่ตัวใหญ่นั้นพวกข้าฯ กลัวโจรจะชะโมยเกรงจะเสียไป จึงตั้งใจรักษาไว้เป็นอย่างดี การที่จะฆ่านั้นไม่มีแล ตัวที่มันจะชะโมยนั้นเป็นไก่เจ้าเมืองจริง พวกเราจึงฆ่าไก่ของเรา

ที่นั้นเจ้าขุรทังหลายจึ่งพิจารณารู้แจ้งดังนี้แล้ว จึ่งจา นั้นผู้ตายนี้ก็เป็นข้าพระยาเจ้า หากเป็นข้าเจ้าดยวดาย หื้อเขารักษาไก่พระยาเจ้าแท้ ควรเราเมื่อไหว้พระยาเจ้าหื้อรู้ก่อนเทอะว่าอั้น เขาก็เมื่อไหว้พระยาเจ้าบอกคำทังมวลหื้อรู้ชุอัน

เมื่อนั้นพระยาเจ้าจึ่งว่า เขาก็หากรู้ว่าเป็นไก่กูแล้ว เขาพ้อยไพลักแม่นว่าบ่ข้าไก่กับมือก็เสมอได้แล โทสมันมีเขาได้ตายสันนี้แล้วก็อย่าว่าฤาแก่เขา แต่ว่าขาอันมันไพจิ่มกันนั้น สูเอามันไพใส่[๒๔๓]คอกเสยหื้อ ๓ เดือนแล้ว เยียะเอาออกเทอะว่าอั้นวันนั้นแล อันนี้ชื่ออิริยา[๒๔๔]ปถวีโกหนโลกแล

ที่นี้จักจาห้องสหัตถิกะและอาณัตติกะเล่าแล ยังมีภิกขุ ๔ ตน ตนหนึ่งเป็นอุปัชฌาย ๓ ตนเป็นลูกสิก ตนนึ่งชื่อว่าพุทธรักขิตะ ตนนึ่งชื่อธัมมรักขิตะ ตนนึ่งชื่อสังฆรักขิตะแล ตนเป็นอาจริยะจึ่งจากับด้วยลูกสิก ๓ ตนนั้นว่า ดูกราสิกทั้งหลาย กูหันเข้าของมียังหั้น[๒๔๕] หกมาสกคือว่าชีราปลายถั่ว ๑ มีที่นั้นนา สูทังสามจุ่งไปเอาหื้อได้แท้ สูเอาแลตนแลมาสกกูจักเอา ๓ มาสก คือ ๓ ถั่ว ๓ ชะแล ว่าอั้นตนพุทธรักขิตว่าอาจารย์หื้อเอา ๓ มาสก ตนธัมมรักขิตะเอามาสกก็ดี ตนสังฆรักขิตเอามาสกนึ่งชะแลว่าตนธัมมรักขิตะ สังฆรักขิตก็ว่าสันดยวนี้แล

ล้ำเขา ๓ ตนนั้น ส่วนอาจารเป็นอาณัตติก ๓ มาสกะ ลูกสิกเป็นสาหัตถิกะ ๓ มาสก บ่พอ ๕ มาสกะ บ่เป็นองค์แห่งปาราชิก ผิสาหัตถิกะพอ ๕ เม็ดถั่วมากกว่า ๕ ถั่วก็ดี อาณัตติกะพอ ๕ ถั่วก็ดี ยิ่งกว่า ๕ ถั่ว ส่วนอทินนาทานหนสาสนาแล อาณัตติกาหากกะทำตามอาณัตติกาแท้ สาหัตถิกากทำตามสาหัตถิกาแท้ บ่กัวเกลากันได้สาหัตถิกแล อาณัตติกะพนสาสนาพระเจ้ามีสันนี้ มักว่าภิกขุลักเอาวัตถุล้ำ ๕ มาสกะคือว่า ๕ เม็ดถั่ว[๒๔๖] เมื่อบนจึ่งถูกอวกะแห่งปาราชิก ส่วนลูกสิก ๓ ตนนั้นเอาแลตนแลมาสก เท่าได้อาบัติทุกกฏ อาณัตติกะพอ ๕ มาสกะชุตนลวดเป็นปาราชิก เหตุอาณัตติกะแล

ที่นั้นลูกขุนทั้งหลายพิจารณารู้ความจริงนั้น จึงกล่าวว่า คนตายนี้ก็เป็นคนของเจ้าเมืองและเป็นข้าเจ้านายเดียวกัน เขาก็ตั้งใจรักษาไก่ของเจ้าเมืองจริง ควรที่เราไปกราบทูลเจ้าเมืองให้ทรงทราบ เขาก็เข้ากราบทูลเรื่องราวทั้งมวลให้ทรางทราบทุกประการ

เมื่อนั้น เจ้าเมืองจึงตรัสว่า เขาทราบว่าเป็นไก่กูแล้ว ทำไมจึงไปชะโมย แม้ไม่ได้ไก่กับมือก็เหมือนชะโมย โทษมันมีเขาตายไปอย่างนี้ก็อย่าว่าอะไรแก่เขา สำหรับคนที่ไปด้วยกันนั้นสูเจ้าจงเอามันไปจำคุกเสีย ๓ เดือน จึงปลดปล่อยเสีย อันนี้ชื่ออิริยาปถวีโกเปยยะทางโลกแล

ที่นี้จักกล่าวถึงสหัตถิกะและอาณัตติกะแล ยังมีภิกษุ ๔ รูป รูปหนึ่งเป็นอุปัชฌาย์ อีก ๓ รูปเป็นลูกศิษย์ รูปหนึ่งชื่อพุทธรักขิตะ รูปหนึ่งชื่อธรรมรักขิตะ รูปหนึ่งชื่อสังฆรักขิตะ รูปที่เป็นอาจารย์จึงพูดกับลูกศิษย์ ๓ รูปนั้นว่า ดูกรลูกศิษย์ทั้งหลาย เราเห็นของมีอยู่ที่นั่น หกมาสกคือชีราปลายถั่วชนิดหนึ่ง มีที่นั้น เธอทั้งสามจงไปเอามาให้ได้ พวกเธอเอารูปละมาสก เราจักเอา ๓ มาสก คือ ๓ ถั่ว ๓ แล พระภิกษุพุทธรักขิตว่า ให้อาจารย์ ๓ มาสก ท่านธรรมรักขิตะเอา ๑ มาสก สังฆรักขิตเอา ๑ มาสก พระธรรมรักขิตและสังฆรักขิตก็ว่าอย่างเดียวกัน

จากพระทั้ง ๓ รูปนั้น อาจารย์เป็นอาณัตติกะ คือเป็น ๓ มาสก ลูกศิษย์เป็นสาหัตถิกะ คือ ๓ มาสก ไม่ครบ ๕ มาสก ไม่เป็นองค์แห่งปาราชิก ถ้าสาหัตถิกะครบ ๕ เม็ดถั่ว หรือมากกว่า ๕ เม็ดถั่วก็ดี อาณัตติกะครบ ๕ เม็ดถั่วก็ดี ยิ่งกว่า ๕ เม็ดถั่วก็ดี เป็นอทินนาทานทางศาสนาแล อาณัตติกาหากกระทำตามการนัดหมาย สาหัตถิกากระทำสาหัตถิกาจริง ไม่เกลือกกลั้วกันได้ในสาหัตถิกอาณัตติกา ทางศาสนาพระพุทธเจ้ามีดังนี้ ถ้าภิกษุชะโมยเอาวัตถุเกินจาก ๕ มาสก คือเม็ดถั่วขึ้นไป จึงถูกต้องกับองค์แห่งปาราชิก ส่วนลูกศิษย์ ๓ รูปนั้น เอามาแต่ละรูปละมาสก ต้องอาบัติทุกกฏ อาณัตติกะ ๕ มาสกทุกรูปเป็นอาบัติปาราชิก เหตุเป็นอาณัตติกะแล

ส่วนลูกสิก ๓ ตนนั้น เอาและตนและมาสก เท่าเถิง ทุกกฎ อาณัตติกะพอ ๕ มาสก ชุดน ลวดเถิงปาราชิก เหต อาณัตติกะแล หนโลกมีสันนี้

ยังมีชาวช้างพระยา ๕ คน ผู้นายช้างจิ่งจากับเขา ๔ คนว่า สูยั้งนอกบ้านหนี้ก่อนเทอะ มากับด้วยกูผู้นึ่งเทอะ ว่าอั้น นายช้างกับบ่าวผู้นึ่งเข้าไพในบ้านแล้วบ่หันผู้มีกำลังสักคน เท่าหันแต่เถ้าแก่ ๓ คนนั้น ขาก็ไพเอาหมูชาวบ้านตัวนึ่งออกมาหาคน ๓ คน อั้นอยู่นอกบ้านนั้น เขาว่าตูข้าขอกิจชิ้นหมูนั้นจิ่มพรองเทอะว่าอั้น นายช้างว่าหมูเขายังบ้านโพ้รยังนักแก่นา สูไพเอาเล่าเทอะว่าอั้น เขา ๔ คนนั้นก็ชวนกันเข้าไพผู้อันไพจิ่มนายช้างนั้น ก็ช้ำเข้าไพเล่าหันเขาหับประตูบ้านไว้ เขาก็ยำรั้วบานเข้าไปเพิดเถ้าแก่ ๓ คนนั้น หี้หนี เถ้าแก่ ๓ คนนั้นกัว ก็ลงหนีเสยเรือนไพลื้อยู่ในป่านอกบ้าน เขา ๕ คนนั้นไพแทงเอาหมูได้ ๓ ตัว เอาไพยังป่าแล้วเขาหาบเอาชิ้นนั้นเมือ เถ้าแก่ ๓ คนจิ่งรยกกันออกมา แล้วก็ไพรยกเขายังนามาแล เขาก็เอากันไปหวยบ่หัน เขาลวดเข้าไพในวยง ถามที่บ้านชาวช้างจวบแล เท่าเขาบ่รู้คิงแล คืนมาหาของฝากยังบ้านได้แล้วก็ไพไหว้เจ้าขุรในวันนั้น บอกคำทังมวลหี้รู้แล้ว เจ้าขุรจิ่งแต่งคนใช้นำชาวหมู่ไพดูเรือนนายช้าง ก็หันชิ้นหมูมียังเรือนนายช้างแท้

คนใช้จิ่งถามว่า สูไพได้ชิ้นหมูไหนมานักแก่แด่ว่าอั้น นายช้างจิ่งกล่าวว่า ตูข้าไพปางช้างยังป่าแล้วตูข้ามาแอ่วซื้อยังบ้านนอกมากินแลว่าอั้น คนใช้จิ่งอุบายว่าสูไพซื้หมู ๔ ตัว ยังบ่ห้ำเท่อลวดหาหนีมา เจ้าของมาบอกแก่เจ้าขุรจิ่งใช้ตูมาหา สูมีเอาของเพิ่นมาที่อว่าอั้นนา มาเราจักไพจิ่มกันว่าอั้น

ส่วนลูกศิษย์ ๓ รูปนั้น เอารูปละ ๕ มาสก ต้องอาบัติทุกกฎ อาณัตติกะครบ ๕ มาสกทุกรูป เลยถึงปาราชิกเหตุเป็นอาณัตติกะแล สำหรับทางโลกมีดังนี้

ยังมีเจ้าหน้าที่เลี้ยงช้างของเจ้าเมือง ๕ คน หัวหน้านายช้างได้พูดกับลูกน้อง ๔ คนว่า พวกแกหยุดพักอยู่นอกบ้านนี้ก่อนเถิด มากับเราคนหนึ่ง นายช้างกับลูกน้องคนหนึ่งนั้นเข้าไปในบ้าน ไม่เห็นผู้คนสักคนมีแต่มีคนแก่ ๓ คนเท่านั้น เขาก็ไปเอาหมูชาวบ้านมาตัวหนึ่ง กลับออกมาหาคน ๓ คน ที่อยู่นอกบ้าน เขาว่ากล่าวว่าพวกเราขอกินเนื้อหมูบ้าง นายช้างบอกว่าหมูที่บ้านโน้นยังมาก พวกแกไปเอาออกมาเถิด ว่าอย่างนั้นคนทั้ง ๔ ก็ชวนกับกลับเข้าไป คนที่ไปกับนายช้างคราวแรกก็เข้าไปด้วยอีก เห็นเขาปิดประตูบ้านไว้ เขาก็เหยียบรั้วบ้านเข้าไป ตะเพิดคนแก่ ๓ คนนั้น ให้หนีไป คนแก่ ๓ คนนั้นกลัวก็เลยหนีจากบ้านไปลี้ภัยอยู่นอกบ้าน

คนทั้ง ๕ จึงเข้าไปแทงหมูได้ ๓ ตัว เอาไปที่ป่าแล้วเขาพากันหาบเอาเนื้อนั้นกลับไป คนแก่ ๓ คน เรียกกันออกมาแล้วก็ไปบอกชาวบ้านตามท้องนามาพากันติดตามไม่ทัน จึงพากันเข้าไปในเมืองถามหาบ้านในช้างพบ แต่พวกนายช้างยังไม่รู้ตัว กลับมาหาของฝากได้แล้วก็พากันไปกราบเรียนให้ลูกขุนวันนั้น บอกเรื่องราวทั้งมวลให้ทราบแล้ว ลูกขุนจึงได้ให้ตำรวจพากันไปดูที่บ้านของนายช้าง ก็พบเนื้อหมูบนบ้านของนายช้างจริง

ตำรวจจึงถามว่า พวกแกไปเอาเนื้อหมูที่ไหนมามากมายอย่างนี้ นายช้างพูดว่าพวกเราไปที่ปางช้างที่ป่าก็กลับมาเที่ยวซื้อหมูที่บ้านนอกมากินว่าอย่างนั้น

ตำรวจจึงใช้อุบายว่า พวกแกไปซื้อหมู ๔ ตัว ยังไม่ให้ค่า พากันหนีมาเจ้าของเขามาฟ้องลูกขุน ๆ จึงใช้ให้พวกเรามาหาพวกแกถือเอาของเพื่อนมา พวกแกจงเดินทางไปร่วมกับเรา

นายช้างว่าตูข้าหากที่ค่าส้ยงแล้วเด คนใช่คนว่าเขาเท่าหี้บาทเงิน ๑ ว่าอั้นเด ผิสูชี้แท้ก็เอาไพหี้แก่เพิ่นเทอะ คันบ่หี้เปนโทส ถูราผิสูบ่เอาสูไพก็เปนโทสแก่สูชามากนักดีหลีชะแร

ชาวช้างจิ่งว่าเราบ่ไค้ชื้อแก่เขาว่ายังเงินบาทหนึ่งว่าอั้น เราก็ได้เอาหมูเขา ๔ ตัวแล้วแล ตัว ๑๐ ปลายเงินแล้ว บัดนี้พ้อยจักเอาเงินแถมว่าอั้นแล อย่าหนาเทอะเอาไพหี้เสยเทอะ เขาจากันว่าอั้นแล้วก็พร้อมกันเอาเงิน ๑๐ นั้นไพหาที่เจ้าขุรพร้อมกันนั้น

เจ้าขุรว่า สูไพชื้หมูบ้านใดชา นายช้างจิ่งว่าตูข้าไพวางช้างป่าวันตกโพ้นแล้ว ตูข้าก็ออกมาชื้อบ้านตีนป่าโพ้นมาแล เจ้าขุรถามว่าบ้านชื่อดา เขาบ้านสบแม่คยรโพ้นว่าอั้น

ด้วยแท้เขาหากไพลักหมูบ้านนอกวยงชื่ว่าบ้านป่าไม้หลาง เขาเท่าเสยขวยว่าพายวันวยงว่าอั้น เจ้าขุรจิ่งซ้ำถามว่าสูชี้หมู ๔ ตัวนั้นเปนค่าเท่าใด เขาว่าตัว ๑๐ บาทเพื้องแล้ว ๔ ตัวเปนเงิน ๖๐ แล แท้แล

ในเมืองคันธาระยามนั้นย่อมจ่ายเงินแดง ตอกเปนลายเลข ๑ เลข ๒ เลข ๓ เลข ๔ เลข ๕ เงินเลข ๑ เปนเงินดีแท้ เลข ๒ อ่อนหน้อยนึ่ง เลข ๓ อ่อนหน้อย ๑ ลำดับเถิงเลข ๕ ย่อมแท้แล

เจ้าขุรจิ่งถามว่าสูชี้หมูที่เงินอันใด เขาว่าตูข้าที่เงินลาย ๓ เจ้าขุรพับตาสัญญาหี้เจ้าหมูรู้ดิ้งแล้วจิ่งว่าแก่เขาหี้เงินลาย ๓ แท้ฤา เจ้าหมูว่าบ่ใช่ เจ้าขุรจิ่งว่าสูรู้ชื่อเจ้าหมูที่สูชื้นั้นบ่ เท่าหลอรหันกันบ่รู้ชื่แล สูเอาช้างไปวางไหนแท้ เขาว่าตูข้าไปวางป่าวันตกแล ที่นั้นเจ้าขุรจิ่งใช้ไพถามดู แมกาดแม่จีทังหลายอันอยู่ลีแต่เช้าพายวันตกวยงว่าเบื่อเช้ากี้สูงยังหันชาวช้างขี่ช้างมากายทางนี้ออกไพบ่

นายช้างว่าพวกเราให้ค่าหมูไปหมดแล้ว ตำรวจบอกว่าเขาจะเอาเพียง ๑ บาทเท่านั้น หากพวกแกชื้อจริงก็เอาไปให้แก่เขาเสีย ถ้าไม่ให้จะมีโทษสำหรับพวกแก ถ้าพวกแกไม่ไปก็จะมีโทษเกิดขึ้น เรียกว่ามีโทษหนักแล

พวกเลี้ยงช้างบอกพวกเรามีได้ชื้อเพียงบาทเดียวเท่านั้น เราเอาหมูมาตั้ง ๔ ตัวแล้ว ตัวละ ๑๐ กว่าบาทแล้ว บัดนี้กลับจะมาเอาเงินอีกหรืออย่างไร อย่ากระนั้นเลย พวกเราเอาไปให้เขาเสียก็แล้วกัน พวกเขาพูดกันดังนั้นแล้ว ก็พร้อมกันเอาเงิน ๑๐ บาทนั้นไปหาลูกขุน

เจ้าขุนว่าสูไปชื้อหมูบ้านไหน ? นายช้างตอบว่าพวกเราเอาช้างไปปล่อยป่าด้านตะวันตกโน้นแล้ว ก็ออกมาชื้อหมูที่บ้านชายป่ามา เจ้าขุนถามว่าบ้านไหน เขาบอกว่า บ้านสบแม่เคียนโน้นแล

ความจริงเขาไปชะโมยหมูบ้านนอกเมืองชื้อบ้านป่าไม้หลาง เขากลบเกลื่อนว่าทางด้านตะวันตก ลูกขุนจึงถามว่า พวกแกชื้อหมู ๔ ตัวนั้น เป็นราคาเท่าใด พวกเขาบอกว่าตัวละ ๑๐ บาท หนึ่งเพื้อง ๔ ตัว เป็นเงิน ๖๐ บาท เป็นความจริง

ในเมืองคันธาระนั้นนิยมใช้เงินแดงตอกตราเป็นลายเลข ๑ – ๒ – ๓ – ๔ – ๕ เลขที่ ๑ เป็นเงินชนิดดี เลขที่ ๒ หย่อนไปนิดหนึ่ง เลข ๓ หย่อนลงไปอีกจนถึงลำดับเลข ๕ ตามราคาเงิน

เจ้าขุนจึงซักถามว่า พวกแกชื้อหมูใช้เงินอะไร พวกเขาว่าข้าฯ ถือเงินลาย เจ้าขุนขยิบตาให้เจ้าของหมูรู้ตัวแล้วถามว่าให้เงินลายจริงหรือ เจ้าของหมูว่าไม่ใช่ เจ้าขุนถามต่อไปอีกว่า พวกแกชื้อหมูรู้จักชื่อเจ้าของหมูหรือไม่ เขาบอกว่าเพียงแต่เห็นกันไม่รู้จักชื่อแล พวกแกเอาช้างไปปล่อยที่ไหน เขาว่าพวกเราเอาไปปล่อยป่าทางตะวันตก ที่นั้นเจ้าขุนจึงใช้ให้ไปถามดู พวกแกค้าตลาดทั้งหลายที่นึ่งตลาดตอนเช้าทางตะวันตกเมืองว่าตอนเช้านี้เห็นพวกเลี้ยงช้างเอาช้างผ่านมาทางนี้ไหม ?

เขาว่าตูข้าบ่หันเดอว่าอั้น คนใช้ก็ไพถามชาวแม่ลี[๓๐๒] พายวันออกเล่าก็ว่าสันดยวนั้น แม่ลีว่าตูข้าก็ยังหันแลชาวช้างขี่ช้างมาทางนี้เมื่อเช้ากี้แล ตูข้าหันขา ๒ คนขี่ช้าง ๓ คนไปตีนขี่ช้างไพ ทางวันออกกี้แล

เมื่อเขามาสูเจ้ายังหันบ่ ? เมื่อเขามาตูข้ายังหันกี้แล หันหาบชิ้นหมูมาผู้นายแบกหอกมาตามหลังเข้าเมือในวยงพันแล ช้าแลนสะนอยว่าอั้น คนใช้เจ้าขุรได้คำทั้งมวลมาบอกแก่เจ้าขุรหื้รู้ชุอันแล้ว

เจ้าขุนจิ่งว่าชาวช้างหมู่นี้รู้ลายแท้แล เขาแกนเปนโจรแท้แล ไปครุบเอาหมูเพื่อนมากินหั้นด่าย ว่าอั้นแล้วก็หื้อเข่ามัดเอานายช้างนั้น เขาถยงบ่ได้ก็กล่าวว่าได้ลักชุคนหั้นแล

เจาขุรทังหลายจิ่งแต่งว่า เขาผู้งนี้เป็นโจรครุบเอาหมูท่านมากิน ๓ ตัว แลตัวเปนค่า ๔๒ เงิน ส่วนผู้เปนนายเปนสหัตถิกะตัว ๑ เปนอาณัตติกะ ๓ ตัว รวมกันเปน ๔ ตัว เปนเงิน ๔๒ สี่ตัวนั้นเปนเงิน ๖๐ แล สวรเขา ๕ คนเปนสหัตถิกะชุคน ในเงิน ๖๐ นั้นใหมคอบเท่าชื้นเปน ๔ เท่าเปนเงิน ๒๔๐ พุรอันนายแล บ่าว ๔ คนก็สหัตถิกะได้เอา ๓ ตัวเปนค่า ๔๒ คอบเท่าขึ้นเปนเงิน ๒๑๐ แล ฝูงรักแพงกัน ปันหื้กินผิเขารู้ว่าของลักแล ๗๐ เงินใหม ๔ เท่าเปน ๒๘๐ เงิน ผิดเขาบ่รู้จย่าใหมเท่าหื้ใช้เงิน ๑๐ นั้นชอบแล อันนี้ชื่สาหัตถิกะอาณัตติกาหนโลกแล

ที่นี้จักกล่าวนิสสัคคิยดั่งนี้เล่า ยังมีภิกชุคนนึ่งมีแก้วแพง[๓๐๕] ค่าควรแก่เกิน[๓๐๖] หยวทางไปเถิงทับเกิน[๓๐๗] เข้าไพในทับแล้วคอยดูตาแห่งชาวทับนายเกินแล้วเอาของอั้นนั้นชัดออกไพนอกทับแล้ว[๓๐๘] อยูจะกวาย

เขาว่าพวกเราไม่เห็นเลย ตำรวจก็ไปถามแม่ค้าทางทิศตะวันออกอีกอย่างเดียวกัน แม่ค้าว่าพวกฉันเห็นพวกช้างเอาช้างมาทางนี้คอนเช้านี้ พวกเราเห็นขี่ช้าง ๒ คน เดินไป ๓ คน นำช้างไปทางตะวันออกโน้นแล

เมื่อขากลับพวกแกเห็นใหม ? ตอนกลับก็เห็นค่ะ เห็นหาบเนื้อหมูมา คนที่เป็นหัวหน้าแบกหอกตามหลังพวกเขาเข้าไปในเมืองโน้นแล รู้สึกว่าจะรีบร้อนกันมาก ตำรวจได้ปากคำทั้งมวลแล้วก็เรียนให้เจ้าขุนทราบทุกประการ

เจ้าขุนว่าพวกช้างนี้กล่าวเท็จ พวกนี้เป็นโจรทั้งนั้น ไปปล้นเอาหมูคนอื่นมากินจริง ๆ ดังนั้นจึงให้จับนายช้างนั้น เขาปฏิเสธไม่ได้ก็รับสารภาพว่าได้ลัก

เจ้าขุนทั้งหลายจึงตัดสินว่าเขาเหล่านี้เป็นโจรปล้นเอาหมูชาวบ้านมากิน ๓ ตัว แต่ละตัวราคา ๔๒ บาท ผู้เป็นหัวหน้านับเป็นสาหัตถิกะตัว ๑ เป็นอาณัตติกะ ๓ ตัว รวมกันเป็น ๔ ตัว ๆ ละ ๔๒ บาท สี่ตัวนั้นเป็นเงิน ๖๐ บาท คนทั้ง ๕ เป็นสาหัตถิกะทุกคนในเงิน ๖๐ บาทนั้น ปรับใหมเป็นเพิ่มขึ้นเป็น ๔ เท่า เป็นเงิน ๒๔๐ สำหรับตัวนาย สำหรับลูกน้อง ๔ คน เป็นสาหัตถิกะด้วยเอาหมู ๓ ตัวเป็นค่า ๔๒ บาท เพิ่มขึ้นเป็นเงิน ๒๑๐ บาท บรรดาคนที่ชอบพอกันแบ่งกันกิน ถ้าเขารู้ว่าเป็นของขะโมยมาเงินจำนวน ๗๐ ปรับใหม ๔ เท่า เป็นเงิน ๒๘๐ บาท ถ้าเขาไม่รู้อย่าปรับใหม เพียงแต่ให้ชดใช้เงิน ๑๐ บาทนั้น เป็นการชอบธรรม อันนี้ชื่อว่าสาหัตถิกะและอาณัตติกะทางโลกแล

ที่นี้จักพูดถึงนิสสัคคิยะ มีดังนี้ ยังมีภิกษุรูปหนึ่งมีพลอยราคาแพงควรแก่การเสียภาษี เดินทางไปถึงด่านภาษีศุลกากร เข้าไปในด่านแล้วคอยดูหน้าตาแห่งพนักงานศุลกากร พร้อมกันเอาของอันนั้นชัดออกไปนอกด่านแล้วทำเป็นนั่งอยู่อย่างปกติ

ชาวเกินมาถามภิกขุว่า วัตถุอันอื่นบ่มีสังเท่ามีแต่บาตร แลผ้าเรานี้แลว่าอั้น เขาเขาะดูก็บ่หันสังลวดบ่ว่าฤา แก่ภิกขุตนนั้นแล ท่านออกไพนอกทับแล้วจิ่งเอาของคั้นนั้นเอ่า ผิของอันนั้นมีค่าพอซีกเงินก็ดี มากกว่านั้นก็ดี ภิกขุตนนั้นเถิงมูลเสตแล ผิบ่พอซีกบ่เปนสังแล

ภิกขุตนนึ่ง มีแก้วถงนึ่งเอาแต่เมืองจัมปานครไพกับด้วยหมู่พ่อค้าทังหลายไปเถิงเกินที่นึ่ง เขาจักเอาภิกขุตนนั้นกัวเสยเกินพ้อยดูตาชาวเรือนแล้ว ก็เอาถงแก้วอันนั้นซัดออกนอกรั้วทับ บ่หื้ไผหันแห้ว่าบ่มีสัง บ่ใคร่แก้เกินเหตแก้วแพงค่านัก

ถัดนั้นยังมีภิกขุตนนึ่งเล่าวัตถุท่านอนควรแก่เกินบ่มีสัง บานสักผู้นึ่งก็อุปถากรักษาภิกขุตนนั้นไพจิ่มกัน บ่ไพเถิงที่แก่เกินที่ถยวนั้น จำภิกขุตนนั้นเอาของแพงค่านั้นใส่บาต ภิกขุตนนั้นเราบ่ชอกบาตลวดพาของนั้นไพพ้นทับเกินไพแล้ว จิ่งเอาออกหื้แก่บานสกผู้นั้นแล

ภิกขุตนนั้นไพรวอเมืองสาวัตถีแล้วบินสลังสันเทหะในใจ ขาจิ่งพากันไพถามมหาอุปาลีเจ้าแล มหาอุปาลีเจ้าจิ่งว่า ขาทังสองเถิงมูลเสตแล้ว

ส่วนภิกขุตนเอาถงแก้วซัดออกไพพายนอกรั้วทับอันเปนเขตแดนเกินที่นั้น คันว่าถงแก้วพ้นจากมือท่านยามใดท่านก็ได้เถิงปาราชิกยามนั้นแล เหตว่าบาลีสมุทปาสาทิกว่า ราชปุริสา อญฺญาทีหิ ตพพวญฺตวาเยว หพิปตฺตนตฺถาย ชิปปาตตญฺเจ อทสสปตตน กหิตถิโลมุตตมตต ปาราชิกํ นั้นแล

ส่วนภิกขุตนเอาวัตถุอันควรแก่เกินอันบานสกผู้เปนอุปถากนั้นใส่บาตรไปยามนั้นได้ถุลจัยก่อรแล คันว่าบานสกแลท่านยกตีนออกไพพ้นแบ่แพกประตูทับออกไพพ้น ๒ บาทย่าง ตัวปาราชิก ก็มียามนั้นแล เหตบาลีสมนตปาสาทิตสกฆาตว่าดังนี้ ปฏิฐจนนาวา อุรุนาสทธึ ถุลลจยํ สุเกชานํ ปริจเจทิ ทุติยํ ปาทํ อถมภกเมติปาาาชิกํ นั้นแล

ชาวด่านถามภิกษุว่า สิ่งของอื่น ๆ ไม่มีหรือ มีแต่บาตรกับผ้าเท่านี้แหละ เขาตรวจดูก็ไม่เห็นอะไรเลย ว่าไม่ถามภิกษุนั้นต่อไป ท่านออกจากด่านนั้นไปแล้วจึงถือเอาของนั้นอีก ถ้าของนั้นมีค่าพอซีกเงินก็ดี มากกว่านั้นก็ดี ภิกษุรูปนั้นนับว่าถึงมูลเฉทแล้ว ถ้าไม่พอซีกไม่เป็นอะไร

ภิกษุรูปหนึ่งมีพลอยถุงหนึ่ง เอามาจากเมืองจัมปานคร เดินทางไปกับพวกพ่อค้าทั้งหลาย ไปถึงด่านศุลกากรแห่งหนึ่ง เขาจักเอาเขาจักเก็บภาษี ภิกษุรูปนั้นกลัวได้เสียภาษี ดูหน้าชาวด่านแล้วเอาถุงพลอยนั้นซัดออกนอกรั้วด่าน ไม่ให้คนเห็นว่ามีอะไรอยู่เหตุเพราะไม่อยากเสียภาษีเพราะพลอยราคาแพง

จากนั้นมีภิกษุอีกรูปหนึ่ง วัตถุที่ควรแก่การเสียภาษีไม่มีอะไร แต่อุบาสกคนหนึ่งซึ่งเป็นโยมอุปัฏฐากท่านเธอเดินทางไปด้วยกันก่อนจะไปถึงด่านศุลการ เขาเอาข้าวมีค่านั้นใส่ในบาตรของภิกษุ เจ้าหน้าที่ไม่ตรวจในบาตรเลย พาเอาของนั้นไปพ้นด่าน จึงนำเอาให้แก่อุบาสกผู้นั้นแล

ภิกษุรูปนั้นเดินทางไปถึงเมืองสาวัตถี เกิดความสงสัยในใจ เขาจึงพากันไปถามพระมหาอุบาลี ๆ กล่าวว่าภิกษุทั้งสองรูปนั้นถึงมูลเฉทแล้ว

ส่วนภิกษุที่เอาถุงพลอยซัดออกไปนอกรั้วด่านซึ่งเป็นเขตเสียภาษีนั้น พอเอาถุงพลอยพ้นจากมือขณะใด ท่านก็นับว่าได้ถึงอาบัติปาราชิกขณะนั้นแล เหตุพระบาลีสมุทปาสาทิกภะว่า ราชปุริสา อญฺญาทีหิตพฺพวญฺตกเยว หพิปตฺตนตฺตาย ชิปฺปาตตญฺเจ อทสฺสปตฺตน กหิตถีโล มุตฺตมตฺตปาราชิกํ นั้นแล

ส่วนภิกษุรูปที่เอาวัตถุควรแก่การเสียภาษีกับอุบาสกผู้เป็นอุปถากนั้น ใส่ลงในบาตรของตนตอนนั้นเป็นอาบัติถุลจัยก่อน ครั้นอุบาสกนั้นย่างเท้าออกไปพ้นธรณีประตูด่านศุลกากรออกไปเพียง ๒ บาทเท้า ก็ต้องอาบัติปาราชิกขณะนั้นแล เหตุบาลีสมันตปาสาทิกาฆาต ว่าดังนี้ ปฏิฐานนาวา อุรุนา สทธึ ถุลลจยํ สุเกชานํ ปริจเจทิ ทุติยํ ปาทํ อถมภก เมติ ปาราชิกํ นั้นแล

๓๐๙

ผิยามจักใกล้เถิงเกินเจ้าของหากลักเอาของมีค่าควรแก่เกินใส่ในบาตภิกษุ บ่หื้อ ภิกขุรู้ ภิกขุได้พาไพพ้นแล้วก็บ่เป็นสัง เหตุภิกขุบ่รู้บ่ใส่ใจเอาไพผิว่าอุปถากเป็นพยาธิเสย มันว่าข้านี้จักตายบ่รู้ได้แล ของข้านี้ข้าก็หื้อแก่เจ้ากูแล ว่าอั้นมันก็หื้อของอันนั้นแก่ภิกขุแท้ พาไพพ้นเกินแล้วมันว่าข้าบ่ตายซะแล ข้าขอเอาของข้าคืนดังเก่าเทอะว่าอั้น ภิกขุตนนั้นก็ใส่ใจว่ามันหื้อแท้ ก็ใส่ใจว่าเป็นของตนแท้ พาไพพ้นทับแล้ว นายทับนายเกินก็ใส่ใจว่าเป็นของท่านแท้ ก็ลวดบว่าฤาดังอั้น ก็บ่เป็นสังแล อันนี้ชื่อว่าทิสสัคคิย หนสาสนาแล

หนโลกมีดังนี้เล่า ยังมีพ่อค้าหมู่ ๑ จักไพพายหน้า ใกลทับพุ้ร ๖ พันวา แต่งกันอยู่เฝ้าแล้วพร่องคืนมาหมู่เขาแล คันรุ่งเช้ากินงานแล้วจิ่งเอากันเข้าไพในทับ แก้ค่าถูกแก้แล้วก็หนีไพเอาของอันนั้นแล้วก็ไพรอดเถิงเมืองสุวรรณภูมิ

ยังมีชาวทับอันนั้น ๔ คน ไพแอ่วหาซื้อของอันแพงค่ายังเมืองสุวรรณภูมิ เขาไพก่อรพ่อค้าหมู่นั้นพุ้รสิบปลายวันแล้วไปได้ของมีค่า คันว่าหมู่พ่อค้าหมู่นั้นเข้าไพแล้ว เขา ๔ คนนั้นก็ไพแอ่วหาซื้อของอันแพงค่า คือว่าแก้วแหวนอันแพงค่าแห่งพ่อค้าฝูงนั้น แหวน ๓ ควง และควงเป็นค่า ๓๐๐ เงิน ๒ ควงเป็น ๖๐๐ เงิน ซื้อผ้าสามผืนเป็นค่าร้อยเงิน แห่งพ่อค้าฝูงนั้นแล้วก็ซื้อเอาวัตถุอื่นในเมืองสุวัณณภูมิแล้วก็คืนเมือกับด้วยหมู่พ่อค้าฝูงนั้น เขาลวดรู้รแพงกันยังหนทาง มาเถิงทับนั้นก็ชวนพ่อค้าหมู่นั้นแวะนอนยังบ้านทับ ชาวทับ ๔ คนนั้น มารอดแล้วเขาก็ไพหาปู่นายทับถามว่าสูเจ้าทังหลายไปค้าได้สังมาเขาว่าตูข้าได้ของเยื่องนี้ ๆ และมาว่าอั้น นายทับพ้อยถามว่า ของอันหลาบได้สังมาคาว่าอั้น เขาได้ผ้า ๓ ผืน กับแหวน ๒ ควง ออกหื้อนายทับหันบอกคำหื้อนายทับทุกอัน

ขณะที่จักใกล้ด่านภาษีนั้นแล้ว เจ้าของเอาของมีค่าควรแก่ภาษีใส่ลงในบาตรพระภิกษุโดยที่เจ้าของไม่รู้ ภิกษุพาไปพ้นแล้วไม่เป็นอาบัติ เหตุภิกษุไม่รู้ไม่ใส่ใจเอาไปด้วย ถ้าโยมอุปัฏฐากป่วยเสียกล่าวว่า โยมอาจจะต้องตาย ของนี้เรามอบให้กับท่าน มันได้เอาของนั้นมอบให้แก่ภิกษุจริง เธอนำไปจนพ้นด่านแล้ว มันกล่าวโดยมไม่ตายแล้ว โยมขอของโยมคืนดังเดิม ภิกษุรูปเข้าใจว่าเขาให้แล้วนึกว่าเป็นของตน พาไปพ้นด่านแล้ว นายด่านนึกว่าเป็นของท่านจริง ก็ไม่ว่าอะไร ก็ไม่เป็นอาบัติแล ลักษณะนี้ชื่อสัคคิยะ ทางศาสนาแล

ทางโลกมีดังนี้ ยังมีพ่อค้าพวกหนึ่งจักเดินทางไปข้างหน้า ใกล้ด่านประมาณ ๖ พันว่า ได้บอกกันให้อยู่เฝ้าแล้วบางคนก็กลับคืนมาหาพวกรุ่งเช้ากินอาหารเช้าแล้วจึงพากันเข้าไปในด่านชำระภาษีก็พากันไปเอาของอันนั้นมา เดินทางไปถึงเมืองสุวรรณภูมิ

มีเจ้าหน้าที่ด่าน ๔ คน ไปเที่ยวซื้อของราคาแพงที่เมืองสุวรรณภูมิ โดยเดินทางไปก่อนพ่อค้าเหล่านั้นประมาณ ๑๐ กว่าวัน ยังไม่เจอของมีค่า พอพวกพ่อค้าเดินทางไปถึงคนทั้ง ๔ ก็เที่ยวซื้อ ซื้อของมีราคาคือพวกเพชรพลอย แหวนที่มีราคาแพงกับพ่อค้าพวกนั้น แหวน ๓ วง แต่ละวงคิดเป็นเงิน ๓๐๐ แหวน ๒ วง เป็นเงิน ๖๐๐ บาท ซื้อผ้า ๓ ผืน เป็นราคา ๑๐๐ บาท จากพ่อค้าพวกนั้น พร้อมกับซื้อวัตถุอื่น ๆ อีกในเมืองสุวรรณภูมิ แล้วเดินทางกลับพร้อมกับพ่อค้าเหล่านั้น ทั้งหมดเลยชอบพอรักใคร่กัน ระหว่างที่เดินทางมาชาวด่านจึงชวนพ่อค้ามาพักที่ด่าน ชาวด่านทั้ง ๔ คน มาถึงแล้วก็ไปหานายด่าน ๆ ถามว่าพวกเจ้าไปค้าขายได้อะไรมาบ้าง เขาบอกว่าพวกข้าฯ ได้ของอย่างนี้มา นายด่านถามอีกว่าได้ของแปลก ๆ อะไรมาบ้าง เขาบอกว่าได้ผ้า ๓ ผืน ได้แหวน ๒ วง และเอาออกมาให้นายด่าน ๆ

นายทับจึ่งถามว่า สูเจ้าซื้อแหวนพ่อค้าฝูงลูกต่าง[๓๑๔]เมืองมาลา ว่าชี้แห่งชาวเมืองว่าอั้น เขาก็บ่รู้ว่าพ่อค้าฝูงนี้บ่แก้เกิน บ่แก้คำของแพง เขาก็บอกว่าตูข้าก็ซื้อกับพ่อค้าหมู่นี้ และว่าอั้น

นายทับว่าเมื่อเขาไพวันนั้นเขาบ่แก้คำของฝูงนี้เด ก็เท่ามีของอันถูกค่าดายว่าอั้น จึ่งหาพ่อค้านั้นมาถามว่าลูกหลานตูข้าได้ซื้อผ้า ๓ ผืนกับทั้งแหวน ๒ ดวง แห่งสูเจ้าแท้ฤา เขาหาสังพ้อยบ่ได้ ก็บอกชี่ว่ามีแท้แล

นายทับว่าเมื่อสูเจ้ามาวันนั้นสูบ่แก้ของฝูงนี้เด เท่าแก้ของอันถูกค่าวันนั้น เขาพ้อยว่าตูข้าไพพายหน้าพร่องชี้แต่หนทางพ่องชี้หันขายหั้นพอได้กินสะน่อยว่าอั้น

นายทับว่าจักหื้อสูลูกหลานเอาสูเจ้าคืนไพต่อที่นั้นชะแลตูบ่วางง่ายได้ เขายินจักคืนไพต่อบ่ได้ เขาจึ่งว่าเปนอันไกลยางนั้น บ่อไพต่อได้แลว่าอั้น นายทับจึ่งแต่งกันว่าจักเอาไพต่อตวงได้ เขาคิดยากหาที่ต่อบ่ได้ เหตเขาได้ลาย[๓๑๗] ที่นั้นเขาพ้อยรบ่ได้จึ่งบอกชี่ตามอันมีชุอัน

ที่นั้นนายทับจึ่งมัดเอาเขาฝูงนั้นเข้าเมือในวยงราชคหะ ไว้วันลุรเจ้าชุนพิจารณาก็รู้ว่าเขาเอาของเว้นทับแท้ไพไว้พายหน้า ก็จึ่งซ้ำถามเขาว่า ของสูอันใดเว้นทับไปซ่อนไว้พายหน้านั้น มีมากน้อยอั้น เขาว่ามี ๒ พันเงินและว่าอั้น นายทับว่าหล้างแก้เกิน ๕๐๐ เบี้ย เงินพันเบี้ย ๒ พัน เงินแก้เกินยิบหมื่นเบี้ยตามคลองมังรายราชคหะนั้น ให้คอยขึ้นเปน ๒ เท่า เปนแสนยิบหมื่นเบี้ย หื้อเขาเสยแก่นายเกินวันนั้นแล

ตามหนโลกพ่อค้าเอาของเว้นทับได้รู้ลวดได้ไหม มีสันนี้แลอันนี้ชื่นิสสัคคิยหนโลกแล

นายด่านจึงถามว่าพวกเจ้าซื้อแหวนจากพ่อค้าต่างเมืองหรือ เขาทั้ง ๔ คนไม่ทราบว่าพ่อค้าเหล่านี้ไม่เสียภาษีของมีค่าทั้งมวลนี้ จึงพูดไปตามความจริงว่าพวกข้าฯ ซื้อจากพ่อค้าเหล่านี้นี่เอง

นายด่านกล่าวตอนที่เขาเดินทางไปวันนั้น ไม่ได้ชำระค่าภาษีของเหล่านี้เลย เสียภาษีแต่ของที่มีราคาถูกเท่านั้น จึงให้เอาพ่อค้ามาถามว่าลูกหลานของเราได้ซื้อผ้า ๓ ผืน แหวน ๒ วง จากพวกแกใช่ไรือไม่ เขาไม่รู้จะว่าอย่างไรก็บอกไปตามความจริง

นายด่านว่า เมื่อพวกแกมาวันก่อนนั้นทำไมไม่เสียภาษีของเหล่านี้ เสียภาษีแต่ของถูก ๆ เท่านั้น เขากล่าวเท็จว่า พวกข้าฯ ไปซื้อเอาข้างหน้าระหว่างทาง ซื้อที่นั่นขายที่นั่น พอได้กำไรบ้าง

นายด่านว่าจักให้ลูกหลานเราพาพวกแกเดินทางกลับไปสอบถามดูที่นั่น เราไม่ยินยอมง่ายดอก พวกพ่อค้ารู้สึกเป็นการยากที่จะกลับไปอีก เพราะหนทางไกลไม่สามารถจะไปได้ นายด่านจึงว่าถ้าจะตัดสินก็ต้องไปสอบถามให้จงได้ พวกพ่อค้าคิดลำบากใจที่จะไปไม่ได้ เพราะเขาได้กล่าวเท็จ ดังนั้นเขากล่าวเท็จต่อไปไม่ไหว จึงพูดความจริงทุกอย่าง

นายด่านจึงจับเขาเหล่านั้นเข้าไปในเมืองราชคฤห วันหลังลูกขุนพิจารณาทราบว่าเขาหลบด่านภาษีจริง จึงถามพวกพ่อค้าอีกว่า ข้าวของพวกแกเอาซ่อนไว้นอกด่านมีมากน้อยขนาดไหน พวกเขาบอกว่ามีประมาณ ๒,๐๐๐ บาท ว่าอย่างนั้น นายด่านจะต้องเสียภาษี ๕๐๐ เบี้ย เงิน ๑,๐๐๐ ต้องเสียเบี้ย ๒ พัน เงินค่าภาษีเป็นหมื่นเบี้ย ตามกฎหมายของพระผ้ามังรายราชคฤหนั้น ให้เพิ่มขึ้นเป็น ๒ เท่า เป็น ๑ แสน ๑ หมื่นเบี้ย ให้เขาเสียแก่นายด่านวันนั้นแล

ตามทางโลก พ่อค้าเอาของเว้นด่านภาษี เมื่อจับได้ปรับไหมมีดังนี้ ชื่อนิสสัคคิยทางโลกแล

ที่นี้จักกล่าวห้องอัตถสาธกเล่า ยังมีภิกขุตนหนึ่งชื่อว่าธัมมรโส มีลูกสิก ๒ ตน ๆ นึ่งถือพรหมจารีตตนนึ่งชื่อสุเมธาวี เขาท่าน ๓ ตน อยู่เมืองสาเกต ตนครูบังคับว่าเขือเจ้าไพ หย่องลักเอาของกตุมพีกบ้านโกเสยนั้นห้อได้ประหมานร้อยคำ ๒ ร้อยคำเนอ พ้อยหยองลักเอาห้ได้ ได้ยามใดก็ดีเทอะว่าอั้น

อาจารย์บังคับลูกสิก ๒ ตนแล้ว ขาก็บ่ต้านบ่จากันสักอัน กันรับเอาคำอาจารย์แล้ว ต่างตนต่างเมือหาทีอยู่มันหั้นแล ต่างตนก็ต่างไพ พ่อมันหั้นแล สุเมธาไพปองสักได้ ๓ เดือนบ่ได้ จิ่งไพที่มิดกับด้วยข้ายิงกตุมพีกผู้นึ่งจามันเป็นแล้วหี้มันเอาออกหี้พุ่ร ๖๐๐ คำ ก็ปันยิงผู้นั้น ๑๐๐ คำนึ่ง เอามาหาอาจารย์ ๕๐๐ คำ อาจารย์ปันสุเมธาอันได้มานั้น ๒๐๐ คำ อาจารย์เอา ๓๐๐ คำ ตัวพรหมจารีไพปองลักเดือนนึ่ง บ่ได้สังสักอันท่านก็ลวดบ่ไพสักแล

ตนสุเมธาสักประหมานเท่านี้แล้ว คำอันนั้นก็เมินนานแล้ว ตนอาจารย์ก็ลืมเสยแล้ว หันลูกสิกเอามาหาสันนั้น อาจารย์จิ่งว่าภูบ่รู้บ่ได้หี้ท่านไพเอาเด ตนลูกสิกว่ามีแท้ ขาถยงกันบ่ตกจิ่งพากันไพไหว้มหาอุปปาลีเจ้าหั้นแล มหาอุปปาลีจิ่งว่า เมื่ออาจารย์ว่าแก่ท่านนั้นเท่ามีท่านผู้ดยวฤา ว่ายังมีใครรู้จิ่มเขือนั้นเมื่ออาจารย์บังคับมีเผือข้า ๒ ตน หลีค่าย

มหาอุปปาลีเจ้าจิ่งว่า หี้หาตนนั้นมาถามดู ตนพรหมจารีมาว่า อาจารย์บังคับเผือข้าเดือนนั้นวันนั้นค่าย ส่วนตัวข้าไพแอ่วหาสักได้เดือนหนึ่งแล้วบ่ได้ข้าลวดบ่ไพแล แต่วันนั้นเผือข้าก็บ่จวบกันสักเทื่อแล ท่านได้วันใดยามใดข้าก็บ่รู้ไหนแล ตนนั้นว่าแจ้งสันนั้น ตนอาจารย์ถยงบ่ได้จิ่งว่าคำอันนั้นก็เมินนานนัก ข้าก็บ่ใส่ใจไว้ลวดบื่มเสยแล ข้าก็ไว้ใจว่าขาไพเอาบ่ได้ชะแล เหตุเมินนานแล้วว่าอั้นแล ข้าก็หอดธุระเสยแล้วแล

ที่นี้จักกล่าวถึงอัตถสาธกะก่อน ยังมีภิกษุรูปหนึ่งชื่อธรรมรโส มีศิษย์ ๒ รูป ๆ หนึ่งชื่อพรหมจารีรูปหนึ่งชื่อสุเมธาวี ทั้ง ๓ รูปอยู่ ณ เมืองสาเกต รูปที่เป็นอาจารย์บังคับให้ทั้งสองรูปนั้นไปย่องชะโมยของกฎุมพี บ้านโกไสย ว่าให้ได้ประมาณ ๑ – ๒ ร้อยทองนะ จงพยายามชะโมยเอาให้ได้ขณะใดขณะหนึ่งว่าอย่างนั้น

อาจารย์บังคับลูกศิษย์ทั้งสองแล้วทั้งสองก็ไม่โต้แย้งแต่อย่างใด พอรับปากอาจารย์แล้วแต่ละรูปก็กลับไปหาที่อยู่ของตน แต่ละรูปก็ไปกันเอง พระสุเมธาไปพยายามลักชะโมย ๓ เดือน ไม่ได้ผล จึงไปผูกมิตรกับข้าทาสผู้หญิงของกฎุมพีนางหนึ่ง พูดนัดแนะให้ชะโมยทอง ๖๐๐ โดยแบ่งให้หญิงคนนั้น ๑๐๐ เอามามอบให้อาจารย์ อาจารย์แบ่งให้พระสุเมธา ๒๐๐ อาจารย์เอาไว้ ๓๐๐ พระพรหมจารีไปพยายามชะโมยได้เดือนหนึ่ง ไม่ได้อะไรสักอย่าง

พระสุเมธารีชะโมยประมาณเท่านั้นเป็นเวลานานแล้ว อาจารย์เองก็ลืมไปแล้ว พอลูกศิษย์มาหาอย่างนั้น อาจารย์ก็ว่าฉันไม่รู้เรื่องมิได้ให้เธอไปลักชะโมย ลูกศิษย์บอกว่ามีจริง ทั้งสองเถียงกันไม่ตกลงจึงพากันไปกราบเรียนพระมหาอุบาลี จึงกล่าวว่าเมื่ออาจารย์พูดกับเธอนั้นมีเธอผู้เดียวหรือยังมีคนอื่นรู้เรื่องด้วย เธอเรียนว่ามีพวกกระผม ๒ รูปด้วยกัน

พระมหาอุบาลีจึงว่า ให้ไปเอาพระรูปนั้นมาถามดู พระพรหมจารีจึงเรียนว่าอาจารย์บังคับกระผมทั้งสองวันนั้นจริง กระผมไปชะโมยได้เดือนหนึ่งแล้วแต่ไม่ได้ กระผมเลยไม่ไป นับแต่วันนั้นพวกกระผมก็ไม่พบกัน ท่านจะได้มาวันใดเวลาใดกระผมก็ไม่ทราบได้ พระรูปนั้นให้การแจ่มแจ้งเช่นนั้น พระอาจารย์ก็เถียงไม่ได้ จึงกล่าวว่าคำอันนั้นก็นานมากแล้ว กระผมไม่ใส่ใจก็เลยลืมเสียแล้ว กระผมก็เข้าใจว่าเขาไม่ไปชะโมยแล เหตุนานมาแล้วกระผมทอดธุระเสียแล้ว

มหาอุปปาลีเจ้าว่า หากท่านทอดธุระเสียแล้วสันนั้น ยังได้บอกแก่ขาทังสองนั้นหื้อรู้บ่ ข้าบ่ได้บอกดีหลีแล มหาอุปปาลีเจ้าว่าผิท่านบ่ได้บอกกันนั้นก็บ่พ้นท่านแล ผิว่าท่านหากห้ามเสียแล้วขาก็ยังไพลักเอามาเล่า ดังอั้นโทษบ่มีแก่ท่านแล บัดนี้ท่านก็บ่บอกหื้อรู้ก็บ่ห้ามเสย ขาก็เท่ากุมคำดยวนั้นหื้อหมั้นเกไพลักเอามาได้แท้สันนั้น อาจารอันบังคับแลศนลูกสิกอันไพลักมานั้นเขือทังสองเปนมูลเสตแล้วแล เหตบาลีสมนตปสาทิกว่าอาณาปาเกา อาณตติขเณ เยว ปาราชิโก เหาติ อวหารโก ปน อวหารกกาเล ปาราชิเกโหติ ดังนี้แล ส่วนศนไพเอาบ่ได้นั้นบ่เปนสังแล มหาอุปปาลีเจ้าก็กล่าวสันนี้วันนั้นแล อันนี้ชื่อว่า อตถสาธกาหนสาสนาแล

พระมหาอุบาลีเจ้ากล่าวว่า ท่านทอดธุระเสียแล้ว ดังนั้นข้ายังได้บอกแก่เขาทั้งสองให้รู้ไหม ? กระผมไม่ได้บอกเขาเลย พระมหาอุบาลีกล่าวว่า ถ้าท่านไม่ได้บอกดังนั้นความผิดก็ไม่พ้นท่านไปได้ ถ้าท่านทอดธุระห้ามเขาเสียแล้ว เขายังไปขะโมยมาอยู่นั้น ท่านจึงไม่มีโทษแล บัดนี้ ท่านไม่บอกเขาให้ทราบ และไม่ห้ามก็เท่ากับว่าท่านยังถือคำเดิมนั้นอย่างมั่นคง แลไปขะโมยมาอย่างนั้น อาจารย์บังคับและลูกศิษย์เป็นขะโมยมานั้น เธอทั้งสองก็ถึงมูลเหตุแล้วแล เหตุบาลีสมันตปสาทิกาว่า อาณาปโก อาณตฺติขเณเยว ปาราชิโก โหติ อวหารโก ปน อวหารกกาเล ปาราชิกโกโหติ ดังนี้แล ส่วนรูปที่ไปไม่เอามานั้น ไม่เป็นอาบัติอะไร พระมหาอุบาลีได้กล่าวอย่างนี้วันนั้นแล อันนี้ชื่อว่าอัตถสาธกะทางศาสนาแล

หนโลกยังมีดังนี้เล่า ยังมีนายโถงผู้นึ่ง บังคับบ่าวมัน ๓ คน หื้อไพลักว่าดังนี้ สูไพปองลักเอาของนายเรืออันมาจอดท่าเรานี้หื้อได้วัตถุเยิ่งนี้เยิ่งนี้ หื้อได้วัตถุอันมีค่าเนอ สู ๓ คน ผู้ใดหากไพปองลักได้แท้ กูก็รู้ว่าผู้นั้นฉลาดองอาจแกล้วหาญนักแล สูไพปองเอาเนอว่าอั้น เขา ๓ คนนั้นก็บ่ต้านบ่จากัน ต่างคนต่างไพลักพอไผพอมัน นายเรือก็รักษาของในเรือดีนัก จักเอาง่ายบ่ได้ เขาไพปองเอาเดือนปลายแล้ว ก็บ่ได้สักคน ยังมีชายผู้นึ่งมีรูปโฉมเลางามนัก เปนสหายแก่ชายนักเลงผู้นั้น จึ่งมาจามันผู้งามนั้นว่านายตูข้าว่าหื้อตูข้าไพลักเอาของนายเรือหื้อได้ว่าอั้นแล ข้าไพปองเอาเดือนปายแล้วก็บ่ได้สักอันเหตุเขารักสาดีนัก ดังจักหื้อสหายไพปองเอาได้บข้า มันว่าเราจักเข้าไพเอาเรือเพื่อนได้ไหนง่าย เหตว่าบ่าวเพื่อนหลายนคนเฝ้าแหนรักษาดีนัก ผิจักเอาหื้อได้แท้ริเอาด้วยอุบายเปนว่าแล ลักเลงผู้นั้นมันว่าเท่าลอรเอาหื้อได้ดูก่อรเทอะ จันใดจักได้บกว่าสหายแล ชายผู้นั้นจึ่งว่าคันอั้นก็ดีแลบ่ยากสังว่าอั้นมันก็หื้าแมยน้อยนายเรือผู้นึ่งลงท่าชุวัน มันปองเหล่ายิงผู้นั้นก็สูเท ขาจากันเปนจึ่หื้ยิงผู้นั้นลักเอาของนายมันออกหื้อแก่ชูมันได้ผ้าผืน ๑ ค่า ๒ เงิน แหวน ๒ วง ค่าพันเงิน

สำหรับทางโลกมีดังนี้คือ ยังมีนักเลงคนหนึ่ง บังคับบ่าวของมัน ๓ คน ว่าดังนี้ ให้พวกแกไปปองลักเอาของนายเรือซึ่งมาจอดท่าเรือเรานี้ ให้เอาสิ่งของอย่างนี้ ๆ ให้ถือวัตถุอันมีค่า สู ๓ คน หากคนใดไปพยายามขะโมยเอามาให้ได้ถูถือว่าคนนั้นแน่ ฉลาดกล้าหาญ สูไปพยายามขะโมยเอามานะ เขาทั้ง ๓ คน ก็ไม่โต้แย้งคำพูดนั้น ต่างคนก็ต่างไป นายเรือก็รักษาของในเรืออย่างแข็งแรง จักขะโมยง่าย ๆ ไม่ได้ เขาไปพยายามขะโมยตั้งเดือนกว่าก็ขะโมยไม่ได้สักคน ยังมีชายอีกคนหนึ่งเป็นคนมีรูปร่างหล่อเหลาเป็นเพื่อนสนิทกับนักเลงผู้นั้น มันจึงพูดกับสหายคนนั้นว่าเจ้านายของพวกเราให้ไปขะโมยของนายเรือให้ได้ว่าอย่างนั้น ข้าไปพยายามได้เดือนกว่าแล้วเอาไม่ได้สักอย่าง เหตุเขารักษาดีนัก ถ้าจะให้เพื่อนไปขะโมยคงจะได้ในไม่ช้า มันว่าเราจะเข้าไปในเรือเขาได้อย่างไร เพราะผู้คนเขามากหลายนอนเฝ้าแหนรักษาอยู่อย่างดี ถ้าจะเอาให้ได้จริงก็ต้องใช้อุบายอย่างว่าแล นักเลงผู้นั้นกล่าวว่า จะต้องลองดูก่อนจะเป็นอย่างไรก็ลงไม่เหลือบ่ากว่าแรงสหายเป็นแน่ ชายผู้นั้นจึงว่าถ้าอย่างนั้นก็ดีนักแล ไม่ยากหรอก มันพบ

กับคำ ๓๐๐ มันผู้ชู้ได้แล้วก็เอามาหี้แก่โถงผู้เปนสหาย มันเท่าเอาแหวนวงนึ่งกับคำ ๑๐๐ นึ่ง เปนย่ามัน ล้ำนั้นหี้แก่โถงนับสยงมันผู้นั้นก็เอามาหานายโถง ๆ ว่าเปนโทสเดสู กูบ่ได้ว่าหี้สูเอาเด

เมียน้อยนายเรือคนหนึ่งลงไปท่าน้ำทุกวัน มันพยายามเข้าพูดจาแทะโลมหญิงผู้นั้นก็ชอบ ทั้งสองนัดหมายกันให้หญิงผู้นั้นไปชะโมยเอาของนายมันมาให้ชู้ ได้ผ้าผืน ๑ ค่า ๒ บาท แหวน ๒ วง ค่า ๑,๐๐๐ บาท กับทองคำอีก ๓๐๐ บาท เอาให้ชายชู้ ๆ ก็เอามาให้แก่เพื่อนนักเลงผู้เป็นสหายนั้น สำหรับตัวเองเอาแหวนวงหนึ่งกับทองคำร้อยหนึ่งเป็นค่าเนื่อย นอกนั้นให้แก่นักเลงผู้เพื่อนหมด พอเอามาให้เจ้านายนักเลง ๆ ว่าโทษย่อมตกอยู่กับพวกมึง เราไม่ได้บอกให้แก่เอามานะ จะบอกให้

นายเรือตื่นท้วงหาของยังเรือบ่ได้ ก็บ่ใส่ใจว่าชาวที่ไกลมาเอา ก็เท่าว่าแก่เขาฝูงข้าคนนั้นหากลักเอาชะแลว่าอั้น ก็มัดแมตฝูงเปนข้าคนนั้น ข้ยรถามชุดนเขาก็ว่าบ่ได้เอาเขาก็บ่บอกสักคน เท่ายังเมยน้อยบ่ดมัดลวดแล่นหนีไพลี่กยู่บ้านเขาชาวบ้านเกัวเปนโทส ก็เอาออกไพหี้แก่นายเรือ ๆ ว่ากูใส่ใจว่าข้าฝูงนี้ลักเอาก็ดี ค่าย บัดนี้มันพ้อยหนีไพสันนี้ รอยมันลักเอาหั้นค่ายว่าอั้นก็ข้ยรถามมันอำบ่ได้ ก็ลวดบอกไพตามอันมีชุอัน

นายเรือรู้ว่าถูกชะโมย หาของภายในเรือไม่ได้ ก็นึกว่าไม่มีคนอื่นไกลมาเอา จึงพูดกับชาวเรือว่าพวกเรานี้ต้องลักชะโมยเอา ก็เลยจับข้าทาสผูกไว้เฆี่ยนตีทรมาน เฆี่ยนตีถามทุกคน เขาเหล่านั้นก็ว่าไม่ได้เอาไม่มีใครยอมสารภาพ มีแต่เมียน้อยไม่ถูกจับมัด มันจึงวิ่งหนีไปหลบอยู่บนบ้านของชาวบ้าน ๆ เกรงจะมีโทษจึงพาเอาหญิงคนนั้นมามอบให้แก่นายเรือ นายเรือว่าเราเข้าใจว่าทาสเหล่านี้ชะโมย นางนี้กลับหนีไปอย่างนี้แสดงว่ามันได้ชะโมยเอา จึงให้คนเฆี่ยนถามหญิงนั้นไม่สามารถปิดบังได้ จึงบอกตามความจริงทุกประการ

นายเรือจิ่งเอายิงผู้นั้นไพหาเจ้าขุน ยังวยงพาราณสี บอกถ้อยคำหี้เข้าขุรู้แจ้งแล้ว จิ่งหี้ไพมัดเอาผู้ชูนั้นมาถามดู บอกไพตามอันมีแล้วก็หี้ไพมัดเอาโถงผู้นั้นมา มันว่านายโถงหากบังคับข้าไพลักหลีแล ก็หื้อไพมัดเอานายโถงถาม นายโถงถยงว่าข้าบ่ได้อาณีว่าหี้ลักหลีแล ว่าอั้นโถงผู้บ่าวว่า นายบังคับบ่เท่ามีข้าผู้เดียวนา ยังมีด้วยกัน ๓ คนค่าย เจ้าขุรจิ่งหี้หาข้า ๒ คนนั้นมาถามเล่า ข้าก็บอกว่ามีชุอัน นายโถงว่าเมินนานข้าก็ลืมเสยแล้วชะแล คันเขาว่ามีก็รอยมีเปนดังเขาว่าหลีชะแล เจ้าผู้ไพเอานี้ข้าก็บ่รู้จักมันสักเทื่อหลีแล ข้าก็บ่ได้ว่าแก่มันสักเทื่อว่าอั้น

นายเรือจึงพาหญิงผู้นั้นไปหาลูกขุน ณ เมืองพาราณสี แจ้งความให้เจ้าขุนทราบ เจ้าขุนจึงให้ตำรวจไปจับชายชู้คนนั้นมาถามดู ชายคนนั้นก็บอกไปตามความจริงทุกประการ จึงให้ตำรวจไปจับนักเลงคนนั้นมา มันบอกว่า นายใหญ่หัวหน้าพวกเราบังคับให้ไปชะโมยเอา จึงให้ตำรวจไปจับหัวหน้านักเลงมาสอบสวน มันบอกว่าไม่อาณัติให้ไปชะโมย นักเลงที่เป็นบ่าวนั้นบอกว่า นายหากบังคับพวกเราซึ่งมีอยู่ด้วย ๓ คน เจ้าขุนจึงให้เอาชาย ๒ คนนั้นถามถามดู เขาก็บอกความจริงทุกประการ หัวหน้านักเลงบอกว่าเป็นเวลานานแล้ว กระผมก็ลืมไปแล้ว ถ้ามีเป็นดังเขาว่าจริงแล้วก็เป็นไปอย่าง แต่ชายคนที่ไปชะโมยนี้กระผมไม่เคยรู้จักเลยสักครั้งเดียว

เจ้าชุนจึ่งตัดสินว่า ขาสองคนอั้นไพเอาบ่ได้บ่เป็นโทสสังแล เท่าว่าผู้ไพปองเอาบ่ได้พ้อยบังคับหื้สหายมันปองเอาหื้นั้นเล่า ค่ายคนนี้เป็นโทสทั้งสองรยกว่าเป็นโจรแล ผู้นึ่งเป็นอาณัตติกะผู้นึ่งเปนสหัตถิกะแล ส่วนผู้นายเปนอาณัตติกะเล่าบังคับเมยนายเรือเปนสาหัตถิกะคือว่าลักเอาของนายเรือออกหื้แก่ชู้ ส่วนเขา ๓ คน ผู้โถง ๑ ผู้บ่าว ๑ ผู้ชู้ ๑ เขา ๓ คนนี้เป็นโจรดังกันแล ก็เปนอาณัตติกะชุดคน มีโทสเสมอกันแล ของนายเรือเสยเท่าใดมีค่าเท่าใดหื้ใช้เทอะ

บัดนี้ยังได้ของคืนดังเก่าเล่าหื้ไหมคอบเท่าเทอะ ค่าผ้า ๒๐๐ เงินคำ ๓๐๐ ห้อเปน ๖๐๐ ผ้าผืนนึ่ง แหวร ๒ คงค่า ๓๐๐ หื้ ขืนแก่เจ้าดั่งเก่า ในสินเปน ๒,๔๐๐ นั้นกับคำ ๖๐๐ จิ่งผ่าหื้เจ้าของพันเงินกับคำร้อยนึ่ง ยังเงิน ๑,๔๐๐ คำ ๒๐๐ ไว้หั้นก่อร

เจ้าชุนหล้างก่องว่า มันยังได้ของมันคืนดั่งเก่าสันนี้บ่ดีหื้แก่มันสังแล เหตมันยังได้ของมันคืนก็เหตเจ้าชุรพิจารณาแจ้งจิ่งได้ค่าย ยังหล้างเอาในนั้นเจ้าเล้มพ่องค่าย เปนยาเจ้าชุรพร่องแล่วอั้น

มหาเสนาผู้นึ่งชื่อปชุณ มหาเสนาจิ่งว่าจักเยียะอั้นบ่พอแล ในสินไหมนั้นเจ้าเล้มก็ดี เจ้าชุรได้กินก็ดี ก็เหตของเพื่อนเปนเค้าค่าย พ้อยจักถอดในเคล้าของเพิ่น หื้ลงเสยเล่าบ่ชอบแล ของเพิ่นมีเท่าใดเพิ่งหื้เท่านั้น สินไหมมีเท่าใดควรผ่าเท่านั้นชอบแล อุปมาดั่งเจ้าของนั้นเทอะควรแล้วแล ได้กินกำไร เอาปันหื้กินนั้นแล พ้อยฤยถอนในทีนอันเพิ่นได้กินเล่าบ่ชอบแล เปนดังเถือชิ้นท่านกินนั้นแล ผ่าสินไหมอันเปนกำไรก็ควรปันเจ้าของพร่องพอหื้รู้ยำมิตร เหตของเพิ่นเปนเค้าเปนมูลนั้นชอบนักแล ในสินไหมนั้นผ่าหื้มันพันเงินกับคำร้อยนึ่งพอหื้เจ้าของรู้ยำมิตหั้นแล

เจ้าชุนจึงตัดสินว่า เอาทั้งสองที่ไปชะโมยไม่ได้นั้นไม่มีโทษ แต่ผู้ไปพยายามเอาไม่ได้กลับบังคับให้เพื่อนไปพยายามเอานั้นนับว่าเป็นโจร ผู้หนึ่งเป็นอาณัติกะ ผู้หนึ่งเป็นสหัตถิกะ สำหรับนายซึ่งเป็นอาณัตติกะนั้น บังคับเมียนายเรือนับเป็นสาหัตถิกะคือชะโมยของนายเรือให้แก่ชายชู้ ส่วนคนทั้ง ๓ นักเลง ๑ บ่าว ๑ ชายชู้ ๑ นับเป็นโจรเหมือนกัน เขาเป็นอาณัตติกะทุกคน มีโทษเสมอกัน ของนายเรือมีเท่าใดก็ให้ชดใช้เถิด

บัดนี้ได้ของคืนมาดังเดิมแล้ว ให้ปรับไหมเป็น ๒ เท่าเถิด ค่าผ้า ๒๐๐ บาท ทองคำ ๓๐๐ บาท ปรับเป็น ๖๐๐ บาท ผ้าผืน ๑ แหวน ๒ วง ค่า ๓๐๐ ให้คืนแก่เจ้าของในสินไหมเป็นเงิน ๒,๔๐๐ บาท ทองอีก ๖๐๐ ให้แบ่งแก่เจ้าของทรัพย์ ๑,๐๐๐ บาท กับทอง ๑๐๐ ยังเหลือ ๑,๔๐๐ กับทอง ๒๐๐ เอาไว้ที่นั่นก่อน

ลูกชุนบางคนว่า มันยังได้ของคืนไปดังเดิมอย่างนี้ ไม่ควรให้อะไรมันอีก เหตุได้ของเก่าคืน เพราะเหตุเจ้าพิจารณาจึงได้ ควรจะเอาของส่วนนั้นเข้าคลังเสียบ้าง เป็นค่าเหน็ดเหนื่อยเจ้าชุนเสียบ้าง

มหาเสนาผู้ ๑ ชื่อปชุณะ กล่าวว่า ทำอย่างนั้นไม่เพียงพอ ในสินไหมเข้าคลังก็ดี เจ้าชุนได้กินก็ดี ก็เพราะเหตุของคนอื่น จะถอดเอาในต้นทุนของเขาให้ลงเสียจากเดิมไม่สมควรแล ของเขามีเท่าใดควรแบ่งเท่านั้น จึงจะชอบแล อุปมาดังเจ้าของนั้นเถิด ควรแล้วแล้วได้กำไร เอาแบ่งให้กินนั้นแล จะถอดถอนในต้นทุนอันเพื่อนควรได้กินนั้นไม่ชอบแล เป็นประหนึ่งเชือดเนื้อท่านมากิน แบ่งสินไหมที่เป็นกำไรก็ควรแบ่งแก่เจ้าของบ้าง พอให้รู้ยำเกรงมิตรสหาย เหตุของเขาเป็นเค้ามูลนั้นชอบแล้วแล ในสินไหมนั้นแบ่งให้มัน ๑,๐๐๐ บาท กับทอง ๑๐๐ พอให้เจ้าของยำเกรงในน้ำใจนั้นแล

ยังหลอเงิน ๑,๔๐๐ กับคำ ๕๐๐ จิ่งผ่าดังนี้ ไหว้พระยา ๓๐๐ คำ มหาอำมาตทั้งสองแต่งสันนี้เอา แลคนและร้อยคำเงิน ๑,๔๐๐ เปนยาเจ้าขุรทั้งหลาย ปันกันกินแล มหาเสนาปชุณณอามาตพิจารณาสันนี้วันนั้นแล ผู้นึ่งโจทนาว่า อวหารขึ้นยามใดชาว่าอันขึนเมื่อยามยิงผู้นั้นบังเกิดเฉยยจิต เอาของผัวมันคาจากที่นั้นแล อันนี้ชื่ออัตถสาถกะหนโลกแล กล่าวอัตถสาถกะแล้วเท่านี้ก่อรแล

ที่นี้จักกล่าวห้องธุรนิกเขปมีดังนี้เล่า มีกาละอันนึ่งในเมืองสังกา เกิดเปนโจรมากนักย่อมกูบวัดวาทั้งหลาย ยังมีอารามอันนึ่งชื่อว่าตุณฑิการาม โจรกูบเอาครุอุปถากพ่ายตกป่าไพสยง เจาะเผาเรือนเสียร้ายนัก ชาวเจ้าทั้งหลายอันอยู่อารามอันนั้นลำบากด้วยประใจยทั้งสี่ จิ่งจากันว่าเราอย่าหนาเทอะ เราอยู่ที่หั้นแล ว่าอันตูจิ่งอยู่ค่ายบ่หนีแล เขาเจ้าอารามแต่ก่อนว่าวัดตูค่ายสูพ้อยมาอยู่มาชิงตูสันนี้ จักชอบวินัยสิกขาบทพระเจ้าอันชะฤา วินัยสิกขาบทพระเจ้าเลิกแลบนักแก่ดีหลีค่ายว่าอันที่นั้นชาวเจ้าฝูงนั้นได้ยินคำเท่านั้น สยงใจดูยินบ่คาดีจิ่งจากันว่า เราก็บรู้แจ้งว่าอาไลย ยังบ่ชาดว่าเจ้ายังมีแลบมีแท้นา เท่าได้ยินคำแห่งชาวบ้านว่าเขาหากละเสียแล้วว่าอันแลมาอยู่ค่าย บัดนี้เขาพ้อยว่าตูมีอาไลยค่ายว่าสันนี้เปนดังเราจักมาชิงเอาอารามเพื่นแท้ บควรอยู่หลีแล เราอย่าหนาอย่าอยู่เท่าทอดธุระเสยหนีเทอะว่าอั้น เขาเจ้าก็ทอดธุระเสยแล้ว ก็หนีไพไหว้โคตมรักขิตะ ตนอยู่คามวิหาราม เล่ากริยาคำทั้งมวลว่าสันนี้ ตูข้าก็บรู้แจ้งคำเขาเจ้ายังมีอาไลยตูข้าก็ได้เข้าไพอยู่ในอารามอันห่างเสยแล้วก็ได้อยู่หั้นแล เขาเจ้าอันเปนเจ้าอารามก็บวางอาไลยมาโจทนาเอาเล่าตูข้าถยงบ่ได้ ก็ได้ออกจากหนีหั้นแล เหตุเขาเจ้าว่าวินัยสิกขาบทเลิกแลบนักว่า อันตัวข้ากัวผิดวินัยจิ่งจากันหลีกหนีแล จักเปนวันใดแก่ตูข้าอันชา

ยังเหลือเงิน ๑,๔๐๐ กับทองอีก ๕๐๐ จักแบ่งได้ดังนี้ ไว้แก่เจ้าเมือง ทอง ๓๐๐ บาท อำมาตย์ทั้งสองตัดสินดังนี้แล เอาคนละ ๑๐๐ เงิน ๑,๔๐๐ เป็นค่าเหนื่อย ของเจ้าขุนทั้งหลายแบ่งปันกันกิน มหาเสนาปชุณณอามาตย์พิจารณาดังนี้วันนั้นแล

มีคนหนึ่งโจทย์ว่า อวหารเกิดขึ้นขณะใด เกิดขึ้นเมื่อหญิงผู้นั้นเกิดเฉยยจิตเอาของผัวของเขาเคลื่อนจากที่จากที่นั้นแล อันนี้ชื่ออัตถสาถกะหางโลกแล กล่าวอัตถสาถกะจบเท่านี้แล้ว

ทีนี้จักกล่าวถึงธุรทิกเขป มีดังนี้ คราวหนึ่งในเมืองลังกาเกิดมีโจรกรรมมาก เที่ยวปล้นสดมภ์วัดวาอารามทั้งหลาย มีวัดแห่งหนึ่งชื่อตุณฑิการาม พวกโจรปล้นเอาโยมอุปัฏฐาก แตกพ่ายหนีเข้าป่าไปหมดสิ้น โจรจึงทำการจุดเผาเรือนเสียหายมาก พระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายที่อาศัยอยู่ในวัดนั้นเกิดความลำบากด้วยปัจจัย ๔ จึงพูดกันว่าเราอย่าได้คิดอะไรมาก เราอยู่ที่นี่กันไปเถิด กันนั้นพวกเราจึงอยู่ต่อไม่ยอมหนี พระพวกที่หนีไปซึ่งเป็นเจ้าวัดแต่ก่อนกลับมากว่าเป็นวัดของเรา พวกท่านกลับมาอยู่แย่งชิงเอากับพวกเราอย่างนี้จักถูกต้องกับพระวินัยของพระพุทธองค์หรือไม่ วินัย สักขาบทพระพุทธเจ้าลึกซึ้งมาก พระภิกษุเหล่านั้นชั่งใจดูกล่าวกันว่าจะอยู่ไปคงไม่ดี จึงพูดกันว่าเราไม่รู้แจ่มแจ้งความอาลัยยังไม่ขาด ว่าท่านยังมีหรือไม่มี เพียงแต่ได้ยินคำของชาวบ้านว่าเขาทิ้งไปเสียแล้ว จึงมาอยู่ ขณะนี้เขากลับพูดว่าเรามีความอาลัยว่าอย่างนั้น เป็นเหมือนเรามาชิงเอาอารามเขา เราไม่ควรอยู่แล เราอย่าคิดอยู่เลย ทอดธุระเสียหนีเถอะ พระภิกษุเหล่านั้นก็ทอดธุระหนีไปกราบเรียนพระโคตมรักขิตะรูปที่วัดคามวิหาราม เรียนให้ทราบถึงข้อความทั้งมวลว่าดังพวกกระผมไม่ทราบว่าท่านเหล่านั้นมีความอาลัยพวกกระผมก็เข้าไปอยู่ในอารามที่ร้างนั้น ก็พากันพักอยู่ที่นั้นแล

มหาเถรเจ้าว่า เจ้าบ่ได้ถามเขาท่านฝูงนั้นเทื่อจักรีบว่าฤาบ่ได้ ก็ใช้เขาไพหาเข้าท่าน ๕ ฅน น้ำเมาถามดู เขาก็กล่าวว่าเขาอันละอาวาฅเสยหนีไพนั้น

มหาเถรเจ้าได้ยินคำอันเขาว่าไภยะเกิดมีสันนั้น เราจักอยู่บ่ได้ อย่าหนาด้วยอารามเรานี้เทอะว่าสันนี้จิ่งว่าคันอั้นสูเจ้าทอดธุระอาไลยเสยแล้วหั้นแล ทีนี้พ้อยจักมาอยู่เล่าอั้นชา เขาว่ายามนั้นไภยะเกิดมีร้ายนักบ่ควรอยู่ได้ตูข้าก็ทอดธุระเสยก่อนหั้นแล บัดนี้ไภยหายแล้วมานสกทั้งหลายก็ออกมาอยู่แล้ว อารามที่นี้ตูข้าก็ได้อยู่เมินนานแล้วจิ่งจากันว่าหายไภยแล้ว ก็เมื่อหาที่อยู่เราเล่าเทอะว่าอั้น ก็จิ่งหั้มาดูก็หันเขาหมู่นี้มาอยู่แล้ว ตูข้าจิ่งได้ว่าแก่กันหลีแล มหาอุปปาลีเจ้าว่าเมื่อไภยเกิดมีสูเจ้าก็ทอดธุระเสยหนีไพไม่มีอาไลยแล้ว เขาหมู่นี้มาหันอารามเป่าจิ่งมาสร้างอยู่ หากเปนอารามเขาหมู่ลูรนี้แล้วแล บัดนี้พ้อยมาชิงเพื่อนอยู่เล่าอั้นชา จิ่งถามหมู่อยู่ลูนนั้นเล่า ยามเมื่อเขาฝูงนั้นจำสูหนี สูบ่หนีหั้นแลเมื่ออั้นสูยังไว้อาลัยดังฤา เล่าฝูงหมู่อยู่ลูนนั้นว่าเมื่อตูข้าจักออกหนีนั้นจิ่งจากันว่าเข้าเจ้าหากเปนเจ้าอาวาฅที่นี้แท้เขาทอดธุระเสยแล้วก็บรู้ได้แล เมื่อมาจำหนีสันนี้เราอย่าหนาอยู่เทอะ ตูข้าก็ทอดธุระเสยก็หนีหั้แล้วว่าอั้น

ที่นั้นมหาอุปปาลีเจ้าจิ่งว่า ผิสูทอดธุระเสยสันนั้น เขาฝูงอยู่ก่อนนั้นเปนมูลเสฅเสยแล้วแล เหฅดังฤาว่าอั้นชาแท้แล สูเจ้าทั้งหลายเปนเจ้าอาวาฅที่นั้นอาลัยก็ขาดแต่ยามนั้นแล้ว อารามที่นี้ก็เปนอันเปล่าเสย หาภิกขุเสยหยาวัดปฏิบัติรักษาบ่ได้ เมื่อลูรหาไภยแล้วชาบ้านอารามิกะอุปาก ก็จิ่งออกมาตั้งอยู่แล ชาวเจ้าทั้งหลายมาหันคารามที่นี้เป่าเสยจิ่งถามชาวบ้านทั้งหลายอันอยู่เปนอุปถมภกะ ก็จิ่งหั้จอดอยู่ที่นั้น เหฅดังอั้นอารามที่นั้นก็หากเปนอาวาสชาวเจ้าฝูงอยู่ลูรนี้แล

พระมหาเถรว่า พวกท่านมิได้สอบถามพระภิกขุเหล่านั้นก่อน จะด่วนว่าอย่างไรไม่ได้ ก็เลยใช้ให้ไปตามภิกขุเหล่านั้นมาสอบถามดูถึงกรณีที่เขาทอดทิ้งอาวาสไปนั้น

พระมหาเถระได้ฟังคำที่เขาบอกนั้นว่าเมื่อภัยเกิดขึ้นอย่างนั้นเราจักอยู่กันไม่ได้ อย่าคิดอาลัยอยู่ในอารามนี้เลย ว่าอย่างนี้จึงว่าตัวอย่างนั้นท่านทั้งหลายก็คงทอดธุระอาลัยเสียแล้วนั้นแล กลับมาอยู่ที่หลัง เขาบอกว่าขณะนั้นเกิดภัยร้ายนักไม่สามารถจะอยู่ได้ พวกกระผมจึงทอดธุระเสีย ก่อนนั้นแล พอภัยหายแล้วพวกอุบาสกทั้งหลายกลับมาอยู่ตามเดิมแล้ว วัดนี้พวกกระผมก็อยู่มานานจึงพูดกันว่าภัยระงับแล้วก็กลับคืนไป หาที่อยู่เราเกิดว่าอย่างนั้น จึงให้คนมาดูก็พบพระพวกนี้มาอาศัยอยู่แล้ว พวกกระผมจึงได้ฅอว่าเขาแล ไม่มีอาลัยแล้วพระพวกนี้มาเห็นอารามร้างจึงมาสร้างอยู่ ก็หากเป็นอารามของพวกหลังนี้แล บัดนี้ท่านทั้งหลายกลับมาชิงเพื่อนอยู่หรืออย่างไร จึงถามภิกษุพวกหลังว่ายามเมื่อภิกษุพวกนี้บังคับให้พวกเธอหนี พวกเธอไม่ยอมหนีแสดงว่าพวกเธอมีความอาลัยอยู่ใช่หรือไม่ ภิกษุพวกหลังบอกว่าพวกกระผมตอนจะหนีจากที่นั่นได้พูดกันว่า พระพวกนี้หากเป็นเจ้าของวัดที่นี้จริงจึงทอดธุระเสียแล้วก็รู้ไม่ได้แล เมื่อมาบังคับหนีเช่นนี้ก็อย่าอยู่เลย พวกกระผมก็ทอดธุระเสีย หนีออกมาเลยทีเดียว

ทีนั้นพระมหาอุบาลีจึงว่า ถ้าพวกเธอทอดธุระแล้ว พวกที่อยู่ก่อนนับเป็นมูลเฉทแล้ว เหตุใดจึงกล่าวดังนั้น แท้จริงพวกเธอทั้งหลายเป็นเจ้าอาวาสที่นั้นก็ขาดสิทธิตั้งแต่ขณะนั้นแล้ว อารามที่นี่ก็นับว่าร้างแล้ว หาภิกษุจักปฏิบัติรักษาไม่ได้ ภายหลังหาภัยไม่ได้ชาวบ้านที่เป็นอารามิกะอุปัฏฐากบำรุงกลับมาตั้งอยู่ พระภิกษุทั้งหลายมาเห็นอารามแห่งนี้ว่างเปล่าจึงถามชาวบ้านที่บำรุงดูแลก็จึงนิมนต์ให้มาพักอยู่ที่นั้น เหตุดังอารามแห่งนั้นจึงเป็นวัดของภิกษุพวกหลังนี้แล

บัดนี้สูเจ้าฝูงอยู่ก่อนพ้อย มาโจทนาเอาศวงได้เล่า ชาวเจ้าฝูงอยู่ลูรหนีสูเจ้าว่าวิไนยศนพระเจ้าเลิกแลบนักว่าอั้น เขากัวผิดวิไนยสิกขาบทลวดทอดธุระเสยลวดหนีไพแล เหตุดังอั้น สูเจ้าฝูงอยู่ก่อนเถิงมูลเสตแล้ว เหดว่ามาลีสมันตปสาทิกาว่า ชนิเตหิเมนรามนติ วุจจมาโน นาหำ คณพามีติ ฌณตติอาปตฺติทุกกฏสส สามิกสส วิมตติ อุปาเทตติ อาปตติ ถุลลจยสส สามีโก นมยหำ ทสส ธุรชิปปติอาปตติ ปาราชิกสส โจทโกปนฺณัวสำ อหำ โจทตูวา คณหิสามิติธุรชิปฺตติ ปาราชิตาเอวำ อุภินนำธุรนิกเขเปน โจทิกสสภิกขุโน ปาราชิกนติ ดังนี้แล

มหาโคตตรักขิตเถรเจ้าว่าดังนี้ เขาท่าน ๗ ศน อั้นเป่นเจ้าอาวาศแต่ก่อนนั้นหากได้ยินคำมหาเถรเจ้ากล่าวว่าเป่นมูลเสตแล้วคือว่าศนบ่เป่นสรมแล้วก็ลวดสิกวันนั้นแล ภิกขุได้ของตกหายเสยก็ดี ของท่านมากฝากไว้ก็ดี คันเจ้าของมาโจทนาถามเอา ภิกขุวานใดรับไว้ถยงเอาก็บ่ได้ หื้อเจ้าของทอดธุระเสยว่า แม่นดังฤาก็บ่หื้อแล ภิกขุว่าอั้น เจ้าของก็ทอดธุระเสยแล้วว่าอั้น ก็ทอดธุระเสยแล้วทังสองสันนี้ ภิกขุศนนั้นก็ได้ต้องมูลเสตเป่นปาราชิกแล อันนี้ชื่ว่าธุรนิกเขปโในสาสนาแล

หนโลกมีดังนี้เล่า ยังมีขุนผู้นั่งกินเมืองอันนึ่ง พระเจ้าศนเป่นเจ้าแผ่นดินจักใคร่ยายมันไพกินเมืองที่อื่นมากินนาแทนที่นั้น จิ่งว่าแก่ขุรผู้เก่าหื้ออยู่กินสยงปีเก่านี้ก่อร คันออกปีใหม่แล้วเยียะไพเทอะว่าอั้น ขุนใหม่จักใคร่กินหันใจบ่หันออกปีใหม่พุ้ร ๑๐ วัน ก็แต่งคนไพว่าบัดนี้พระยาเจ้าขุณนาว่าหื้อขุรตูข้ามาแทนนา เจ้าขุรแต่นี้เมือหน้าว่าอั้นนา หื้อเจ้าขุรผู้กินเมืองนี้ได้ยายพิกเทอะว่าอั้น ขุรผู้นั้นว่าพระยาเจ้าหากว่าหื้อพนปีเกล่าเข้าปีใหม่แล้ว เยียะไพเทอะ หากว่าอั้นค่ายบ่ออกปีใหม่เทื่อบ่ไพเทื่อแลว่าอั้น

บัดนี้ พวกท่านที่อยู่ก่อนกลับมาโจทย์ทวงเพื่อจะเอาให้ได้เล่า พระภิกษุพวกหลังนี้หนีเพราะพวกท่านพระวินัยของพระพุทธเจ้านี้ลึกซึ้งมาก เขากลัวผิดวินัยจึงทอดธุระเสียหนีไป ดังนั้นพวกท่านที่อยู่กับนับว่าถึงมูลเถทแล้ว เหตุบาลีสมันตปสาทิกากล่าวว่า ชนิเตหิเมนรามนติ วุจจมาโน นาหำ คณหามีติ ภณตติ อุปาเทติ อาปตติ ถุลลจยสสสามีโก นมยหำ ทสส ธุรชิปปติ อาปตติ ปาราชิกสส โจทโก ปนฺณัง อวสำ อหำ โจทตูภ คณหิสามีติ ธุรชิปฺตติ ปาราชิตา เอวำ อุภินนำธุรทิเขเปน โจทิกสสภิกขุโน ปาราชิกนติ ดังนี้แล

พระมหาโคตตรักขิตเถระเจ้าว่าดังนี้ พระภิกษุทั้ง ๗ รูปที่เป็นเจ้าวัดแต่ก่อนมานั้นได้ยินคำของมหาเถระกล่าวว่าเป็นมูลเถทแล้ว คือไม่เป็นสรมณะแล้วก็เลยลาสิกขาเสียในวันนั้นแล

ภิกษุเก็บได้ของตกหายก็ดี ของที่ท่านมาฝากไว้ก็ดี ถ้าเจ้าของมาถามเอาภิกษุรูปนั้นรับไว้ เถียงเอาไม่ได้คืนก็ดี ให้เจ้าของทอดธุระเสีย แม้นอย่างไรเสียเราก็ไม่ยอมให้แล ภิกษุว่าดังนั้นเจ้าของก็ทอดธุระเสียแลว่าอย่างนั้น เลยทอดธุระเสียทั้งสองกรณีนี้ ภิกษุรูปนั้นก็นับว่าได้ต้องมูลเถทเป็นปาราชิกแล ข้อนี้ชื่อธุรนิกเขปในทางศาสนาแล

สำหรับทางโลกมีดังนี้ ยังมีลูกขุนผู้หนึ่งได้รับคำสั่งให้ไปปกครองเมือง ๆ หนึ่ง พระยาเจ้าที่เป็นพระเจ้าแผ่นดินมีพระราชประสงค์จะย้ายเขาไปปกครองเมืองอื่นให้ขุนอีกคนมากินนาเมืองนั้นแทน จึงมีคำรัสแก่เจ้าขุนคนเก่าให้อยู่ปกครองจนสิ้นปีเก่านี้ก่อน พอถึงปีใหม่ก็ให้ออกเดินทางไปว่าอย่างนั้น ขุนคนใหม่อยากจะปกครองเมืองเร็วเกินไป ไม่ทันถึงปีใหม่ยังอยู่ ๑๐ วัน ก็ใช้คนให้ไปบอกว่าบัดนี้พระเจ้าแผ่นดินรับสั่งให้ขุนของเรามาแทนนาเจ้าขุนคนเก่า แต่นี้ภายหน้าให้เจ้าขุนที่ปกครองเมืองนี้ได้ยายกลับไปว่าอย่างนั้น ขุนคนเก่าว่า พระยาเจ้ามีคำรัสว่าให้พ้นปีเก่าไปก่อน พอถึงปีใหม่แล้วให้ออกเดินทางไปว่าอย่างนั้นนะ

เขาฝูงคนใช้นั้นยังช้าคำว่าพระยาเจ้าหากปงอาชญาว่าสันนี้ ตูข้าจิ่งมาว่าดาย แม่นว่าย้ายฉดี บ่ย้ายก็ดี ก็ตามใจเจ้าชุรแลว่าอั้น

ขุนผู้นั้นก็ใส่ใจว่ามีแท้ ก็หนีเสยบ้านเสียเรือนที่นั้น ก็ไพอยู่ที่อื่น บ่าวขุรผู้ใหม่นั้นก็มาอยู่เฝ้าถวร ๓ วัน แล้ว ขุรผู้จักกินนั้นก็จิ่งเข้ามาเมือง ขึ้นอยู่เรือนหลวงที่นั้น

คนขุรผู้ใหม่ได้นั่งเมืองหัวที่ คนฝูงเก่าฝูงแก่คือนาหลัง หนังสือเขาเก่าเมืองพร้อมกันยอเงิน ๓,๐๐๐ มารับขวัญนายใหม่ เขาหากกระทำสันนี้บ่หื้เสยบัวราณค่านาปีเก่ายังค้างพันเงินนึ่ง ขุรผู้ใหม่ก็เอากินหั้นแล ออกปีใหม่แล้วขุรผู้เก่าก็เมืองไหวพระยาบอกคำทังมวลหื้อพระยาได้รู้ชุอัน

พระยาก็หื้อไพหาขุรผู้นั้นมาถามดู ขุรผู้ใหม่ก็ว่ามีชุอัน พระยาก็ถามขุรผู้เก่าว่า ค่านาปีเกล่าอันหล้างไค้แก่เจ้าพันเงินนี้ อันบ่ทันเก็บเที่ออันผู้ใหม่มาเก็บเอานั้น เจ้าทอดธุระเสยแล้วอั้นชะฎาว่าบ่ทอดเที่อผู้เก่าว่าข้าหากยังเก็บเอาชุปีเท่าว่าปีนี้บ่ทันเก็บเอาเที่อ ขุรผู้ใหม่มาชิงเอากินสันนี้ ข้าก็บ่ทอดธุระเที่อ เหตพระยาเจ้าหากว่าออกปีใหม่แล้วเยียะย้ายไพเทอะว่าอันนี้แก่ข้าหลีแล

พระยาเจ้าว่าคันบ่ทอดธุระเสยเที่อสันนั้น ก็ยังเป็นเข้าของแก่เจ้าผู้อยู่กอนแล เหตอาไลยเจ้าของบ่ขาดเที่อ ผู้ใหม่มาชิงเอาข้าวของเพิ่นดายว่าอั้นแล้ว ก็หื้อเสนาอามาตทังหลายพิจารณาดูเจ้าขุรทังหลายจิ่งว่าบ่ทันเถิงผัดอันพระยาเจ้าขุณฑาเที่อหลีแล พ้อยรับไพชิงเอานาท่านกินสันนี้ก็เป็นโทสอันนึ่ง ค่านาปีเกล่าอันเจ้าเกล่าหล้างได้กินก็ชิงเอาอันนี้ก็เป็นโทสอันนึ่งแล

ที่ยังไม่ถึงปีใหม่ก็ยังไม่ไปแล

คนพวกนั้นยังพูดซ้ำอีกว่าพระยาเจ้าหากมีพระคำรัสอย่างนี้พวกเราจึงมาพูดแม่นว่าย้ายก็ดี ไม่ย้ายก็ดี ก็ตามใจเจ้าขุนเถิด ว่าอย่างนั้น

ขุนนางผู้นั้นก็เข้าใจว่ามีจริง ก็ออกจากบ้านเรือที่นั้นไปอยู่ที่อื่น บ่าวขุนผู้มาใหม่ก็มาอยู่เฝ้ากรบ ๓ วัน แล้ว ขุนผู้จักกินเมืองนั้น ก็จึงเข้ามาปกครองขึ้นอยู่บนบ้านหลังใหญ่นั้น

เจ้าขุนคนใหม่ได้นั่งปกครองเมืองครั้งแรก บรรดาผู้เฒ่าผู้แก่คือเจ้าที่เกษตร เสมียนตรา และกรมการเมือง พร้อมกันยกเงิน ๓,๐๐๐ มารับขวัญนายใหม่ เขาได้กระทำอย่างนี้ ไม่ให้เสียจารีตประเพณี ค่านาปีเก่ายังคงค้างอยู่จำนวนเงินพันหนึ่ง ขุนนาผู้มาใหม่ก็เอากินเอาใช้นั้นแล พอถึงปีใหม่ขุนคนเก่าก็กลับไปเฝ้าเจ้าเมืองบอกคำทั้งมวลให้พระยาทราบทุกประการ

เจ้าเมืองก็ให้ไปหาขุนคนนั้นมาถามดู ขุนผู้มาใหม่ก็ยอมรับว่ามีทุกอย่าง เจ้าเมืองก็ถามขุนคนเก่าว่าค่านาปีอันได้แก่พระองค์เงินพันหนึ่ง อันยังไม่ทันเก็บ ผู้มาใหม่ก็เก็บเอาเสียนั้น เจ้าทอดธุระเสียแล้วหรือยังไม่ทอดธุระ ขุนคนเก่าก็กราบทูลว่า ข้าหากเก็บเอาทุกปี แต่ปีนี้ยังไม่ทันเก็บขุนผู้มาใหม่ก็มาชิงเอากินเช่นนี้ ข้าฯ ยังไม่ทอดธุระเหตุพระยาเจ้าว่าถ้าออกปีใหม่แล้วให้ย้ายเถิดว่าอย่างนี้ เป็นผลดีแก่ข้ามากแล

พระยาเจ้าตรัสว่า ถ้าไม่ทอดธุระอย่างนั้นก็ยังเป็นของสำหรับผู้อยู่ก่อนนั้นแล เหตุความอาลัยเจ้าของยังไม่ขาดผู้มาใหม่ชิงเอาข้าวของของคนอื่นก็ไร้เสนามาตย์ทั้งหลายพิจารณาดู เจ้าขุนทั้งหลายจึงว่า ไม่ทันถึงเดือนพระยาเจ้าทรงพระกรุณาก่อนนั้นกลับไปชิงเอานาท่านมากินมาใช้ได้ดังนี้ ก็นับเป็นโทษอย่างหนึ่ง ค่านาเก่าที่เจ้าของเก่าควรได้กินได้ใช้ชิงเอามานี้ก็เป็นโทษอย่างหนึ่งแล

อันนึ่งบรับยำอาชญาพระยาเจ้าพ้อยเอาเมือง เอาบ้านเอาเรือนเพิ่นสันนี้รยกว่าเปนโจรครุบเอาเข้าของเพิ่นกินแล อันนี้ก็เปนโทสอันนึ่งแล เงินคำอันเขาต้อนเขารับนั้นเจ้าบ่ได้กินเทื่อ เจ้าพ้อยรับเอานั้นหื้อคืนแก่ชาวเมืองก่อน เงินค่านาปีเก่าบ่หล้างจักได้กินเทื่อแล เจ้าพ้อยรีบเอาสันนี้ก็เปนโทสอันนึ่งแล ไหม ๔ เท่าเปน ๓,๐๐๐ เงิน ไหว้พระยาเจ้า ๒,๐๐๐ เงินแล ส่วนตนเจ้าบ่รักบยำอาชญาพระยาเจ้าควรเปนโทสอันนี้ไว้รู้แก่อาชญาแล

มหาเสนาแลอามาตทึงหลายพิจจรณาแต่งแปงสันนี้แล้ว ก็เมือไหวพระยาทุกประการ และพระยาก็ว่ามันก็เปนข้าเกล่ากู มันมีคุณมาแต่ก่อรมากนักดีหลีแล ดั่งจักว่าตามโทดควรข้าครุมเอาครัวหื้สยงแท้ดีหลีแล บัดนี้หันแก่คุณมันยังมีดีหลีค่าย ยังจักหื้กินเมืองเล่าชา เท่าจักสอนมันหื้ดีก่อรว่าอั้นแล้วก็หื้มัดเอามันไพทุกสะรอกหนหาง ในวยงทังมวลแล้วหื้อร้องไพกล่าวตามโทสอันมีในตนทุกอันแล้ว ก็ใส่คอกไว้วันนึ่งพอหื้อรู้จักโทสแล้วจึ่งแก้มัดออกแล้วจึ่งหื้อมันไพกินเมืองที่นั้นดั่งเก่าเล่าหั้นแล คำทังมวลฝูงนี้อันเสนาอามาตทังหลายได้แต่งแปงนั้น พระยาก็เอาชุอัน พระยาจึ่งว่าเงิน ๓ พัน อันชาวเมืองต้อนรับนั้นถือย่าหื้เขาได้หื้เทอะ เหตุมันหากมาชิงเอาค่าย บ่ชอบหื้คืนแก่เขาแล้วบ่ควรหื้เพื่ออั้นแล อันนี้ชื่อว่าธุรนิกเขปหนโลกมีดังนี้แล

ที่นี้จักกล่าวห้องปุพพเยาค ปัญจกะ เล่ายังมีดังนี้ อันปุพพปโยคะนั้นมีในยและวัตถุเสมอกันด้วยอัตถสถกะอันกล่าวแล้วพายหลังนั้นชุอันแล สหคเยาคนั้นได้ภิกขุย้ายหลักปักตอยอร้วเอาที่ดินท่านผู้อื่นมาตราคลาเอาที่ท่านเท่าเส้นผมตัดมนึ่งก็เปนมูลเสต พร้อมกับด้วยปเยาค อันย้ายนั้นสิ่งคยวแล

อนึ่ง ไม่เคารพยำเกรงพระอาชญาของเจ้าแผ่นดิน เจ้ากลับมาเอาบ้านเอาเรือนเรียกเป็นโจรปล้นชิงเอาเข้าของ ๆ ท่าน อันนี้ก็เป็นโทษอย่างหนึ่ง เงินทองที่เขาต้อนรับนั้นเจ้ายังไม่ได้รับได้ใช้ เจ้าขุนกลับรับเอานั้นให้คืนแก่ชาวเมืองเสียก่อน เงินค่านาปีก่อนยังไม่ควรได้กินได้ใช้ก่อน เจ้าขุนกลับเอาอย่างนี้ก็เป็นโทษอย่างหนึ่งแล ให้ปรับไหม ๔ เท่า เป็น ๓,๐๐๐ บาท เสียให้แก่พระยาเจ้า ๒,๐๐๐ บาทแล ส่วนตัวเจ้าขุนไม่ยำเกรงพระราชอาญา ของเจ้าพระยาก็ควรได้รับโทษอันนี้ไว้รู้แก่อาชญานั้นแล

มหาเสนาและอามาตย์ทั้งหลายพิจารณาแต่งทำอย่างนี้แล้ว ก็กลับไปกราบทูลพระเจ้าแผ่นดินทุกประการ และพระองค์ก็รับสั่งว่าเขาหากเป็นข้าแก่ของเรา มันมีคุณความดีมาแต่ก่อนมากมายแล ถ้าจะว่าตามโทษควรประหารชีวิตและริบข้าของให้หมดไปจริง ๆ บัดนี้เห็นแต่คุณความดีของเขา ยังมีอยู่ ยังจักให้ครองเมืองอยู่ แต่จะต้องสั่งสอนให้ดีเสียก่อน ว่าแล้วก็ให้จับผูกมือให้เดินไปทุกชอกถนนหนทางในเมืองทั้งมวล แล้วให้ตะโกนกล่าวตามโทษซึ่งมีในตัวทุกประการ เอาขังคุกไว้วันหนึ่ง พอให้รู้จักโทษแล้วจึงแก้มัดออก แล้วจึงให้มันไปกินเมืองที่นั่นดังเดิม เรื่องราวทั้งมวลนี้ซึ่งเสนาอามาตย์ทั้งหลายได้แต่งทำไว้นั้น พระเจ้าแผ่นดินก็ทรงทราบทุกประการ พระยาเจ้าจึงรับสั่งว่าเงิน ๓,๐๐๐ ที่ชาวเมืองต้อนรับนั้นอย่าให้เขาได้ ให้เหตุมันแย่งชิงเอาไม่ชอบที่คืนให้แก่เขาไม่ควรให้ เพื่อเหตุนั้นแล้ว กรณีนี้ชื่อธุรทิกเขปทางโลดังนี้แล

ที่นี้จักกล่าวปุพพโยค ปัญจกะ ก่อน มีเรื่องดังนี้ บุบปโยคะนั้นมีนัยและวัตถุเสมอด้วยกันด้วยอัตถสาถกะที่กล่าวมาแล้วในตอนต้นทุกประการแล สหคโยคะนั้นได้ในกรณีที่ภิกษุย้ายหลักปักตอยอร้วเพื่อเอาที่ดินของท่านผู้อื่น มาตรว่าเคลื่อนจากที่เท่าเส้นผมตัดกลมหนึ่งก็เป็นมูลเฉทพร้อมกับปโยคะอันย้ายของนั้นอย่างเดียว

ที่นี้จักกล่าวสวิธารปัญจหารเล่า ยังมีภิกขุ ๕ ตน ไพคลุมบาตหันไตรเงินกตุมพิกผู้ ๑ ไว้ที่รักสาบ่ดี ควรเอาได้ง่ายนัก เขาจากันว่ายามค่ำเราพร้อมกันชาเนอว่าอั้น เถิงยามค่ำนั้นเขาก็ชำพร้อมกันแท้ ตนนึ่งแลวนร้ายแกวนการอันลักหลอรชะลี้ไพก่อรแล ได้แล้วก็เอามาหา ๔ ตนนั้น เขาว่าเราบ่ทันจากันเพื่อ เจ้าพ้อยไพเอาก่อนสันนี้ ตูบรู้ด้วยท่านแลเนอ ตูบเถาแลเนอ ชาเจ้าแลว่าอั้น เขาก็หนีเมือแล

ตนนั้นจึ่งว่าเราหากจาหากชวนกันแล้วด่าย เขาบ่ไพเอาได้กูไพเอามาได้แล้วพ้อยเสยร้ายแก่กูผู้ผยวอั้นชาว่าอั้นท่านตนนั้นก็เอาไถลเงินนั้นไพส่งเสยที่เก่าเล่าแล เขาฝูงนั้นจึ่งจากันว่าเราก็ชวนกันไพลักของท่านแท้ เท่ามันผู้ผยวหากไพลักเอาก่อนเล่าได้แล้วเถามาหาเรา เราก็บ่เอามันพ้อยเอาไพสั่งไว้ดังเกล่าเล่าสันนี้ ยังจักเป็นโทสแก่ผู้ใดอันชาว่าอั้น เขาก็บยินแจ้งแก่ใจสักอัน เขาจึ่งไพถามมหาอุปปาลีเจ้าและมหาอุปปาลีเจ้าว่าสูหากมีกันทะพร้อมเพรียงกันแล้วมีคำอันผยวกันแต่หัวทีแล้วมีเถยยจิตเสมอกันแล้ว เมื่อไพเอาของท่านนั้นแม่นว่าพร้อมก็ดี บ่พร้อมก็ดี เท่าตนนึ่ง สองตน หากไพเอามาได้ก็ดี สูงทังมวลหากเปนมูลเสตทังมวลชุตนแล้วแล เหตดังอั้นสูหากบังเกิดเถยยจิตพร้อมกันแล้วตนนั้น หากไพเอามาได้ด่ายเปนมูลเสตชุตน เพื่ออั้นแลเหตสมนตปาสาทิกวา ปาสาทิกะว่าดังนี้ สวิยอวหาเรา สวิวหาเรา ติ ตตรยายัง วินจจเยา สมพหุลาภิกขุอมุกโน มคเคหัคน ตวา วานหนวาภิหิตวา ภณฑาหริสสามาติ สวิหิตวา คจฉนติเตสุเอโต ภณฑอวหารติตสสสุทธาเร สพเพสัง ปาราชิกัง ดังนี้แล

มหาอุปปาลีเจ้ากล่าวดังนี้แก่เขา ๕ ตน วันนั้นแล อันนี้ชื่อว่า สวิทธาวหาร ในสาสนาแล

ที่นี้จักกล่าว สวิทธารปัญจาวหาร ยังมีภิกษุ ๕ รูป ไปบิณฑบาตรพบถาดเงินซึ่งกฎุมพีผู้หนึ่งเก็บรักษาไว้ไม่ดี ควรเอาได้ง่ายนัก เขาจึงพูดกันว่า ยามค่ำเรามาพร้อมกันนะ ถึงเวลาค่ำมาพร้อมกันจริง รูปหนึ่งร้ายกาจกว่าเพื่อน ชำชองในการลักขะโมย ชิงไปทำการก่อนพอได้แล้วก็พาเอาถาดมาหาพระทั้ง ๔ รูปนั้น เขาบอกว่าเรายังทันได้พูดกัน ท่านกลับไปเอามาก่อนอย่างนี้ พวกเราไม่รู้ด้วยท่าน พวกเราไม่เอาแล้วจะทำอย่าใดก็สุดแล้วแต่ท่านเทอะ ทั้งหมดก็พากันหนีกลับ

ภิกษุรูปนั้นว่า พวกเราพูดกันแล้วพวกเขาไม่ไปเอามาเราไปเอามาแล้ว กลับมากล่าวร้ายแก่เราดังนี้ พระรูปนั้นก็เอาถาดเงินไปส่งไว้ ณ ที่เดิม แล เขาเหล่านั้นจึงพากันไปขะโมยเอาเข้าของท่านจริง เป็นแต่เธอผู้เดียวไปเอามาก่อนแล้วเอามาหาเรา เราไม่รับมันกลับเอาไปส่งไว้ที่เดิมอย่างนี้จักเป็นโทษแก่ใครว่าอย่านั้น เขารู้สึกไม่แจ่มแจ้งแก่ใจสักอย่าง จึงพากันไปถามพระมหาอุบาลี ๆ กล่าวว่า พวกเธอหากมีกันทะพร้อมเพรียงกันและยึดถือคำเดียวกันตั้งแต่แรกแล้วมีเถยยจิตเสมอกันแล้ว ตอนไปเอาของเขานั้น แม้นจะพร้อมหรือไม่พร้อมก็ดี เพียง ๑ รูป ๒ รูป ไปเอามาก็ดี เธอทั้งหมดก็หากเป็นมูลเวทแล้วทุกรูป เหตุเพราะพวกเธอบังเกิดเถยยจิตพร้อมกันแล้วรูปนั้นจึงไปเอามา เป็นมูลเวททุกรูปเพราะเหตุนั้นแล เหตุคัมภีร์สมันตาปสาทิกวา ปสาทิกกา ว่าดังนี้ สวิทธวหาโร สวิวหาโรต ตตรายายัง วินจฉโยสมูพหุลาภิกขุอมุกโน อมุเคหัคนตรา วานหนวาภิหิตวา ภณฑาหริสสามีติ สวิทธหิตฺวา คจฉนฺติ เตสุเจโต ภณฑอวหารติ ตสฺส สุทธาเร สพฺเพสัง ปาราชิกัง ดังนี้แล

พระมหาอุบาลีเจ้ากล่าวดังนี้แก่พระภิกษุทั้ง ๕ รูป วันนั้นแล กรณีนี้ชื่อ สวิทธาวหารในศาสนาแล

หนโลกมีดังนี้เล่า ยังมีโถง ๗ คน เขาจากันว่า เราจักพร้อมกันไพเอางัวมากินสักตัวบ่ว่าอั้น เขาฝูงอื่นบ่ทันมาพร้อมเหื่อ ผู้นึ่งมันก็ชวนผู้นึ่งผู้สองเปนสหายมันอยู่บ้านใกล้ขานั้นก็ไพลักเอางัวตัวนึ่งมาข้าต้มออมลาบสาเลิมไว้แล้ว เขา ๔ คนนั้นอยู่บ้านไกล จึ่งมารอดว่าจักชวนเขา ๓ คนนั้นไพว่าอั้น เขา ๓ คนนั้นว่า คำจาเราหากมีแล้วตู ๓ คนหากไพเอามาข้าไว้ถ้าสูเจ้าแล้วแลเด บ่หื้ยากใจสูเจ้าแล เท่ารู้มากินจิ่มกันเทอะว่าอั้น เขา ๔ คนนั้นว่า คำจาเราว่าพร้อมกันแล้วจิ่งไพว่าอั้นก็ดาย

ที่นี้สูเจ้า ๓ คน หากไพลักเอามาข้ากินบ่หื้อตูข้ารู้สันนี้ช่างสูทราตุบกินด้วยสูแลว่าอั้น เขา ๓ คนนั้นจึ่งว่า เราจากันก็ว่าจักไพเอามากินว่าอั้น แต่ก่อนแล้วดายตูจิ่งไพเอามาเยียะไว้ถ้าสูเจ้าแล บ่หื้ยาใจสักอันแล บัดนี้สูเจ้าอย่าว่าอั้นเท่ารู้มากินจิ่มตูข้าอย่าหาข้าว่าฤา หื้ว่าแก่ตูข้าเทอะ เขาจักข้าก็หื้อมาข้าตู ๓ คนนี้ จักไหมก็หื้อไหมตูข้านี้เทอะ บ่หื้ตีดหื้แปดสูเจ้าและว่าอั้นเท่ารู้มากินจิ่มตูเทอะ

เขา ๔ คนนั้นว่า แม่นสูเจ้าว่าอั้นก็ดีก็ว่าของลักพ้อยจักกินจิ่มเราบ่พ้นโทสอันนั้นได้ เขาจิ่งว่าผิอันตูก็จักหื้เงินแก่สูร้อยเงินนึ่ง แต่รู้มากินจิ่มตูเทอะ หื้อว่าเปนของตูบ่ใช่ของลักเท่าสูเจ้าอย่าไพบอกใผหื้รู้เนอว่าอั้นเหตกัวเขาไปกินจ้างบอกจิ่งขอหื้แก่เขาเพื่ออั้นแล

เขา ๔ คนนั้นเสยใจว่า เงินอันบ่ใช่ของลักหากเปนของเขา ๓ คนนั้น หื้อแก่เราบ่เปนสังแลว่าอั้นเขาก็ล่ายเอาหั้นแล เมื่อลุรเขาไปบอกแก่เจ้าชุน เขาไพลักงัวเขามากินตัวนึ่ง ชวนตูข้ากินจิ่มตูข้าบ่กินว่าอั้น

ในทางโลกมีดังนี้ ยังมีนักเลง ๗ คน เขาพูดกันว่า เราพร้อมกันไปชะโลยวัวมาฆ่ากินสักตัวเถอะ พรรคพวกยังไม่ทันมาพร้อมกันนักเลงคนหนึ่งก็ชวนอีก ๒ คน ซึ่งเป็นสหายอยู่บ้านใกล้เคียงกันไปชะโมย เอาวัวตัวหนึ่งมาฆ่าต้มออมและทำลาบเตรียมไว้ เขา ๔ คน อยู่บ้านไกลจึงมาถึงช้า ว่าจักชวนเขาทั้ง ๓ คน นั้นไปด้วยกัน ทั้ง ๓ พูดว่าเราได้ตกลงกันแล้ว แต่เราทั้ง ๓ คน ไปชะโมยมาก่อนแล้วเพื่อไม่ให้ยากใจพวกแก ดังนั้นเชิญมากินกันเถิด คนทั้ง ๔ กล่าวว่า คำพูดว่าเราจักไปพร้อมกันอย่างนั้นมิใช่หรือ

ที่นี้พวกแกทั้ง ๓ คน กลับไปชะโมยมาฆ่ากินโดยไม่ให้พวกเรารู้ดังนี้ก็ตามใจพวกแกเถิด พวกเราไม่กินด้วยแล้ว คนทั้ง ๓ จึงว่า เราพูดกันว่าจักไปเอามากินว่าดังนั้นแต่ครามก่อนแล้ว พวกเราจึงไปเอามาทำไว้ก่อนเพื่อไม่ให้พวกแกลำบากใจ บัดนี้พวกแกอย่ามาว่าอย่างนี้ มากินกันเถอะอย่าหาว่าอย่างนั้นเลย ใครว่าก็ให้ว่าแก่พวกเราเถอะ เขาจักฆ่าก็ให้มาฆ่าพวกเราทั้ง ๓ จักปรับไหมก็ให้มาปรับพวกเราเถอะ จะไม่ยอมให้แปดเปื้อนพวกแก ขอให้มากินด้วยกันเท่านั้น

เขาทั้ง ๔ พูดว่า แม้นพวกแกว่าอย่างนั้นก็ดี ของชะโมยถ้ากินด้วยกันก็ไม่พ้นโทษนั้นได้ ทั้งสามจึงว่าถ้าอย่างนั้นพวกเราจะให้เงิน ๑๐๐ บาท ขอให้มากินด้วยกันเถิด ขอถือว่าเป็นของเรามิใช่ของชะโมย เพียงแต่อย่าไปบอกใครเท่านั้น คนทั้งสามกลัวเขาจะไปรับจ้าง (เป็นพยาน) บอกจึงยอมให้เงินเขา

เขาทั้ง ๔ นั้นปลงใจว่า เงินมิใช่ของชะโมย หากเป็นเงินเขา ๓ คน ให้แก่เราคงไม่เป็นไร เราจะหลอกคนอื่นได้ ภายหลังได้ไปบอกแก่ลูกชุนว่า ทั้ง ๓ คนไปชะโมยวัวคนอื่นมาฆ่ากิน ชวนพวกเราไปกินแต่เราไม่ยอมกินด้วย

เจ้าขุรจึ่งหื้อไพเอาเขา ๓ คนนั้นมาถามดู เขาก็กล่าวเคล้าคำอันนั้นว่า มีวันนึ่งเขา ๔ คนนั้นหากมาชวนตูข้ากินก่อนตาย พร้อมกันจากันแล้วเขาพ้อยบ่มาหาตูข้าก็ลวดไพก่อนเอามาข้าออมส้มลาบกินไว้ ถาตูข้าสู่เขากินเล่า ตูข้าว่าโทสอันเปนโจรนี้ไว้แก่ตูข้าเหอะ แม่นได้เสยก็ดี ตายถ่ดี ตูข้าหากจักเสยจักตายชะแล่วาอั้นเท่ามากินเหอะ ตูข้าว่าอั้นเขาก็บ่กินยยวเปนโทดยยวเขาบอกฝูงอื่น จึ่งหื้เงินแก่เขา ๔ คนนั้น ๑๐๐ เงินนึ่งเปนสินจ้าแล้วแล คน ๒๕ เงิน ทั้งสี่คนนั้นเปน ๑๐๐ เงินนึ่งแล้วเอาเงินจ้างแห่งตูข้าแล้ว พ้อยยังมาบอกแก่เจ้าของเล่าอั้นชาคำเท่ามีดังนี้แล ไว้รู้แก่เจ้าขุรแลเด

เจ้าขุนให้ไปจับเขาทั้ง ๓ คน มาแล้วถามดู เขาก็กล่าวตั้งแต่ต้นว่า วันหนึ่งเขา ๔ คน มาชักชวนพวกข้าฯ ก่อนตกลงพร้อมกันแล้วเขากลับไม่มา เลยตกลงไปเสียก่อน เลาจัดการฆ่าแกงและลาบกินกัน พวกเราชวนเขากินด้วยและบอกว่าโทษนี้เอาไว้แก่พวกเราเหอะ จะได้ก็ตาม ตายก็ตาม พวกเรายอมเสียและยอมตาย ขอให้มากินร่วมด้วยก็แล้วกัน พวกเราว่าอย่างนี้ เขาก็ไม่ยอมกินกลัวมีโทษ เกรงเขาจะบอกแก่คนอื่นจึงยอมให้เงินแก่เขาทั้ง ๔ คนไว้ ๑๐๐ บาท เป็นค่าจ้างคนละ ๒๕ บาท เป็นเงิน ๑๐๐ แล้วเอาเป็นค่าจ้างพวกเราให้เขา ยังกลับไปบอกแก่เจ้าของวัวเสียได้ เรื่องราวมีเพียงนี้ขอเจ้าขุนท้งหลายโปรดทราบเถิด

เจ้าขุรจึ่งถามเขา ๔ คนนั้นว่า เขา ๓ คนนั้นหื้เงินแก่สูแท้ฤา เขาขานว่าหื้แท้แล เจ้าขุรว่าสูหากไพลักงัวท่านมากินจากันแล้วเท่าเมือเอานั้นสูบ่ไพจึ่มเขา ๓ คนนั้น หากไพเอามาข้าออมลาบกินไว้ถาสูแล้ว สูมาบ่รอดเขาหื้กินสูพ้อยบ่กินแท้โทสอันนั้นก็บ่ติดบแปดสูสังแลเหตว่าสาหัตถิกะแล อาณัตติกะ สหปโยคฝูงนี้บ่มีแก่สูสักอันแล เท่าอันเขาหื้เงินแก่สูนั้น สูเอามาหาตูบ่มีโทสแลสูเอาแล้วพ้อยอำไว้เขา ๓ คนนั้นบอกแก่ตู ตูถามสูจึ่งบอกว่ามีสันนี้เปนโทสสูอันบังลับไว้ก็ว่าเขาหื้ค่างงัวตัวนั้นแก่สูแล้วเด โทสอันนี้บ่พ้นสูได้แล ก็ยังเข้าเปนโจรรักษาเขา ๓ คนนั้นแล แม่นสูบ่ไพก็เสมอไพลักเอางัวตัวนั้นมาขายหื้อแก่เขาเอาเงินร้อยนั้นแล ดังสูบ่กินชิ้นงัวก็บ่เอาเงิน สูรู้เท่ามาบอกแก่ตูก็ดี บ่อั้นได้มาบอกแก่ตูหื้ตูรู้หันอย่าบังไว้ สันนี้บ่มีโทสแล ว่าอั้นแล จึ่งหื้เขาไพบอกแก่เจ้างัวตัวนั้นมาถามดูว่างัวตัวนี้เปนงัวสูแท้ฤา เขาว่าเปนงัวตูข้าแท้แล สูซื้มาน้อยชา เจ้างัวว่าซื้อมาร้อยเงินแล้ว หากเปนงัวกลยรงัวมาตูข้าแท้แลว่าอั้น

เจ้าขุนจึงถามเขา ๔ คนว่า คนทั้ง ๓ นั้นให้เงินแก่พวกแกจริงหรือ เขารับว่าให้จริง เจ้าขุนกล่าวว่า เมื่อเขาไปชะโมยวัวของคนอื่นมาพวกแกไม่ไปกับเขา ทั้ง ๓ คนนั้นกลับไปเอามาฆ่าแกงและลาบไว้รอพวกแก แต่เมื่อพวกแกมากลับไม่ยอมกิน นับว่าโทษอย่างนั้นยอมไม่มีแก่พวกแก เหตุว่าสาหัตถิกะและอาณัติติกะสหประโยคเหล่านี้ นับว่าไม่มีแก่พวกแกสักอย่าง แต่ว่าที่เขาให้เงินนั้นถ้าพามาหาพวกยอมไม่มีโทษแล ทว่าสูกลับปิดบังไว้ ไม่ยอมมาบิกแก่พวกเรเมื่อพวกเราถามจึงบอกให้ดังนี้จึงบอกว่ามีอย่างนี้ นับเป็นโทษที่สูปิดบังไว้ก็ว่า เขาให้วัวตัวนั้นแก่พวกแกแล้วโทษนี้ก็ไม่พ้นจากพวกแกไปได้แล ยังนับว่าเป็นโจรรักษาเขาทั้ง ๓ คนนั้น แม้นไม่ไปก็เหมือนไปลักวัวตัวนั้นมาขายแก่เขาเพื่อเอาเงิน ๑๐๐ นั้นแล ถ้าพวกแกรู้กลับมาบอกพวกเรา ก็ดี หรือให้พวกเราได้รู้เห็นอย่างนี้ไม่มีโทษแล ดังนั้นจึงไปบอกแก่เจ้าของวัวแล้วเอามาถามดูว่าวัวตัวที่หายเป็นของพวกแกจริงหรือ สูซื้อมาราคาเท่าไร เจ้าของวัวกล่าวว่าซื้อมา ๑๐๐ บาท เป็นวัวใช้เทียมเกวียนและสำหรับไถนาของพวกเราจริง ๆ

ที่นั้นเจ้าชุรจิ่งตัดว่า ส่วนเขา ๓ คนนี้ไพลักเอามาข้ากินนั้นไหม ๔ เท่าเป็น ๔ ร้อยเงิน ตัวกยรคิงคน ๑๐๐ บาท หวิด ๓ กำ ส่วรเขา ๔ คนไหม ๔ เท่าเป็น ๔๐๐ เงิน รวมทั้งมวลเป็น ๘๐๐ เงิน ผ่าในหนี้แล หนี้แก่เจ้างัวเป็นสินไหม ๓๐๐ เงิน แต่ค่างัว ๑๐๐ เงิน ไหวพระยา ๒๐๐ เงิน เจ้าชุรกิน ๒๐๐ เจ้าชุรแต่งสันนี้แล อันนี้ชื่อสังวิวาหารหนโลกแล

ที่นั้นลูกขุนจึงตัดสินว่า เขาทั้ง ๓ คนนี้ไปลักขะโมยของเขามาฆ่ากินนั้น ปรับไหม ๔ เท่าเป็น ๔๐๐ บาท ตัวการปรับคนละ ๑๐๐ บาท ขาดไป ๓ มะกล่ำ ส่วนเขาทั้ง ๔ คนปรับ ๔ เท่า เป็น ๔๐๐ บาท รวมทั้งหมดเป็น ๘๐๐ บาท แบ่งหนี้นั้นให้แก่เจ้าของวัวเป็นค่าปรับไหม ๓๐๐ บาท เป็นค่าวัว ๑๐๐ บาท ค่าเข้าเป็นของหลวง ๒๐๐ บาท ลูกขุนได้ ๒๐๐ บาท ลูกขุนตัดสินอย่างนี้ ชื่อสังวิหารทางโลกแล

ที่นี้จักกล่าวห้องสังเกตกัมม์เล่า ยังมีภิกขุ ๒ ตน ตนนึ่งเป็นลูกสิก ตนนึ่งเป็นอาจาร ขาจากันว่าดังนี้ เขาบานสกมีชื่อดังนี้ กระกูลดังนี้อยู่บ้านโพ้ร นิมนต์ตูเมื่อเอาเข้าบิณฑบาตยังเรือนหันสรอบคำเขาลูกนึ่งใส่ไว้ในพ้อมไว้จิ่มเสาบนหัวหั้นแลเจ้าจุ่งอุบายไพเอาข้าวเมื่อเช้านี้คันหันเขาประหมาดนัก เจ้าจุ่งจกเอายังพ้อมข้างที่นอนบนหัวเขาหั้นหี้ได้เมื่อเช้านี้ว่าอั้น

ที่นี้จักกล่าวถึงสังเกตกรรมก่อนยังมีภิกษุ ๒ รูป รูปหนึ่งเป็นลูกศิษย์ รูปหนึ่งเป็นอาจารย์ เขาพูดกันว่าดังนี้ อุบาสกมีชื่อดังนี้ มีตระกูลดังนี้ อยู่บ้านทางโน้น นิมนต์พวกเราเข้าไปบิณฑบาตรที่บ้าน พวกเราได้เห็นขันทองคำใบหนึ่งใส่กระพ้อมไว้ที่เสาบนหัวนอนนั้นแล เธอจึงวางอุบายไปขะโมยตอนไปบิณฑบาตร เห็นเขาประมาทจึงล้วงเอาออกมาจากกะพ้อมบนหัวนอนที่เห็นตอนเช้านี้แลว่าอย่านั้น

ภิกษุตนหนุ่มนั้นก็ไพแท้ หันเขาประหมาดท่านก็จกเอาสรอบคำได้แท้ เขาเจ้าเรือนบ่เห็นสรอบคำนั้นไหน จึ่งตีนหาว่าเสยสรอบคำเราไหนอั้นชาว่าอั้น ผู้นึ่งบอกว่าเมื่อเช้าก็กูเห็นเจ้าหัวตนนึ่งมาคุมบาด มายืนอยู่หนก็นาว่าอั้น ที่นั้นเขาจึ่งแล่นไพหา ขับบ่หันไพแรงแท้จึ่งหันหลังจึ่งร้องว่า เจ้าหัวอยู่หั้นก่อรว่าอั้น เจ้าหัวตนนั้นได้ยินจึ่งคะนิงใจว่าเขาบาหันกูแล้วแลว่าอั้นจึ่งเอาสรอบคำนั้นหอดเสยยังข้างทางหั้นแล้วก็แล่นหนีไพไวไวดีไพรอดวัดแล้วก็บอกแก่อาจารว่า เอาสรอบคำนั้นได้แท้แล เท่าเขาแล่นมาหันข้าลวดทอดไว้ข้างทางโพ้รแล้วแล ว่าอั้นตนอาจารว่าคะแนมไปเราบ่ได้มาทะราเขาหากได้ของคืนแล้วบ่เป็นสัง และว่าอั้นตนลูกสิกยินบ่จมแก่ใจจึ่งเข้าไพไหว้มหาอุปปาลีเจ้า ท่านจึ่งว่าได้มาก็ดีบ่ได้มาก็ดี เขือทังสองหากมีเถยยจิตจึ่งพร้อมกันแล้ว ตนนึ่งเป็นอาณัตติก สาหัตถิกะแล ก็ได้ไพลักของท่านก็ได้มาแท้ของอันนั้น ก็คลาจากที่นั้นมาตราเส้นผมตัดมนนี้ดังอั้นก็ดี เขือก็ได้เถิงมูลเสตแล้วแล เหตกฎหมายคล่าและยาม

ภิกษุหนุ่มรูปนั้นก็ไปจริง พอเห็นชาวบ้านประมาณก็ล้วงเอาขันน้ำทองคำนั้นมาจริง เจ้าของบ้านไม่เห็นขันน้ำทองคำใบนั้นจึงหากันใหญ่ว่าขันน้ำทองคำเราหายไปที่ไหน ชาวบ้านผู้หนึ่งบอกว่าตอนเช้าเมื่อกี้เราเห็นพระภิกษุรูปหนึ่งมาบิณฑบาตรยืนอยู่ตรงนั้น เขาจึงพากันวิ่งตามไปเห็นหลังไว ๆ จึงตะโกนเรียกว่า พระคุณเจ้าอยู่ที่นั่นก่อน พระภิกษุรูปนั้นได้ยินจึงคิดว่าเขาตามมาทันกูแล้วจึงเอาขันทองคำใบนั้นทิ้งเสียตรงข้างทางแล้วก็วิ่งหนีไป พอไปถึงวัดก็บอกแก่อาจารย์ของตนว่าเอาขันน้ำนั้นมาได้แล้ว เจ้าของเขาวิ่งตามมาทันผมเลยทิ้งไว้ข้างทางโน้นเสีย อาจารย์ว่าถ้าเราไม่ได้ของมาเขาเอาคืนไป แล้วก็คงไม่เป็นอะไรว่าอย่างนั้นลูกศิษย์รู้สึกไม่สบายใจจึงเข้าไปกราบเรียนพระมหาอุบาลี ท่านกล่าวว่าของนั้นจะได้มาหรือไม่ได้มาก็มีเจ้าทั้งสองก็นับว่าเป็นผู้มีเถยยจิตแล้ว จึงพร้อมกัน รูปหนึ่งเป็นอาณัติกะ สหัตถิกะ แลได้ไปขะโมยของท่านมาจริง [illegible]

กฎหมายของและที่ไว้ของตนไพเอาก็ได้ยามหมายนั้นแท้ เหตุดังนั้นเจ็ดทั้งสองหากเป็นมูลเสตมหาอุปปาลีเจ้ากล่าวดังนี้วันนั้นแล

เขาท่าน ๒ ตนนั้นได้ยินว่าเขา ๒ ตนนั้นบ่เป็นสรมแล้ว ก็ได้สึกเสยวันนั้นแล อันนี้ชื่อว่าสังเขตกัมม์ หนสาสนาแล

หนโลกมีดังนี้เล่า ยังมีนายโถงเหล้าผู้นึ่งบังคับบ่าวมัน ๔ คนว่า วันนี้เราหาสังกับเหล้าบ่ได้ สูไพลักเอางัวมาตัวนึ่ง เจ้าจักข้ากับเหล้าเทอะว่าอั้น เขา ๔ คนนั้นก็ไพแอ่วหาแท้บ่ได้งัว พ้อยได้ควายมาตัวนึ่ง มาบ่รอดบ้านพุ่ร ๕๐๐ วา เขาก็เอาไพในป่าเถือเอาชิ้นมาแล้วก็บอกแก่นาย ผู้นายจึ่งว่ากูหากหื้อผู้ไพเอางัวด่ายสูพ้อยไปเอาควายอั้นกูบ่รู้ด้วยสูแลว่าอั้น เขาฝูงบ่าวก็หากชานกันกินเห้นแล

เมื่อพายลูรเจ้าควายรู้ไพบอกแก่เจ้าชุรหื้อหากเขามาถามดูเขาก็บอกตามอันมีชูอันหั้นแล เจ้าชุรจึ่งว่ามึงผู้เป็นนายหากบังคับเพิ่นว่าหื้สูไพหามาวันนี้ได้เนอว่าอั้นแก่เพิ่นด่ายเถิงยามกองงายเราจักตั้งเหล่าว่าอั้น เขาก็ได้ไพหามาได้แท้ ก็บ่ล่วงวันล่วงยามอันผัดนั้น เท่าบ่มีงัวเป็นดังคำว่านั้น พ้อยได้ควายมาเล่าดั่งอั้น มึงพ้อยว่าหื้สูไพเอางัวด่ายสูพ้อยไพเอาควายมาสันนี้กูบ่รู้ด้วยสูแล กูก็บ่กินด้วยสูแล มึงก็หากเป็นโจรผู้นั้ง เป็นนายเกลาบังคับหื้เพิ่นไพเอาได้มาแท้ แม่นได้งัวก็ดี ควายก็ดี มึงพ้อยหื้โทสโพ้นตัวจากตัวมึงอั้น ล่วงอาณัติศีกะบ่ได้ แม่นบ่กินก็อย่าเทอะ ก็หากเป็นสหปโยคจิ่มกันแล้วด่าย

อันนึ่งมึงก็ไม่บอกให้ตูรู้สักอันพ้อยอำโทสเพื่อนไว้อันนี้ก็เป็นโทสอันนึ่งแล ควายตัวนั้นเป็นค่า ๗๒ เงินหื้เขาฝูงไพลักเอามาข้ากินนั้นใช้เหตเขาหากข้าหากกินหื้ใช้ ๔ เท่า เป็นเงิน ๓๒๐ เป็นสหตถิกะ ผู้เป็นนาย

ของนั้นเคลื่อนจากที่ประมาณเส้นผมตัดวงกลมดังนี้ก็ดี เจ้าทั้งสองก็นับว่าถึงมูลเฉทแล้ว เหตุของกฎหมายแย่งชิงและหมายเอาของไว้ที่ของตนก็มุ่งหมายเอายานั้นแล้ว เหตุดังนั้นเจ้าทั้งสองนับเป็นมูลเฉทแล้ว พระมหาอุบาลีเจ้ากล่าวดังนี้วันนั้นแล

เขาทั้งสองนั้นได้ยินว่าตนไม่เป็นสมณะแล้วเลยลาสิกขาเสียวันนั้นแล กรณีนี้ชื่อสังเขตกรรมในสาสนาแล

สำหรับทางโลกมีดังนี้ ยังมีนักเลงผู้หนึ่งบังคับบ่าวของมัน ๔ คน ว่าวันนี้เราหาอะไรมาแกล้มเหล้าไม่ได้ พวกแกจงไปขะโมยเอาวัวมาตัวหนึ่งเถิด เขาทั้ง ๔ คนนั้นก็ไปเที่ยวลักจริง แต่ไม่ได้วัวกลับได้ควายมาตัวหนึ่ง พอมาใกล้บ้านประมาณ ๕๐๐ วา เขาก็เอาเข้าป่าไปชำแหละเอาเนื้อมาแล้วก็มาบอกแก่นาย ๆ จึงว่ากูให้ไปเอาวัวมาทำไมจึงไปขะโมยควายมา กูไม่รู้เรื่องกับพวกมึงนะ พวกบ่าวก็พากันกินที่นั้นแล

ที่หลังเจ้าของควายได้ไปบอกแก่ลูขุน ๆ ให้มาถามดูเขาก็บอกตามความจริงทุกประการ เจ้าขุนจึงว่ามึงเป็นนายหากบังคับคนอื่นให้พวกแกไปหามาวันนี้ให้ได้นะว่าอย่างนั้นแก่เขา ถึงทอนเช้าเราจะต้มกลั่นสุราว่าอย่างนั้น เขาไปหามาได้จริง ไม่ได้ล่วงเลยวันเวลาที่นัดหมายไว้นั้น แต่ไม่มีวัวกลับได้ควายมาอย่างนั้นเล่า มึงกลับพูดว่าให้พวกมึงไปเอาวัวกลับไปเอาควายมาอย่างนี้ กูไม่กินกับพวกมึงแล้วแกก็นับว่าเป็นโจรกับเขาด้วยคนหนึ่ง เพราะเป็นนายซึ่งเป็นหัวหน้าบังคับเขา แม้นจะได้วัวหรือควายก็ตามจึงก็จะต้องมีโทษจะพ้นไปไม่ได้ เพราะล่วงอาณัติศีกะไม่ได้ แม้นไม่กินก็ตาม ก็หากเป็นสหปโยคะด้วยเหมือนกัน

อนึ่งมึงไม่บอกให้พวกเรารู้สึกอย่างเท่ากับปิดบังโทษคนอื่นไว้ นี่ก็เป็นโทษอันหนึ่งแล ควายตัวนั้นราคา ๗๒ บาท ให้เขาพวกขะโมยเอามาฆ่ากินนั้นชดใช้ เหตุเขาหากฆ่ากินให้ใช้ ๔ เท่า เป็นเงิน

อาณัติติกะบังคับเพิ่นไพเอาไหม ๑๑๐ เงิน พุ่รอำโทสไว้คือว่าลำโจรไว้ไหม ๑๑๐ เงิน เป็นเงิน ๒๒๐ รวมกับเงินทั้งมวลเปนเงิน ๕๒๐ จิ่งผ่าในนั้นเข้าเหล้มพระยา ๑๕๐ ใน ๑๕๐ หี้แก่เจ้าควาย ๒๐๐ เปนยาเจ้าขุรุ่งพิจารณา ๑๗๒ เงิน เจ้าขุรแต่งสันนี้วันนั้นแล กล่าวห้องสังเกตสมม์แล้วเท่านี้แล

ที่นี้จักกล่าวนิมิตสมม์เล่า ยังมีภิกขุ ๒ ตน ตนนึ่งเปนแก่ชวนลูกสิกไพคลุมบาตเข้าบ้านเขาที่นึ่ง หันผ้าเขาผืนนึ่งจิ่งทอแล้วตัดออกไพยังเหมยกลางบ่วงบ้านเมื่อภิกขุ ๒ ตนนั้น หันใคร่ได้เลงดูภายใต้ภายเหนือบ่หันใผสักคน ตนแก่จิ่งสัญญาด้วยนิ้วมือมิตตกัมม์คือว่าพับตาหี้ตนหนุ่มนั้นหัน ตนหนุ่มนั้นก็คว้าเอาผ้านั้น อันคลุมนั้นม้วนใส่ในผ้าอันคลุมนั้น ก็หนีออกไพไกลบ้านยามใหย่นึ่ง เจ้าผ้าจิ่งออกเรือนมาบ่หันผ้าจิ่งร้องว่า ใผมาเอาผ้ากูผืนยังไว้หนีไพไหนแล้วบรู้แลว่าอั้น มีผู้ยิง ๑ อยู่บ้านหัน มันไพเก็บผักยังสวนจึนห้นมันหันมันว่าเมื่อเช้ากูหันเจ้าหัว ๒ ตน มาคุมบาตมายืนลยู่จิ่มห้นี้นาบ่หันได้เข้าเถื่อ ยยวออกไพเยียะรีบพังกี้นาเท่าบ่หันหันแจ้งแท้ จักเอาก็บรู้บ่เอาก็บรู้ไหนแล ที่นั้นเจ้าผ้าจิ่งแล่นไพก้อมพอหันหลังจิ่งร้องว่า เจาหัวตนนั้นอยู่หั้นก่อนว่าอั้น เขา ๒ ตนนั้นหันเจ้าผ้าไล่ทันจิ่งเอาผ้านั้นออกทอดเสยแล้วลวดแล่นหนีไพแล

ที่นั้นยังมีโจงผู้นึ่งเล่าลุกพายหน้าโพ้รหันเจ้าหัว ๒ ตนนั้นลวดละผ้านั้นเสย มันก็มาทันที่นั้นแล้ว เจ้าผ้าบ่หันเถื่อเท่าพอหันมันก็คว้าเอาผ้าผืนนั้นแล่นหนีไพที่อื่นเล่า เจ้าผ้าไล่ทันดีท่าวมัดเอาไพหาเจ้าขุร บอกคำทังมวลว่ามันลักผ้าได้ผ้ากับมือมัน มัดเอาบาหาเจ้าขุร ๆ จิ่งถามว่า มึงเปนโจรลักผ้าแท้ฤา มันว่าข้าบเปนโจรเจ้าหัว ๒ ตน เท่าเอาผ้าไหนมาบรู้เสยเขาไล่มาลวดชักผ้านั้นเสยข้างทางหั้น ข้าหันลวดเก็บเคาว่าอั้น เจ้าขุรจิ่งว่า

๓๐๐ บาท เป็นสหัตถิกะผู้เป็นนายเป็นอาณัติติกะ บังคับบ่าวไปขะโมยมา ปรับ ๑๑๐ บาท สำหรับการปิดบังโทษไว้คือว่าปิดบังโจรไว้ปรับ ๑๑๐ บาท เป็น ๒๒๐ บาท รวมเงินทั้งหมด ๕๒๐ บาท จึงแบ่งเข้าคลัง ๑๕๐ บาท ใน ๑๕๐ ให้แก่เจ้าควาย ๒๐๐ บาท เป็นค่าเหน็ดเหนื่อยแก่เจ้าขุนผู้พิจารณา ๑๗๒ บาท เจ้าขุนตัดอย่างนี้วันนั้นแล กล่าวเรื่องสังเกตกรรมเสร็จเพียงนี้แล

ที่นี้จักกล่าวนิมิตติกรรมก่อนยังมีภิกษุ ๒ รูป รูปหนึ่งแก่ชวนลูกศิษย์ไปบิณฑบาตร เอาข้าในบ้านแห่งหนึ่ง เห็นผ้าชาวบ้านผืนหนึ่งที่ทอแล้วตัดออกไปตากน้ำค้างกลางลานบ้าน เมื่อภิกษุทั้งสองรูปนั้นเห็นอยากได้ดูใต้ถุนบ้านไม่มีใครสักคน รูปที่แก่จึงสัญญานิ้วมือเป็นนิมิตกรรม คือขยิบตาให้รูปที่หนุ่มนั้นเห็นพระหนุ่มก็คว้าเอาผ้านั้นม้วนในร่มจีวรของตนแล้วรีบหนีไปไหลจากบ้านพักใหญ่ เจ้าของผ้าออกจากบ้านมาไม่พบผ้าจึงร้องขึ้นว่าใครมาเอาผ้าเราไปหนีไปไหนไม่รู้เลย หญิงผู้หนึ่งอยู่ที่บ้านไปเก็บผักที่สวนได้บอกแก่เจ้าของผ้าว่า ตอนเช้าเราพบพระภิกษุ ๒ รูป มาบิณฑบาตรยืนอยู่ตรงนั้น ยังไม่ทันได้ข้าวบิณฑบาตรได้รีบเดินออกไปอย่างรีบเร่งเมื่อกี้นี้ แต่ไม่เห็นว่าเอาหรือไม่ จักเอาไม่เอาก็รู้ไม่ได้ ที่นั้นเจ้าของผ้าจิ่งวิ่งไป พอเห็นหลังไว ๆ จึงร้องขึ้นว่าพระคุณเจ้าหยุดอยู่ที่นั่นก่อน ภิกษุ ๒ รูป เห็นเจ้าของผ้าตามมาทันจึงเอาผ้านั้นทอดเสียแล้ววิ่งหนีไปแล

ขณะนั้นมีนักเลงผู้หนึ่งเดินทางมาทางหน้าโน้นเห็นพระภิกษุ ๒ รูป ทิ้งผ้าเสียดังนั้น มันก็ถึงที่นั้นขณะที่เจ้าผ้ายังมาไม่ถึงเพียงแต่ได้เห็น มันก็คว้าเอาผ้าผืนนั้นวิ่งหนีไปที่อื่น เจ้าของผ้าไล่ตามทันจึงตีนักเลงคนนั้นล้มลง จับมาให้เจ้าขุน บอกเรื่องราวทั้งมวลว่ามันผู้นี้ได้ขะโมยได้ของกับมือมัน จึงจับมาให้เจ้าขุนที่นี่แหละเจ้าขุนจึงสอบสวนว่ามึงเป็นโจรขะโมยผ้าจริงหรือ มันตอบว่า ข้าฯ มิได้เป็นโจร พระภิกษุ ๒

ผิว่ามีเปนดั่งอั้นแท้ เจ้าหัว ๒ ตนนั้นเปนโจรเคลาลักเอา
ของท่านมาก่อนไล่ทันจิ่งทอดเสย มึงหันเก็บเอาสืบเล่า
เจ้าของมาทันนั้นผิว่ามึงบ่พาแล่นหนีนั้นเท่ายืนอยู่กล่าวว่า
เจ้าหัว ๒ ตนนั้นได้ผ้าไหนมาบรู้ได้

รูป นั้นไปเอาผ้าจากไหนมาไม่รู้ เจ้าของเขาตามมา
เลยทิ้งผ้านั้นเสียข้างทาง ข้าฯ พบก็เลยเก็บเอา
ลูกขุนจึงว่าถ้ามีดังนั้นพระภิกษุทั้งสองนับว่าเป็นโจรคน
แรก เอาของท่านมาก่อนเจ้าของไล่ตามทันจึงทิ้งไว้
มึงเห็นเก็บเอาต่ออีกจนเจ้าของตามมาทัน ถ้ามึงไม่
เอาวิ่งหนียืนอยู่ดังกล่าวว่าพระภิกษุทั้ง ๒ นั้น ได้ผ้าจา
ไหนมาไม่รู้